

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ»

ΤΙΤΛΟΣ:

**«Ηγεσία Ι. Καποδίστρια και Συγκρότηση Κράτους:
Τα Αποτελέσματα Των Πρώτων Δημόσιων Πολιτικών στο
Ελληνικό Κράτος»**

ΓΟΥΤΣΙΑ ΕΙΡΗΝΗ-ΧΡΥΣΟΒΑΛΑΝΤΟΥ

Κόρινθος, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2018

UNIVERSITY OF PELOPONNESE
FACULTY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL STUDIES AND INTERNATIONAL
RELATIONS
MASTER PROGRAM IN
“GOVERNANCE AND PUBLIC POLICIES”

"I. Kapodistrias' Leadership and the Establishment of the
Greek State:
The Results of the First Public Policies in the Greek State"

GOUTSIA IRENE-CHRYSOVALANTOU

Corinth, Greece, SEPTEMBER 2018

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την καθηγήτριά μου και επιβλέπουσα της διπλωματικής εργασίας, κα Κωνσταντίνα Μπότσιου για το ενδιαφέρον, την καθοδήγηση, τις εύστοχες παρατηρήσεις και συστάσεις της, που συνόδευσαν ανελλιπώς τη συγγραφή της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας.

*«Δὲν ζεῖ ὁ ἄνθρωπος, ζεῖ τὸ ἔργο του, καρποφορεῖ, ἂν ὁ διοικητὴς εἶναι δίκαιος,
ἂν τὸ κράτος ἔχει συνείδηση, εὐσπλαχνία, μέτρο σοφίας»*

I. Καποδίστριας

«Ηγεσία Ι. Καποδίστρια και Συγκρότηση Κράτους: Τα Αποτελέσματα Των Πρώτων Δημόσιων Πολιτικών στο Ελληνικό Κράτος»

Σημαντικοί Όροι: Καποδίστριας, Ελληνική Επανάσταση, πολιτικό κεφάλαιο, συγκρότηση ελληνικού κράτους, δημόσιες πολιτικές, διακυβέρνηση, αντιπολίτευση, Μεγάλες Δυνάμεις.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει ιστορικά αλλά και πολιτικά το σύντομο χρονικό διάστημα (1828-1831) κατά το οποίο ο Ι. Καποδίστριας ανέλαβε την διακυβέρνηση της Ελλάδας, ως πρώτος Κυβερνήτης του νεοσύστατου τότε κράτους. Ειδικότερα, η έρευνα επικεντρώνεται στην κατάδειξη του μεγάλου πολιτικού κεφαλαίου που διέθετε ο Ι. Καποδίστριας κατά την ανάληψη των καθηκόντων του, στην καταγραφή των προσπαθειών του, να εφαρμόσει δημόσιες πολιτικές σε ένα ανύπαρκτο, από την άποψη της δημόσιας διοίκησης, κράτος και τέλος στην αποτίμηση αυτών των προσπαθειών του. Στα πλαίσια αυτά, φωτίζονται εκείνοι οι παράγοντες που επέδρασαν ανασταλτικά: οι πολιτικοί (πρόκριτοι, οπλαρχηγοί), οι συστημικοί (η απουσία εδραιωμένων κρατικών θεσμών, διοίκησης, πολιτικής κουλτούρας) στην κατά τα άλλα φέρελπι προσπάθεια του Καποδίστρια και που τελικά περιόρισαν την αποτελεσματικότητα των δημόσιων πολιτικών του. Επιπλέον, θα εξεταστούν τα λάθη τακτικής που δεν επέτρεψαν τη δημιουργία σταθερών πολιτικών συμμαχιών ικανών να υποστηρίξουν τη διακυβέρνησή του.

"I. Kapodistrias' Leadership and the Establishment of the Greek State: The Results of the First Public Policies in the Greek State"

Keywords: Kapodistrias, Greek Revolution, political capital, the Establishment of the Greek state, public policies, governance, opposition, Great Powers.

Abstract

This Master thesis deals with the short period of (1828-1831) both historically and politically. During that time I. Kapodistrias took over the governance of Greece to become the first Governor of the newly established state. The research, mainly, focuses on highlighting the great political capital that Kapodistrias possessed at the time he assumed the functions of the Governor, also on recording Kapodistrias' efforts to implement public policies to a non-existent state in terms of public administration, and thus evaluating all the efforts made. In such a context, inhibitory factors are brought to light: political ones (notables, chieftains) and systemic ones (the absence of the established state institutions, administration, political culture) along with Kapodistrias' feverish effort, so as to ultimately limit the effectiveness of the public policies applied. Finally, tactical mistakes which have failed to create stable political alliances, capable of supporting Kapodistrias' governance, will be examined.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Με την παρούσα δήλωση:

1. Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι η διπλωματική εργασία που σας καταθέτω αποτελεί προϊόν δικής μου πνευματικής προσπάθειας, δεν παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων μερών και ακολουθεί τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα επιστημονικής συγγραφής, τηρώντας πιστά την ακαδημαϊκή δεοντολογία.
2. Οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν αποκλειστικά ευθύνη του/ης συγγραφέα/ως και ο/η επιβλέπων/ουσα, οι εξεταστές, το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη τις εκφραζόμενες απόψεις ούτε φέρουν οποιαδήποτε ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις.

Ο/Η δηλών/ούσα

.....
(Υπογραφή)

Περιεχόμενα

Περίληψη	
Abstract.....	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο : ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΟΥ Ι. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ.....	1
Εισαγωγή.....	1
1.1 Το ιστορικό πλαίσιο της εποχής	3
1.2 Ο Ι. Καποδίστριας, πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδας (1828-1831)	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΚΑΙ Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥΣ	8
2.1 Η πολιτική, οικονομική και κοινωνική κατάσταση του κράτους πριν την ανάληψη της εξουσίας από τον Ι. Καποδίστρια.....	8
2.2 Οι Πρώτες Δημόσιες Πολιτικές του	10
2.2.1 Εσωτερική πολιτική.....	10
2.2.1.α. Οργάνωση Κεντρικής εξουσίας	10
2.2.1.β. Οργάνωση των Διοικητικών Υπηρεσιών.....	13
2.2.2 Εκπαίδευση.....	17
2.2.3 Εκκλησία	20
2.2.4 Δημόσια Οικονομία	22
2.2.5 Στρατός-Στόλος	27
2.2.6 Γεωργία	32
2.2.7 Δικαιοσύνη.....	35
2.2.8 Εξωτερική πολιτική	40
2.3 Αποτίμηση της αποτελεσματικότητας των δημόσιων πολιτικών του.....	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο : ΑΝΑΣΤΑΛΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ	51
3.1 Πολιτικοί Παράγοντες.....	51
3.2 Συστημικοί Παράγοντες.....	53
3.3 Ζητήματα τακτικής.....	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	56
Γενικά Συμπεράσματα	56
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	59

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο : ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΟΥ Ι. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

Εισαγωγή

Επί μία επταετία η Ελληνική Επανάσταση του 1821 αντιμετώπισε με επιτυχία τον στρατό και το στόλο των Τούρκων και των Αιγυπτίων αλλά και την εχθρότητα, ιδίως τα πρώτα έτη, των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων. Αν και είχε γνωρίσει μεγάλες νίκες αλλά και συμφορές και είχε ξεπεράσει μεγάλους κινδύνους, όμως στα μέσα του 1827 βρέθηκε πλέον σε μεγάλο κίνδυνο. Γεγονότα όπως η πτώση του Μεσολογγίου, η καταστροφή του Φαλήρου, η διάλυση του στρατοπέδου της Αθήνας, η κατάληψη από τον εχθρό των περισσότερων πόλεων και φρουρίων, η παράδοση της Ακρόπολης των Αθηνών, η ενίσχυση των αιγυπτιακών στρατευμάτων, είχαν φέρει τον ελληνικό αγώνα σε δεινή θέση. Το ίδιο ζοφερή ήταν και η εσωτερική κατάσταση της χώρας. Οι πόροι και τα εξωτερικά δάνεια είχαν δαπανηθεί, οι πόλεις και τα χωριά είχαν καταστραφεί, περισσότερο από το ένα τρίτο του πληθυσμού είχε εξοντωθεί ενώ το υπόλοιπο βρισκόταν σε πλήρη εξαθλίωση. Από την άλλη, και ενώ τα εναπομείναντα στρατόπεδα και φρούρια, λόγω της σοβαρής έλλειψης εφοδίων, κινδύνευαν να εγκαταλειφθούν, αναγκάζοντας τους στρατιώτες και τους ναύτες να στραφούν στη ληστεία και την πειρατεία για να επιβιώσουν, η εσωτερική ασφάλεια, η δικαιοσύνη και η εκπαίδευση είχαν πληγεί ανεπανόρθωτα.

Παρόλα αυτά οι αντιδράσεις που σημειώθηκαν δεν ήταν αρκετά δυνατές ώστε να ανατρέψουν την ομολογουμένως δύσκολη κατάσταση που είχε περιέλθει η χώρα. Εξάλλου, οι εμφύλιες συρράξεις που είχαν προηγηθεί, οι αντιζηλίες και οι ανταγωνισμοί μεταξύ των πολιτικών ηγετών και των κοινωνικών ομάδων, η απογοήτευση του λαού, καθιστούσαν αδύνατη οποιαδήποτε σοβαρή προσπάθεια για βελτίωση της κατάστασης με τα ήδη δοκιμασθέντα πολιτικά πρόσωπα. Η δεινή θέση στην οποία είχαν οδηγήσει τη χώρα, αποδείκνυε ότι είχαν εξαντληθεί όλες οι πολιτικές λύσεις. Καθώς η ελληνική πραγματικότητα απαιτούσε έναν ισχυρό ηγέτη, ώστε να πατάξει την εσωτερική διχόνοια και να ασκήσει τολμηρή εξωτερική πολιτική, αλλά και με αμεροληψία ώστε να αποφύγει την ταύτισή του με

οποιοδήποτε κόμμα, η εκλογή του Καποδίστρια φάνταζε ιδανική (Petrooulos, 1985, σελ. 133). Έτσι, η Εθνική Συνέλευση της Τροιζήνας, κατόπιν πρωτοβουλίας των Αρχιστράτηγων Γ. Καραϊσκάκη και Θ. Κολοκοτρώνη και έχοντας εντωμεταξύ υπερνικήσει τις εσωτερικές και εξωτερικές αντιδράσεις, στις 2 Απριλίου 1827 παίρνει την ιστορική απόφαση να εκλέξει Κυβερνήτη της Ελλάδας τον Ι. Καποδίστρια για μία επταετία και να αξιοποιήσει, ως έσχατη λύση, το αναμφίβολα μεγάλο πολιτικό του κεφάλαιο (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ.1- 3).

Με την έλευσή του στις 6 Ιανουαρίου του 1828 στο Ναύπλιο και την άμεση ανάληψη των καθηκόντων του ως Κυβερνήτης των Ελλήνων, αφενός εγκαινιάζεται μία περίοδος σχετικής πολιτικής σταθερότητας και αφετέρου σηματοδοτείται η αρχή ενός ιδιαίτερα δύσκολου αλλά και σύντομου τελικά κυβερνητικού έργου (1828-1831), που πρωταρχικό στόχο είχε τη συγκρότηση ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Η πολιτική δράση του Καποδίστρια καθορίστηκε από τη στάση του απέναντι στις ηγετικές δυνάμεις της Επανάστασης και αποκρυσταλλώθηκε στις δημόσιες πολιτικές που εφάρμοσε σε κρίσιμους τομείς της δημόσιας διοίκησης. Ειδικότερα, με τον όρο *δημόσια πολιτική* εννοούμε μια σειρά σκόπιμων και σχετικά σταθερών ενεργειών που αναπτύχθηκαν από τον Κυβερνήτη για την αντιμετώπιση ενός προβλήματος ή ζητήματος (Λαδή & Νταλάκου, 2008, σελ. 26-27).

Σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι η παρουσίαση, η κριτική ανάλυση και η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων που επέφεραν οι δημόσιες πολιτικές του Ι. Καποδίστρια στη συγκρότηση του νεοσύστατου κράτους, κατά την τριετή διακυβέρνηση της χώρας (1828-1831). Προς αυτή την κατεύθυνση θα αναδειχθούν εκείνοι οι παράγοντες που λειτούργησαν περιοριστικά ως προς την αποτελεσματικότητα των πρώτων δημόσιων πολιτικών του Καποδίστρια και οι οποίοι θα μπορούσαν να έχουν προβλεφθεί και αντιμετωπιστεί. Το θέμα επιλέχθηκε λόγω του ενδιαφέροντος που παρουσιάζει, καθώς με τη μελέτη των δημοσίων πολιτικών του Κυβερνήτη φωτίζονται οι προσπάθειες συγκρότησης κράτους σε ακραίες μάλιστα πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες. Η αποτίμηση των δημοσίων πολιτικών του μάλιστα αποκτά ιδιαίτερη σημασία καθώς βρισκόμαστε πλέον 190 χρόνια μετά την εφαρμογή τους.

Το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα της διπλωματικής εργασίας είναι σε ποιο βαθμό ο Ι. Καποδίστριας, ως πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδας και διαθέτοντας το μεγαλύτερο πολιτικό

κεφάλαιο από οποιονδήποτε άλλο πολιτικό της εποχής του, κατάφερε με τις δημόσιες πολιτικές που εφάρμοσε να επιφέρει τα αποτελέσματα που προσδοκούσε. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε είναι κυρίως η δευτερογενής έρευνα και συγκεκριμένα η βιβλιογραφική έρευνα.

1.1 Το ιστορικό πλαίσιο της εποχής

Η εποχή πριν από την Επανάσταση του 1821, κατά την οποία ο Καποδίστριας δημιούργησε το τεράστιο και αντικειμενικά ανεπανάληπτο πολιτικό κεφάλαιό του, υπήρξε μία πολυδύναμη ιστορική περίοδος, η οποία έμελλε να σηματοδοτήσει το οριστικό τέλος του παλαιού καθεστώτος και την απαρχή του νεωτερικού κόσμου. Φαινόμενα καθοριστικά σε αυτή τη διαδικασία, που ενίοτε έχουν εκκινήσει νωρίτερα, φτάνουν στην ολοκληρωτική ωρίμανσή τους στις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Έτσι, οι αυτοκρατορίες, με πρώτη τυπικά την Αψβουργική (1806), αρχίζουν να διαλύονται, και ολοένα και περισσότερο να αναφύονται μέσα από αυτές εθνικά κράτη. Παράλληλα, λόγω της Αμερικανικής και Γαλλικής Επανάστασης, ο θεσμός της βασιλείας δέχεται ανεπανόρθωτο πλήγμα και παρά τις φιλότιμες προσπάθειες των συντηρητικών για Παλινόρθωση, τελικά θα παραχωρήσει αργά αλλά σταθερά τη θέση του στα αντιπροσωπευτικά συστήματα. Αλλά και η φεουδαρχία ως κοινωνικο-οικονομικό σύστημα αρχίζει πλέον να υποχωρεί με τον καπιταλισμό να κερδίζει την πρωτοκαθεδρία.

Μέσα σε τέτοιες κοσμοϊστορικές αλλαγές, ο Καποδίστριας θα σταδιοδρομήσει πολιτικά σε μία από τις τρεις μεγάλες αυτοκρατορίες της εποχής την Ρωσία των Ρομανώφ και θα επιδιώξει, μέσω αυτής, να προωθήσει την δική του αντίληψη όχι μόνο για την Ελλάδα αλλά και για τον κόσμο (Kissinger, 1957, σελ. 244-311• Kennedy-Grimstead, 1968, σελ. 166-192). Εξάλλου, μετά τους δύο, επί Αικατερίνης, Β΄ ρωσο-τουρκικούς πολέμους (1768-1774 και 1787-1792) είχε καλλιεργηθεί η αντίληψη ότι η Ρωσία ήταν δυνατόν πλέον μόνη της να καταλύσει την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Αυτή η εξέλιξη θα θορυβήσει, όχι τόσο την αδύναμη πλέον να υπερασπιστεί τον εαυτό της Οθωμανική Αυτοκρατορία, αλλά τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές δυνάμεις, οι οποίες δεν έδειχναν διατεθειμένες να επιτρέψουν στους ορθόδοξους και σλάβους Ρώσους, να δημιουργήσουν το μεγαλύτερο και ισχυρότερο κράτος της εποχής, καταλαμβάνοντας τα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αυτή η διαταραχή της ισορροπίας δυνάμεων στην Ευρώπη, μέσω του ανταγωνισμού για το μέλλον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, κυρίως μεταξύ Αυστροουγγαρίας και Ρωσίας, αργότερα και Αγγλίας, αποτέλεσε της ρωσικής απειλής προς την Οθωμανική Αυτοκρατορία συνιστά το λεγόμενο Ανατολικό Ζήτημα, το οποίο λύθηκε με τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την οριστική διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Anderson, 1966• Λάσκαρις, 1978).

Παράλληλα με τον ανταγωνισμό των αυτοκρατόρων και των βασιλέων της Ευρώπης για τα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την οικονομική εκμετάλλευση, το ζήτημα της αμφισβήτησης της μοναρχίας στο εσωτερικό των ευρωπαϊκών κρατών ήταν υπαρκτό. Αν και φαινομενικά οι φεουδάρχες της Ευρώπης αισθάνθηκαν ισχυροί το 1815 με την Ιερή Συμμαχία, όμως ο δρόμος για την κατάπιξη, όπως ήλπιζαν, των φιλελεύθερων κινημάτων, τα οποία διεκδικούσαν το αντιπροσωπευτικό σύστημα διακυβέρνησης, ήταν ακόμη μακρύς. Τα χρόνια που ο Καποδίστριας ανερχόταν στην ιεραρχία των αξιωματούχων του τσάρου Αλεξάνδρου, σοβούσε αυτή ακριβώς η πολιτική κρίση στην Ευρώπη: αφενός η προσπάθεια εξισορρόπησης των αντικρουόμενων συμφερόντων των βασιλέων της Ευρώπης και αφετέρου η παροχή του αναγκαίου χώρου ώστε να εκκολαφθούν τα φιλελεύθερα αστικά κινήματα προκειμένου να οδηγήσουν σε καταστάσεις παρόμοιες με την Γαλλική Επανάσταση δύο μόλις δεκαετίες πριν.

Καθώς οι Ναπολεόντειοι Πόλεμοι έφεραν τους Ευρωπαίους μονάρχες πιο κοντά από ποτέ και συντέλεσαν στη δημιουργία νέων συμμαχιών, ο Καποδίστριας συνειδητοποίησε, με αφορμή το ρωσο-τουρκικό πόλεμο του 1806-1812, ότι η Ρωσία δεν θα μπορούσε στην πραγματικότητα να αντιμετωπίσει όλες τις ευρωπαϊκές δυνάμεις συνασπισμένες εναντίον της, αν επιχειρούσε μόνη της τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Έτσι, και κυρίως μετά το συνέδριο της Βιέννης, ο Καποδίστριας, όπως και πολλοί άλλοι Έλληνες, άρχισε να βλέπει το ελληνικό ζήτημα τελείως αυτόνομα, έξω και πέρα από την ρωσική πολιτική. Όπως έχει

σημειώσει, σε μία από τις λαμπρές σελίδες της ιστορίας της διπλωματίας ο Κίσιγκερ, παραθέτοντας σε αγγλική μετάφραση τα λόγια του άσπονδου εχθρού του Καποδίστρια, του Μέττερνιχ: «Ο Καποδίστριας φαίνεται να επιζητά τον πόλεμο, από την άλλη, όμως, τον αποφεύγει. Αντιλαμβάνεται τη ρωσική βοήθεια ως την πλέον απαραίτητη για την επίλυση του ελληνικού ζητήματος αλλά όχι προς εξυπηρέτηση των στόχων που έχει θέσει η Ρωσία. Όντας αντιμέτωπος με μία τρομακτική ευθύνη, βιώνει μία ιδιόμορφη αμηχανία για μία κατάσταση που του υπαγορεύει την εξυπηρέτηση δύο σκοπών, αλλά μόνο ενός αφέντη (της Ρωσίας). Και δεν υπάρχει τίποτα πιο αντιφατικό από αυτούς τους δύο σκοπούς· αν δημιουργηθεί το ελληνικό κράτος, θα αντιληφθεί ότι η Ρωσία είναι ο μόνος εχθρός που χρειάζεται να φοβάται»¹.

Μέσα, λοιπόν, σε έναν τέτοιο κόσμο δημιούργησε ο Καποδίστριας το δικό του πολιτικό κεφάλαιο, το οποίο υπήρξε τόσο μεγάλο και ποικίλο όπου ακόμη οι ειδικοί αδυνατούν να εντάξουν τον ίδιο και την πολιτική του με κάποιο από τα γνωστά σχήματα: υπουργός του τσάρου και Έλληνας πατριώτης, συντηρητικός αλλά και υπέρ του ελληνικού κράτους και της διάλυσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, φιλελεύθερος και κρατιστής, δημιουργός πολιτικών με παγκόσμιες επιπτώσεις αλλά στοχεύοντας τελικά μόνο στο μικρό ελληνικό κράτος, μέσα στην ευρωπαϊκή ελίτ αλλά και έξω από αυτήν (Κούκου, 2005, σελ. 115-125 · Μηνάογλου, 2017, σελ. 259-267). Αυτό έκανε τον Μέττερνιχ να χάνει την ψυχραιμία του και να γράφει: «δύο κόμματα βρίσκονται αντιμέτωπα παντού στον κόσμο: οι Καποδίστριας και οι Μέττερνιχ»², ενώ ο στενός του συνεργάτης Γκέντζ σημείωνε σχετικά με το συνέδριο στο Τροπάου της Σιλεσίας: «το μοναδικό ζήτημα στο Τροπάου είναι το ποιος είναι ο ισχυρότερος, ο (τσάρος) Αλέξανδρος ή ο Καποδίστριας»³. Ο τελευταίος, αν και αποδείχθηκε δραστήριος υποστηρικτής της ευρωπαϊκής συνεργασίας, όμως δεν πρόδωσε την ιδεολογία του εθνισμού, που του την

---

¹ "Capo d' Istria wants a war and yet he does not want it. He wants Russian assistance to bring Greek affairs to a conclusion, but not for Russian ends. He sees himself confronted with a tremendous responsibility and has the embarrassment peculiar to such a situation: to serve two causes and only one master. And there is nothing more contradictory than these two causes; erect a Greek state and you will see that it will consider Russia the only enemy it need fear". Kissinger, 1957, σελ. 301. Αυτή η παρατήρηση του Μέττερνιχ για την πιθανή εχθρότητα του μελλοντικού ελληνικού κράτους προς την Ρωσία, ενέπνευσε στον Κάνιγκ την αλλαγή της πολιτικής της Αγγλίας πάνω στο ελληνικό ζήτημα μετά το 1823.

² Kissinger, 1957, p. 292.

³ "The only issue at Troppau is who is the stronger, Alexander or Capo d'Istria". Kissinger, 1957, p. 262.

επέβαλε η καταγωγή του και η πεποίθηση στην ανάγκη της εθνικής αποκατάστασης της πατρίδας του. Έτσι το ξέσπασμα της Ελληνικής Επανάστασης, που ομολογουμένως έγινε στη χειρότερη από διεθνή άποψη στιγμή, αρχικά έδειξε να τον αιφνιδιάζει, κατόπιν όμως τον παρακίνησε να αναλάβει έντονη διπλωματική δράση ώστε να κατευνάσει τις αντιδράσεις της «Ιερής Συμμαχίας» (Πετρίδης, 1983, σελ. 181-183· Χασιώτης, 1983, σελ. 124, 134-135· Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 31-35).

Αξιοποιώντας αυτό το πολιτικό κεφάλαιο και την εξαιρετική του ευφυΐα, προχώρησε στη δημιουργία του ελληνικού κράτους. Παρά τα προβλήματα και τις ανθρώπινες αστοχίες του, υπήρξε ίσως ο καταλληλότερος για κάτι τέτοιο, όχι μόνο γιατί δεν υπήρχε άλλος Έλληνας με αντίστοιχο πολιτικό κεφάλαιο, αλλά γιατί μέσα στην υψηλή πολιτική του ο Καποδίστριας κατόρθωνε να κινείται με θαυμαστό τρόπο για την επίλυση τόσο του Ανατολικού Ζητήματος όσο και του πώς θα πειστούν οι Μανιάτες να επιτρέψουν στους κρατικούς υπαλλήλους να ασκήσουν την κρατική εξουσία στη Μάνη, λαμβάνοντας υπόψη την ελληνική ιδιαιτερότητα.

1.2 Ο Ι. Καποδίστριας, πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδας (1828-1831)

Πράγματι, στις 14 Απριλίου 1827 εξελέγη Κυβερνήτης της Ελλάδας από την Εθνική Συνέλευση της Τροιζήνας, απόφαση που αποδείχθηκε η πιο επιτυχημένη και ταυτόχρονα η πιο σωτήρια που είχε λάβει ποτέ Εθνική Συνέλευση, δεδομένης της κρίσιμης για την Επανάσταση χρονικής στιγμής. Σύμφωνα με το σκεπτικό της απόφασης, στην επιλογή βάρυνε κυρίως «η υψηλή επιστήμη του κυβερνάν την πολιτείαν και φέρειν προς ευδαιμονίαν τα έθνη» που κατείχε ο Καποδίστριας ταυτόχρονα με «την πολλήν εμπειρίαν και τα πολλά φώτα», «τα οποία ο βάρβαρος Οθωμανός δεν επέτρεψε ποτέ εις τους Έλληνας», δικαιολογώντας έτσι και την έξωθεν επιλογή Κυβερνήτη (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 50). Καθώς το όνομά του συνδέθηκε με μεγάλες πολιτικές και διπλωματικές επιτυχίες, κατείχε δικαιωματικά τον τίτλο του σπουδαίου Ευρωπαϊού πολιτικού και βέβαια το απαιτούμενο κύρος για την πολιτική εκπροσώπηση της Ελλάδας.

Εκτός, όμως, από τις εξαιρετικές του ικανότητες και την πολύχρονη εμπειρία του στα πολιτικά πράγματα, μέσω του δημόσιου βίου του, ο Καποδίστριας είχε προετοιμαστεί όχι μόνο στη θεωρία αλλά κυρίως στην πράξη για τη δύσκολη αποστολή του στην Ελλάδα. Η θητεία του στα Επτάνησα, στην Ελβετία, στη Βεσσαραβία τον είχε εξοικειώσει με προβλήματα που θα αντιμετώπιζε στη νέα του θέση, όπως η ρύθμιση των σχέσεων με τις ξένες Δυνάμεις, η διευθέτηση των εσωτερικών διενέξεων, η σύνταξη νομοθεσίας αστικής, ποινικής, εμπορικής, η οργάνωση και εξυγίανση των οικονομικών του νεοσύστατου κράτους, η ίδρυση σχολείων, η βελτίωση των συνόρων του κράτους, η διανομή των γαιών στους ακτήμονες, η εξυγίανση της διοίκησης.

Η επιλογή όμως του Καποδίστρια ως Κυβερνήτη φάνταζε ιδανική και για έναν άλλο λόγο. Καθώς διέθετε το προσόν να είναι ταυτόχρονα και Έλληνας και Ευρωπαίος και μάλιστα κορυφαίος, μπορούσε να χειριστεί καλύτερα το ελληνικό ζήτημα, η επίλυση του οποίου θα κρίνονταν σε δύο επίπεδα: στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Ως προς το πρώτο, η ανασυγκρότηση του ελληνικού κράτους και η ανασύνταξη των εθνικών δυνάμεων προϋπόθετε Έλληνα ηγέτη που γνώριζε καλά τη ψυχοσύνθεση του λαού και κατανοούσε τα προβλήματά του. Σε ό τι αφορά το δεύτερο, η αναγνώριση, από τις ξένες δυνάμεις, της κρατικής υπόστασης της Ελλάδας, απότοκος της Ελληνικής Επανάστασης και η διεθνής αποκατάσταση της χώρας, απαιτούσε πολιτικό που αφενός γνώριζε πολύ καλά τις ευρωπαϊκές δυναμικές και τη νοοτροπία των Ευρωπαίων πολιτικών αφετέρου είχε την ικανότητα να αντιμετωπίσει την διπλωματία των Μεγάλων Δυνάμεων, αξιοποιώντας κάθε φορά, προς συμφέρον της Ελλάδας, τις υπάρχουσες τάσεις και αντιθέσεις αυτής. Αυτές οι προϋποθέσεις, που ικανοποιούνταν πλήρως στο πρόσωπο του Καποδίστρια, σε συνδυασμό με το πατριωτικό του πάθος, την ειλικρινή του αγάπη για τους απλούς ανθρώπους, το ανήσυχο πνεύμα του καθώς και την αμεροληψία του που τον είχε κρατήσει μακριά από τις εσωτερικές διαμάχες των κομμάτων, τον καθιστούσαν στη συνείδηση του λαού ως τον μόνο σωτήρα του. Και πράγματι στις 6 Ιανουαρίου 1828, όταν ο Καποδίστριας αποβιβάζεται στο Ναύπλιο, ο λαός τον αποθεώνει και τον υποδέχεται ως τον ηγέτη που θα τον οδηγήσει στην ελευθερία και την ευημερία (Δάφνης, 1978, σελ. 88 • Petropoulos, 1985, σελ. 132-133 • Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 50-53).

Εντωμεταξύ, το διάστημα των εννέα μηνών, που μεσολάβησε έως ότου ο Καποδίστριας αναλάβει και τυπικά τα νέα του καθήκοντα, το αξιοποίησε ώστε να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις που θα καθιστούσαν την εκλογή του ως Κυβερνήτη της Ελλάδας αποδοτικότερη. Προς αυτή την κατεύθυνση και όντας ήδη στο εξωτερικό, επιδίωξε με συνεχείς επαφές την πλήρη απομάκρυνσή του από τη ρωσική πολιτική, τη συγκατάθεση των Μεγάλων Δυνάμεων για την εκλογή του ως Κυβερνήτη της Ελλάδας καθώς και την χορήγηση από αυτές σημαντικής οικονομικής βοήθειας, για την αντιμετώπιση των άμεσων αναγκών του κράτους (Λούκος, 2011, σελ. 230-231). Από αυτούς, στην πραγματικότητα, μόνο ο πρώτος θα ικανοποιηθεί άμεσα. Εξάλλου, η διάθεση των ξένων Δυνάμεων και ειδικά της Αγγλίας και της Γαλλίας ήταν μάλλον εχθρική προς την Ελλάδα, γεγονός που όμως δεν τον αποθάρρυνε. Μέσα σε αυτό το κλίμα και έχοντας επίγνωση του δύσκολου έργου που αναλάμβανε, φρόντισε να μεταφερθεί στην Ελλάδα με αγγλικό πολεμικό πλοίο, πλαισιωμένο με γαλλικά και ρωσικά καράβια, ώστε να διαψεύσει, από την αρχή, εκείνους που τον παρουσίαζαν όργανο της ρωσικής πολιτικής. Η αποδοχή της θέσης του Κυβερνήτη αποτέλεσε, για ακόμη μία φορά, απόδειξη της δέσμευσης του Καποδίστρια να υπηρετεί τα υψηλά ιδανικά και να πράττει το καθήκον του όταν οι περιστάσεις το απαιτούσαν. Η προηγούμενη λαμπρή σταδιοδρομία του και η αφοσίωση που απολάμβανε από το λαό, θα αποτελέσουν τους εγγυητές των επιτυχημένων πρώτων προσπαθειών του να συγκροτήσει ελληνικό κράτος (Δάφνης, 1978, σελ. 88 • Λούκος, 1988, σελ. 37-38• Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 53-65).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΚΑΙ Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥΣ

2.1 Η πολιτική, οικονομική και κοινωνική κατάσταση του κράτους πριν την ανάληψη της εξουσίας από τον Ι. Καποδίστρια

Η ανάληψη της διακυβέρνησης της χώρας από τον Καποδίστρια σηματοδότησε την απαρχή μιας επίπονης αλλά και επίμονης προσπάθειας για οργάνωση κράτους, που στην

πραγματικότητα, πριν την έλευσή του, μόνο κατ' όνομα υπήρχε. Οι σχετικές, προς ενημέρωσή του, αναφορές των Γραμματέων (Υπουργών) της Προσωρινής Κυβέρνησης αποτύπωναν, με παραστατικό τρόπο, τη ζοφερή κατάσταση της χώρας, η οποία το μόνο που είχε να επιδείξει τη δεδομένη χρονική στιγμή ήταν η αναρχία και το χάος.

Ειδικότερα, προβλήματα όπως η κυβερνητική παράλυση, λόγω της εξάρτησής της Κυβερνήσεως από το αδρανές Βουλευτικό, η περιφρονητική στάση των ξένων προς την Ελλάδα, η εκβιαστική συμπεριφορά των αρχηγών των ξένων στόλων προς την ελληνική Κυβέρνηση, η έλλειψη αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης στις επαρχίες, λόγω των εσωτερικών συγκρούσεων μεταξύ των ανταγωνιστικών φατριών, η ανυπαρξία δημόσιου ταμείου, η αδυναμία είσπραξης φόρων εξαιτίας της απουσίας κρατικών υπαλλήλων, ο σφετερισμός των δημόσιων πόρων από τους προκρίτους και τους ισχυρότερους, οι έντονες κοινωνικές συγκρούσεις στα νησιά, η αποδιοργάνωση και η απειθαρχία του στρατεύματος, η ακινησία του στόλου ελλείπει οικονομικών μέσων, η πειρατεία, η κιβδηλεία, η απουσία σχολείων και δικαστηρίων, η πλήρης εγκατάλειψη της γεωργίας, της κτηνοτροφίας, της βιοτεχνίας, του εμπορίου, η ερήμωση της υπαίθρου αποτέλεσα των προσφυγικών ροών, συνέθεταν εν ολίγοις τη γενικότερη κατάσταση της χώρας. Σε όλα αυτά θα πρέπει να προστεθεί και το ζήτημα των ασφυκτικών ορίων του ελληνικού κράτους, καθώς οι μόνες ελεύθερες περιοχές που περιλαμβάνονταν σε αυτό ήταν το Ναύπλιο, ο Πόρος, ο Ισθμός και τα Μέγαρα έως την Ελευσίνα και κάποια νησιά του Αιγαίου ενώ η Αττική, η Εύβοια, η Ρούμελι, η Ακαρνανία, η Πελοπόννησος στέναζαν ακόμη υπό τον ζυγό του Ιμπραήμ και των Τούρκων (Παπαδόπουλος, 1978, σελ.69· Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 72-73 · Ορφανουδάκης, 2015, σελ. 96-98).

Κάτω από το βάρος αυτών των προβλημάτων και των υψηλών προσδοκιών, που ο λαός είχε από τον Καποδίστρια, η ανάγκη της καθολικής, υλικής και ηθικής ανοικοδόμησης της χώρας πρόβαλε επιτακτική και επείγουσα όσο ποτέ. Έτσι, το όραμα της ίδρυσης ισχυρού και υπεύθυνου κράτους, ικανού πρωτίστως να εγγυηθεί την ασφάλεια των πολιτών και των περιουσιών τους, την αναγέννηση της οικονομίας, την ανοικοδόμηση των ερειπωμένων χωριών και πόλεων, την εκτέλεση δημόσιων έργων, την ανασυγκρότηση του στρατού και

στόλου για τη συνέχιση του πολέμου αλλά και τη συντήρηση των απόρων και προσφύγων, άρχισε να υλοποιείται από τις πρώτες κιόλας μέρες της διακυβέρνησής του (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ.73-74).

2.2 Οι Πρώτες Δημόσιες Πολιτικές του

2.2.1 Εσωτερική πολιτική

2.2.1.α. Οργάνωση Κεντρικής εξουσίας

Συγκεκριμένα, με την ανάληψη των καθηκόντων του και γνωρίζοντας την ιδιαίτερα φορτισμένη πολιτικά και πολεμικά κατάσταση της χώρας (Νάκος, 1983, σελ. 143-144), έθεσε ως βασικές προτεραιότητες της πολιτικής του τη δημιουργία κράτους και τη συνέχιση του πολέμου, σκοποί άμεσα αλληλοεξαρτώμενοι (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 74). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, και καθώς πρόθεσή του ήταν να επιτευχθεί η «πολιτική ενότητα» της Ελληνικής Επικράτειας, ο Καποδίστριας προέβη στη συγκρότηση της Κυβέρνησης και της Διοίκησης, ακολουθώντας όχι τυχαία προσωρινή «συγκεντρωτική» πολιτική με εμφανή ενίσχυση της εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας (Κοντογιώργης, 1983, σελ. 97 • Νάκος, 1983, σελ. 148). Η επιλογή αυτή έγινε δεδομένων τόσο των αντιδράσεων που ανέμενε από τα θιγόμενα συμφέροντα των οικονομικά και κοινωνικά ισχυρών, λόγω των επικείμενων κυβερνητικών μέτρων όσο και της ανάγκης παρουσίασης ενός πιο συντηρητικού ελληνικού πολιτεύματος στο εξωτερικό, εν αναμονή της ολοκλήρωσης των κρίσιμων διαπραγματεύσεων για το ελληνικό ζήτημα (Δεσποτόπουλος, 1978, σελ. 112).

Έτσι, με το υπ. αριθ. Α/20-01-1828 Ψήφισμα, που εκδίδεται κατόπιν της από 18 Ιανουαρίου 1828 διάλυσης της Βουλής (ΝΗ΄ Πράξη), αναστάλθηκε προσωρινά η ισχύς του Συντάγματος της Τροιζήνας και καθορίστηκε το προσωρινό πολιτειακό σχήμα που αξίωσε ο Κυβερνήτης και το οποίο έφερε το όνομα «προσωρινή Διοίκηση της Επικράτειας» με την ταυτόχρονη υπόσχεσή του για σύγκληση Εθνοσυνέλευσης τον Απρίλιο του 1828 (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 217). Βάσει του Ψηφίσματος, προβλεπόταν η σύσταση ενός κεντρικού κυβερνητικού συμβουλίου,

του *Πανελληνίου*, αποτελούμενο από 27 μέλη με γνωμοδοτικές κυρίως αρμοδιότητες και επιφορτισμένο να επικυρώνει τις πράξεις του Κυβερνήτη ώστε αυτές να θεωρούνται έγκυρες (Κοντογιώργης, 1983, σελ. 97-98· Ορφανουδάκης, 2015, σελ. 98-103). Αυτό διαιρέθηκε σε τρία τμήματα, καθένα από τα οποία είχε ξεχωριστό πρόεδρο (*πρόβουλο*) και ξεχωριστή δικαιοδοσία: το πρώτο ασχολούνταν με τα οικονομικά της χώρας, το δεύτερο με τα εσωτερικά και το τρίτο με τα πολεμικά (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 44). Στη σύνθεση του *Πανελληνίου* εκπροσωπούσαν εξίσου οι τρεις επαναστατημένες περιοχές (Στερεά, Ρούμελη, νησιά) καθώς και άλλες ελληνικές χώρες, ενώ συμμετείχαν και δύο Φαναριώτες (ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος και ο Γρηγόριος Σούτσος) (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 85, 219) επιτυγχάνοντας με αυτό τον τρόπο τον προσωρινό σχηματισμό κυβέρνησης εθνικής ενότητας (Δεσποτόπουλος, 1978, σελ. 113-114· Petropoulos, 1985, σελ. 133). Επιπλέον, προβλεπόταν ο διορισμός ενός Γενικού Γραμματέα με τον τίτλο «Γραμματέας της Επικρατείας» με κύριο έργο του την προσυπογραφή των ψηφισμάτων και της αλληλογραφίας.

Στη συνέχεια, με το υπ. αριθ. Β'/23-01-1828 Ψήφισμα, με το οποίο περιορίστηκε περισσότερο η γνωμοδοτική αρμοδιότητα του *Πανελληνίου* (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 49), συγκροτήθηκε το πολεμικό Συμβούλιο (*φροντιστήριο*), προκειμένου να εξετάζει τα ζητήματα του στρατού της ξηράς και της θάλασσας ενώ με το υπ. αριθ. Γ'/23-01-1828 διορίστηκε Υπουργικό Συμβούλιο υπό την άμεση διεύθυνση του Κυβερνήτη, επιφορτισμένο με το έργο της ενασχόλησης με θέματα εξωτερικών υποθέσεων, εμπορίου, ναυτιλίας και γενικά όλων των άλλων ζητημάτων (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 218). Επιπλέον, το 1829 ορίστηκε ότι το Υπουργικό Συμβούλιο, με πρόεδρο τον Κυβερνήτη, θα αποτελούνταν από τους πρώτους γραμματείς των τριών τμημάτων του *Πανελληνίου* καθώς και το γραμματέα των εξωτερικών και το Γραμματέα της Επικρατείας, προβλέποντας μάλιστα ότι σε περίπτωση απουσίας του Κυβερνήτη πρόεδρος θα οριζόταν ένας πρόβουλος του *Πανελληνίου* (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 49-50). Τέλος, το Δ' Ψήφισμα, με την ίδια ημερομηνία, προέβλεπε την ίδρυση *Εκκλησιαστικής Επιτροπής* (την αποτελούσαν πέντε μητροπολίτες και επίσκοποι) (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 50), αρμόδιας να πληροφορεί τον Καποδίστρια σχετικά με την κατάσταση και τα χρέη της Εκκλησίας απέναντι στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Το τελευταίο ζήτημα αποτέλεσε τη σπουδαιότερη παράμετρο του ακανθώδους εκκλησιαστικού

προβλήματος, που έθετε η δημιουργία ελληνικού κράτους, και την σπουδαιότητα του οποίου όχι μόνο είχε αντιληφθεί ο Καποδίστριας αλλά είχε, όπως φαίνεται, βιώσιμο σχέδιο επίλυσής του (Μεταλληνός, 1989, σελ. 17-25).

Με το από 22-01-1828 Διάταγμα καθορίστηκαν με λεπτομέρειες τα καθήκοντα και ο τρόπος λειτουργίας του Πανελληνίου, του Υπουργικού Συμβουλίου και της Εκκλησιαστικής Επιτροπής. Αναλυτικότερα, προβλεπόταν ότι η Προσωρινή Κυβέρνηση- οι εργασίες της οποίας θα διαρκούσαν μέχρι τη σύγκληση της Εθνικής Συνέλευσης- συγκροτούνταν από τον Κυβερνήτη, το Πανελλήνιο και τον Γραμματέα της Επικρατείας ενώ το Υπουργικό Συμβούλιο, το Πολεμικό Συμβούλιο, η Εκκλησιαστική Επιτροπή και οι άλλες Επιτροπές του Πανελληνίου αποτελούσαν ανώτατα όργανα της Κυβέρνησης. Επιπλέον, η νομοθετική εξουσία ασκούνταν από τον Κυβερνήτη σε συνεργασία με το Πανελλήνιο. Με το από 23 Ιανουαρίου 1828 Διάταγμα διορίστηκαν τα πρώτα μέλη του Πανελληνίου ενώ με άλλο Διάταγμα της ίδιας ημερομηνίας τοποθετήθηκε πρώτος Γραμματέας ο Σπυρίδων Τρικούπης. Στις 26 του ίδιου μήνα έγινε ο επίσημος διορισμός της Κυβέρνησης με την ορκωμοσία του Κυβερνήτη (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 218).

Η επόμενη ημέρα της ορκωμοσίας (27-01-1828), σηματοδότησε την αρχή των σκληρών εργασιών για την ανοικοδόμηση της χώρας, γεγονός που κοινοποιήθηκε στο λαό με σχετική εγκύκλιο (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 60). Ενδεικτικά αναφέρεται, ότι εντός είκοσι ημερών από την ανάληψη των καθηκόντων του, κατάφερε να αντιμετωπίσει επιτυχώς τα προβλήματα της αταξίας και της αναρχίας σε ξηρά και θάλασσα. Έτσι, η παράδοση των κάστρων, που μέχρι τότε είχαν περιέλθει στην κατοχή των άτακτων στρατιωτικών σωμάτων και των κοτζαμπάσηδων καθώς και η περιορισμός της πειρατείας στο Αιγαίο με την επακόλουθη αποκατάσταση του κύρους του ελληνικού ναυτικού και την απαλλαγή της υποχρέωσης καταβολής αποζημιώσεων στα ξένα πλοία, θα πρέπει να αποδοθούν στις πρώτες εργώδεις προσπάθειες του Κυβερνήτη να επιβάλει την τάξη και την ισονομία στην ελληνική επικράτεια (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 59-74).

Εντωμεταξύ, λόγω των επανειλημμένων αναβολών σύγκλησης της Εθνικής Συνέλευσης που οδήγησαν σε διχασμό το Πανελλήνιο (κυβερνητική και αντιπολιτευόμενη μερίδα), η δομή αυτή

της κεντρικής εξουσίας επικυρώθηκε μόλις την 22-07-1829, με το υπ. αριθ. Β΄ Ψήφισμα της Δ΄ Εθνικής Συνέλευσης, που συνήλθε στο Άργος (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 223). Στην Εθνοσυνέλευση πλειοψήφησαν οι φιλοκυβερνητικοί, οι οποίοι υπερψήφισαν τα 13 Ψηφίσματα (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 433, 439). Βάσει αυτού, η Εθνοσυνέλευση προχώρησε σε κατάργηση του Πανελληνίου και στην ίδρυση ενός νέου σώματος με ισάριθμα μέλη (27), της *Γερουσίας* με σαφώς περιορισμένες αρμοδιότητες, κυρίως γνωμοδοτικές καθώς ο Κυβερνήτης είχε τη δυνατότητα και χωρίς τη σύμφωνη γνώμη της να προχωρά στη δημοσίευση των Ψηφισμάτων. Επιπλέον, προβλεπόταν ότι τα 21 από τα μέλη της τα επέλεγε ο Κυβερνήτης από τον κατάλογο που του υπέβαλε η Εθνοσυνέλευση ενώ τα άλλα 6 τα όριζε αποκλειστικά εκείνος. Ταυτόχρονα, συγκροτήθηκε «*Υπουργικόν Συμβούλιον*» με έξι χαρτοφυλάκια: Εσωτερικών, Εξωτερικών και Εμπορικού Ναυτικού, Οικονομίας και Εμπορίου, Δικαιοσύνης, Δημόσιας Παιδείας και Εκκλησιαστικών, Στρατιωτικών και Πολεμικού Ναυτικού ενώ Γραμματέας της Επικρατείας ορίστηκε ο Ν. Σπηλιάδης (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 223-224).

Με το ίδιο ψήφισμα (άρθρο 23 του ΛΔ΄ Ψηφίσματος/08-09-1829) και με στόχο την αντιμετώπιση των κρατικών δαπανών και καταχρήσεων, ιδρύθηκε το *Λογιστικόν και Ελεγκτικόν Συνέδριον* (πρόδρομος του σημερινού Ελεγκτικού Συνεδρίου), αρμόδιο να ελέγχει τους λογαριασμούς των δημόσιων υπηρεσιών (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 447-448· Μηλιώνης, 2006, σελ. 39-41), ενώ στις 29-12-1829 δημοσιεύθηκε ο «Κανονισμός της Αστυνομίας και των καθηκόντων αυτής», θέτοντας τις βάσεις οργάνωσης των σωμάτων ασφαλείας (Παπαδόπουλος, 1978, σελ. 74· Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 225). Μετά το τέλος των εργασιών της Εθνοσυνέλευσης, μεταφέρθηκε η έδρα της πρωτεύουσας από την Αίγινα στο Ναύπλιο (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 448).

2.2.1.β. Οργάνωση των Διοικητικών Υπηρεσιών

Παράλληλα με την οργάνωση Κεντρικής εξουσίας και έχοντας να αντιμετωπίσει τη σύγχυση και την αοριστία ως προς τη δικαιοδοσία και την αρμοδιότητα των διοικητικών υπηρεσιών, ο

Καποδίστριας έσπευσε να οργανώσει την εσωτερική διοίκηση της χώρας. Εξάλλου, αυτό αξίωναν και οι επαρχίες που, εκτός από τις μεταρρυθμίσεις στην εσωτερική διοίκηση, ζητούσαν ανάθεση της εκτελεστικής εξουσίας σε διοικητές ξένους προς τον τόπο, ώστε να αντιμετωπιστεί η μέχρι τότε αυθαιρεσία των στρατιωτικών και των κοτζαμπάσηδων εις βάρος του λαού (Βακαλόπουλος,1988, σελ. 155-156). Προς αυτή την κατεύθυνση ο Κυβερνήτης επιδίωξε το συγκερασμό των αντιθέσεων ανάμεσα στην κεντρική και την αποκεντρωτική διοίκηση αλλά και την ένταξη του λαϊκού θεσμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στον κρατικό διοικητικό μηχανισμό (Πανταζόπουλος, 1983, σελ. 33).

Έτσι, με το υπ. αριθ. Ι /13-04-1828 Ψήφισμα καθορίστηκε η διοικητική διαίρεση της χώρας. Ειδικότερα, η Πελοπόννησος διαιρέθηκε σε επτά *τμήματα*⁴ (Αργολίδας, Αχαΐας, Ήλιδας, Άνω Μεσσηνίας, Λακωνίας, Κάτω Μεσσηνίας, Αρκαδίας) και τα νησιά σε έξι (Βόρειων Σποράδων, Ανατολικών Σποράδων, Δυτικών Σποράδων, Βόρειων Κυκλάδων, Κεντρικών Σποράδων, Νότιων Κυκλάδων) (Βακαλόπουλος,1988, σελ. 155-156· Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 219) ενώ προβλεπόταν ο διορισμός Διοικητών με το όνομα έκτακτοι Επίτροποι, οι οποίοι ως εκπρόσωποι της Κυβέρνησης και ανώτερα όργανα αυτής, ήταν επιφορτισμένοι με την εφαρμογή των κυβερνητικών αποφάσεων και την οργάνωση των επαρχιακών κρατικών υπηρεσιών (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 220).

Στη συνέχεια με την υπ. αριθ. 1747/16-04-1828 Πράξη, αφενός τα *τμήματα* - τα οποία αποτέλεσαν ένα είδος νομαρχιακής αυτοδιοίκησης- υποδιαιρέθηκαν σε επαρχίες (δεύτερος βαθμός τοπικής αυτοδιοίκησης) και αυτές σε πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά (πρώτος βαθμός τοπικής αυτοδιοίκησης) (Πανταζόπουλος, 1983, σελ.34· Κοντογιώργης, 1983, σελ.98) και αφετέρου καθορίστηκαν ως κατώτερα όργανα της επαρχιακής διοίκησης οι δημογέροντες, θεσμός που προϋπήρχε αλλά τροποποιήθηκε σε κάποια σημεία, προκειμένου να μειωθεί η επιρροή τους στο λαό. Αυτή η τριμερής διοικητική διαίρεση της επικράτειας απηχούσε το γαλλικό σύστημα διοίκησης, αλλά ενσωμάτωσε και στοιχεία του οθωμανικού συστήματος, όπως τον δημογεροντικό θεσμό και τον υπολογισμό των οικογενειών για την εκλογή των δημογερόντων. Ειδικότερα, ο αριθμός των δημογερόντων ήταν ανάλογος με τον αριθμό των

---

⁴ Ο όρος «Τμήμα» αντικαθιστά τους προηγούμενους «Διοικήσεις» και «Θέμα», Πανταζόπουλος, 1983, σελ. 33.

οικογενειών στις πόλεις, στις κώμες και στα χωριά ενώ η εκλογή τους- την εποπτεία της οποίας είχε ο Έκτακτος επίτροπος- γινόταν από τον άρρενα πληθυσμό που ήταν άνω των 25 ετών (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 161-162). Βασικές προϋποθέσεις για την εκλογή τους καθορίστηκαν η συμπλήρωση των τριανταπέντε χρόνων ηλικίας και η καταβολή των περισσότερων φόρων (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 221). Στη συνέχεια, εκείνοι καλούνταν να εκλέξουν δύο ή τρεις επαρχιακούς δημογέροντες, οι οποίοι μαζί με τον έκτακτο επίτροπο και τους δημογέροντες της πρωτεύουσας της επαρχίας συγκροτούσαν την «Επαρχιακή Δημογεροντία».

Οι στόχοι του Καποδίστρια, για συγκεντρωτική κυβέρνηση δια μέσου των οργάνων και για υποβάθμιση της αυτόνομης υπόστασης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Κοντογιώργης, 1983, σελ.99), αποτυπώθηκαν και στο από 19 Απριλίου 1828 εκτελεστικό διάταγμα «Γενικές Οδηγίες προς τους Δημογέροντας», με το οποίο προσδιορίστηκαν ειδικότερα οι αρμοδιότητες των δημογερόντων ως υπαλλήλων της Κυβέρνησης και ως οργάνων της τοπικής αυτοδιοίκησης και επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 2 αυτού, ορίστηκε ότι οι επαρχιακοί δημογέροντες ήταν σύμβουλοι των Έκτακτων Επιτρόπων ενώ, οι δημογέροντες της πρώτης βαθμίδας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τα όργανα με τα οποία ενεργείτο η Δημόσια Διοίκηση. Σε γενικές γραμμές πάντως οι δημογέροντες διατήρησαν τις παραδοσιακές τους αρμοδιότητες π.χ. υγειονομικές, δικαστικές κ.ά. (Πανταζόπουλος, 1983, σελ. 34-36). Όμως, η ανάμειξη των κυβερνητικών αντιπροσώπων στις εκλογές και η μυστική ψηφοφορία, ενώ έδωσε τη δυνατότητα στο λαό να επιλέξει ελεύθερα πια τους αντιπροσώπους του (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 162), ταυτόχρονα πυροδότησε τις αντιπολιτευτικές αντιδράσεις, τις οποίες δεν κατάφερε να κατευνάσει ο όχι και τόσο τυχαίος διορισμός σημαντικών πολιτικών και στρατιωτικών προσώπων στα νέα θεσμικά όργανα της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Προκειμένου να αντιμετωπιστούν αυτές, ψηφίστηκε νέος οργανισμός (Α' Ψήφισμα) την 1-1-1830 ο οποίος προέβλεπε πιο συγκεντρωτική βάση για την περιφερειακή διοίκηση και την τοπική αυτοδιοίκηση (Πανταζόπουλος, 1983, σελ. 38). Συγκεκριμένα, θεσπίστηκε ως βασική μονάδα περιφερειακής διοίκησης η επαρχία, η οποία για να χαρακτηριζόταν ως ιδιαίτερη διοικητική περιφέρεια και να είχε το δικαίωμα του διορισμού «ιδιαίτερου διοικητή» έπρεπε να ήταν εκτεταμένη και πολυπληθής. Επιπλέον, αντικαταστάθηκαν οι έκτακτοι επίτροποι με τους

πολιτικούς διοικητές οι οποίοι ορίστηκαν επικεφαλής της διοικητικής περιφερειακής μονάδας της επαρχίας. Βάσει του νέου οργανισμού προβλεπόταν η συγκρότηση δωδεκαμελούς επαρχιακής δημογεροντίας της οποίας τα μέλη, εν αναμονή της έκδοσης του εκλογικού νόμου, διορίζονταν από τον Κυβερνήτη, σύμφωνα με κατάλογο των πολιτών «τους οποίους θέλουν προβάλλει εις αυτήν αι τοπικάί αρχαί και των οποίων τον αριθμόν θέλει διπλασιάσει η γερουσία» (άρθρα 4 και 9). Την επαρχιακή δημογεροντία συγκαλούσε και προέδρευε ο διοικητής της επαρχίας (άρθρα 3-4) ενώ οι εργασίες, οι σχετικές με τα θέματα των τροφών, των εθνικών γαιών και των γεννήσεων ασκούσαν εκ περιτροπής, για τρίμηνο χρονικό διάστημα από τρεις δημογέροντες που λάμβαναν μισθό (άρθρο 5). Οι εκτελεστικές πρωτοβουλίες αφαιρέθηκαν από τα αιρετά όργανα της τοπικής αυτοδιοικήσεως και ανατέθηκαν στο διορισμένο από την κυβέρνηση επαρχιακό συμβούλιο. Σύμφωνα μάλιστα με το άρθρο 7 του Οργανισμού σε περίπτωση διχογνωμίας με το διοικητή επικρατούσε η θέλησή του ενώ η απόφασή του ήταν δυνατό να εκτελείται άμεσα προς όφελος των διοικητικών πράξεων, διατηρώντας παράλληλα η περιφερειακή πλειοψηφία το απλό δικαίωμα αναφοράς στην Κυβέρνηση. Επιπλέον, διατηρήθηκε ο θεσμός των αμισθί τοπικών δημογερόντων των πόλεων, κωμών, χωριών ενώ προβλέφθηκε και ο διορισμός έκτακτων επιτρόπων, εφόσον προέκυπτε ανάγκη για την εποπτεία της νέας εσωτερικής διοίκησης των νέων επαρχιών (Νάκος, 1983, σελ. 160-161 • Πανταζόπουλος, 1983, σελ. 38-39).

Η προσπάθεια ενίσχυσης της κεντρικής εξουσίας αποτυπώθηκε και στις ενιαίες ρυθμίσεις που εισήχθησαν, μέσω μίας σειράς νομοθετημάτων, σε κάποια δημοσιονομικά θέματα. Ειδικότερα, με το υπ. αριθ. Η'/04-02-1830 Ψήφισμα προσδιορίστηκε η υποχρέωση καταβολής επαρχιακών φόρων από όλη ανεξαιρέτως την Ελληνική Επικράτεια. Αυτοί, μετά την είσπραξή τους, θα κατατίθεντο στο εθνικό ταμείο, προκειμένου να επιτευχθεί η ίση κατανομή των φόρων αλλά και ο εξορθολογισμός της διάθεσής τους με μόνο κριτήριο τις πραγματικές ανάγκες των επαρχιών (Πανταζόπουλος, 1983, σελ. 39).

2.2.2 Εκπαίδευση

Πριν την άφιξη του Ι. Καποδίστρια στην Ελλάδα, δεν υπήρχε κεντρική μέριμνα για την παιδεία, καθώς η επαναστατική αναταραχή δεν την άφηνε να ευδοκιμήσει. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού δεν ήξερε ούτε να διαβάζει ούτε να γράφει ενώ από τους μορφωμένους ελάχιστοι ήταν οι επιστήμονες και από αυτούς πάλι έλειπαν οι ειδήμονες στις νομικές και οικονομικές επιστήμες (Βακαλόπουλος,1988, σελ. 186). Τόσο κατά την Τουρκοκρατία όσο και κατά τη διάρκεια της Επανάστασης την ίδρυση και τη λειτουργία των σχολείων την είχε αναλάβει η Εκκλησία και οι κοινότητες ενώ το έργο των δασκάλων επιτελούνταν κυρίως από τους ιερείς (Σφυρόερας, 1983, σελ. 76). Μόνο στο Ναύπλιο και στα νησιά του Αιγαίου-περιοχές ασφαλείς από εχθρικές επιδρομές- λειτουργούσαν μερικά σχολεία με δασκάλους οι οποίοι δίδασκαν τα κοινά λεγόμενα γράμματα με την αλληλοδιδασκτική μέθοδο (Βακαλόπουλος,1988, σελ. 186-187).

Ο Ι. Καποδίστριας, όντας βαθύς γνώστης αυτών των παιδευτικών προβλημάτων του υπόδουλου Ελληνισμού, συνέδεσε στενά την ανόρθωση του ελληνικού κράτους με την παιδεία, δείχνοντας μάλιστα ιδιαίτερη στοργή και μέριμνα για τη λαϊκή εκπαίδευση. Έτσι, μόλις ανέλαβε την εξουσία (εντός των πρώτων δύο μηνών από την άφιξή του), έσπευσε να απομακρύνει από τα στρατόπεδα τα παιδιά 10-15 ετών, ορφανά τα περισσότερα, και να τα συγκεντρώσει αρχικά στον Πόρο σε ένα ίδρυμα και αργότερα στο Ορφανοτροφείο στην Αίγινα μαζί με άλλα φτωχά παιδιά τα οποία περιπλανιόνταν και ζητιάνευαν στους δρόμους, προσφέροντας τους στέγη, τροφή και εκπαίδευση. Εκεί βρήκαν καταφύγιο και ορφανά προσφυγόπουλα από τις διάφορες σκλαβωμένες ελληνικές περιοχές. Διευθυντής του Ορφανοτροφείου ορίστηκε ο φιλόλογος και ιστορικός Α. Μουστοξύδης, φίλος και συμπατριώτης του Κυβερνήτη (Ζάννου, 2015, σελ. 122-146). Στα τέλη του 1830 το Ορφανοτροφείο αριθμούσε 450 παιδιά από τα οποία 300 διδάσκονταν με την αλληλοδιδασκτική μέθοδο την αρχαία ελληνική, 40 την αριθμητική, 30 την ιχνογραφία, 32 την εκκλησιαστική μουσική και όλα την Ιερά Ιστορία, την Κατήχηση και τη γυμναστική ενώ δεν έλειπαν και τα επαγγελματικά μαθήματα όπως η βιβλιοδετική, η ραπτική, η ξυλουργική που την παρακολουθούσαν 11 μαθητές. Τα παιδιά του Ορφανοτροφείου είτε επέστρεφαν στο σπίτι

τους, εφόσον αναγνωρίζονταν από τους γονείς τους, είτε διαμοιράζονταν σε άλλα τεχνικά - επαγγελματικά σχολεία: στο κεντρικό πολεμικό, στο εκκλησιαστικό του Πόρου, στο γεωργικό της Τίρυνθας είτε ακολουθούσαν τις κλίσεις τους προς τις τέχνες (π.χ. χρυσοχοΐα, βυρσοδεψία κτλ.) (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 190-192), μετατρέποντας έτσι την πρακτική γνώση σε πηγή βιοπορισμού. Μάλιστα, ο κεντρικός ρόλος της επαγγελματικής κατάρτισης των νέων ανθρώπων στην καποδιστριακή πολιτική φαίνεται και από τη σχετική μέριμνα για τη χορήγηση επιδότησης, κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους, ποσό που όμως θα τους αποδίδονταν στο τέλος της φοίτησης, εξασφαλίζοντας έτσι την ομαλή επαγγελματική τους έναρξη (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 245 · Μπαμπούνης, 1999, σελ. 408). Μέσα στις προθέσεις του ήταν και η ίδρυση Εμπορικής Σχολής στη Σύρο, η μεταλλουργική εξειδίκευση των νέων, σχέδια που, όμως, δεν ευοδώθηκαν λόγω των πολιτικών και οικονομικών συνθηκών (Μπαμπούνης, 1999, σελ. 416-418). Αντίστοιχη πρόβλεψη και εκπαίδευση των κοριτσιών δεν υπήρξε (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 192· Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 248).

Επιπλέον, ξεχωριστό ενδιαφέρον έδειξε ο Καποδίστριας για τη στοιχειώδη παιδεία σε τέτοιο βαθμό που αναγνωρίστηκε ως ο θεμελιωτής της. Εξασφαλίζοντας χρηματικές δωρεές από μερικούς φιλέλληνες, μερίμνησε με ιδιαίτερη ζέση για την ίδρυση, στέγαση και οργάνωση των αλληλοδιδασκτικών σχολείων καθιερώνοντας, με το υπ. αριθ. 1032/ 22-07-1830 διάταγμα, την αλληλοδιδασκτική μέθοδο. Οι προσπάθειές του βρήκαν μεγάλη ανταπόκριση από τον ελληνικό λαό που έσπευσαν να βοηθήσουν στην ίδρυση των σχολείων. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, τον Ιούλιο του 1830 ιδρύθηκε στην Αίγινα το *Πρότυπο Σχολείο* της Αλληλοδιδασκτικής που είχε ως βασικό σκοπό του τη μόρφωση των δασκάλων της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου. Λαμβάνοντας υπόψη την παντελή έλλειψη ειδικά μορφωμένων δασκάλων και έχοντας υψηλές προσδοκίες από αυτούς, που κατά τη γνώμη του θα γίνονταν οι θεμελιωτές της παιδείας, ο Κυβερνήτης οργάνωσε σε αυτό το ίδρυμα ανά τρίμηνο, τέσσερις χωριστές ετήσιες σειρές μαθημάτων για τους δασκάλους που επιθυμούσαν την μετεκπαίδευση στην αλληλοδιδασκτική μέθοδο (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 247-248). Όσοι θα ελάμβαναν μέρος δε θα στερούνταν των πλήρων αποδοχών τους. Βασική προϋπόθεση ήταν οι υποψήφιοι να είναι άνω των δεκαεννέα ετών, να γνωρίζουν καλά τη γραμματική και να εξηγούν τον Αίσωπο, τον Ισοκράτη και τον

Ξενοφώντα. Με το πέρας της επιμόρφωσης τους απονέμονταν πτυχίο, που προσδιόριζε βαθμολογικά την ικανότητά τους.

Η ίδρυση κεντρικών σχολείων δεν ήταν στις άμεσες προτεραιότητες του Κυβερνήτη καθώς δεν υπήρχε ακόμη το απαιτούμενο πνευματικό υπόβαθρο, άποψη που δεν τη συμμεριζόταν ο Κοραΐς και πολλοί ακόμη λόγιοι ιδίως οι κλασικά μορφωμένοι. Μάλιστα, οι τελευταίοι επηρεασμένοι από την περιρρέουσα ατμόσφαιρα της εποχής, που εκθείαζε τον κλασικισμό, απαιτούσαν όχι μόνο την δημιουργία κεντρικών σχολείων αλλά και την ίδρυση Πανεπιστημίου. Ο Κυβερνήτης, όμως, θεωρώντας ουτοπικές και ρομαντικές τις απόψεις τους και ιεραρχώντας τις πραγματικές ανάγκες του Έθνους επιδίωξε το σταδιακό εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης (Δασκαλάκης, 1958, σελ.45-46 • Βακαλόπουλος,1988, σελ 195-201).

Στο τέλος του 1828 ο Καποδίστριας ίδρυσε στην Αίγινα το πρώτο γυμνάσιο με το όνομα «Κεντρικόν Σχολείον» στο οποίο διόρισε έφορο τον Α. Μουστοξύδη (Ζάννου, 2015, σελ. 122-146). Αυτό αποτέλεσε το πρώτο ανώτερο εκπαιδευτικό ίδρυμα στην Ελλάδα με αντικείμενο την παραγωγή επιστημονικά καταρτισμένων δασκάλων και την προπαρασκευή όσων νέων ήθελαν να ακολουθήσουν ανώτατες σπουδές σε άλλους κλάδους. Το Κεντρικό Σχολείο στεγάστηκε στο Εϋνάρδειο, κτίριο στο οποίο προηγουμένως συνεδρίαζε το Πανελλήνιο και το οποίο είχε κατασκευαστεί με συνδρομή του Ελβετού φιλέλληνα τραπεζίτη και προσωπικού φίλου του Καποδίστρια, Eynard (Κ. Βακαλόπουλος, 1975, σελ. 21-96• Εϋνάρδος, 1977). Η φοίτηση ήταν τριετής και τα μαθήματα, κυρίως, θεωρητικής κατεύθυνσης. Πολλοί από τους αποφοίτους του αποτέλεσαν τα πρώτα στελέχη της δημόσιας διοίκησης. Σ' αυτό φοίτησαν περί τους 350 μαθητές από όλη την Ελλάδα, οι οποίοι είχαν για καθηγητές καταξιωμένους δασκάλους όπως τους Γ. Γεννάδιο, Ν. Χορτάκη και Ι. Βενθύλο (Βακαλόπουλος, 1988, σελ.204-205). Η λειτουργία του σχολείου δεν ήταν πάντα χωρίς προβλήματα καθώς κατά καιρούς παρατηρήθηκαν αντιδράσεις από την πλευρά των μαθητών τόσο κατά συγκεκριμένων καθηγητών όσο και κατά της ίδιας της διεύθυνσης του Σχολείου, που αποδόθηκαν από κάποιους στην επενέργεια «ξένης σκευωρίας» κατά της πολιτικής του Κυβερνήτη. Οι ανακρίσεις, όμως, που διενεργήθηκαν δεν επιβεβαίωσαν κάτι τέτοιο, αποδίδοντας τη

δυσαρέσκεια των μαθητών περισσότερο στην αυστηρότητα μερικών καθηγητών (Κόκκωνας, 1997, σελ. 58-68· Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 206-207).

Αξιόλογη επίσης ήταν και η προσπάθεια του Καποδίστρια να κινητοποιήσει το ενδιαφέρον των μαθητών. Προς αυτή την κατεύθυνση, καθιέρωσε, εν είδη βραβείων, την απονομή μεταλλείων σε αριστεύσαντες μαθητές ενώ για να μην αποκλειστούν από τις ανώτερες σπουδές οι άποροι μαθητές, που όμως προόδευαν στα μαθήματά τους, καθόρισε, με σχετικό διάταγμα, τη χορήγηση 45 κρατικών υποτροφιών για το Κεντρικό Σχολείο της Αίγινας (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 247). Σε ό, τι αφορά τις σπουδές στο εξωτερικό ο Καποδίστριας, αν και τις θεωρούσε πολύτιμες, ελλείψει ανώτερων σχολείων στη χώρα, όμως ήταν επιφυλακτικός, φοβούμενος πιθανή απώλεια της εθνικής συνείδησης των σπουδαζόντων. Προκειμένου να αποτραπεί αυτό, έκρινε σκόπιμη αρχικά τη φοίτηση στα σχολεία του εσωτερικού ώστε να εμπεδωθεί η ελληνική συνείδηση και κατόπιν τη μετάβασή τους στο εξωτερικό (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 249).

Στις 21 Οκτωβρίου 1829 ίδρυσε στην Αίγινα το «Εθνικό Μουσείο» με κύριο σκοπό την περισυλλογή και τη διαφύλαξη των αρχαιοτήτων από τους αρχαιοκάπηλους, διευθυντής του οποίου ορίστηκε ο Α. Μουστοξύδης (Ζάννου, 2015, σελ. 122-146). Τέλος, συγκροτήθηκε η Εθνική Βιβλιοθήκη, η πρώτη δημόσια ελληνική βιβλιοθήκη, η οποία αριθμούσε 1018 τόμους οι περισσότεροι εκ των οποίων είχαν προέλθει από δωρεές διάφορων πνευματικών ανθρώπων όπως του Ν. Δούκα, Αδ. Κοραή, Νικ. Ζωσιμά κ.ά. (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 204-211).

2.2.3 Εκκλησία

Η εκκλησιαστική πολιτική του Καποδίστρια επικεντρώθηκε σε τρία βασικά προβλήματα: 1. Στη ρύθμιση της διοίκησης της Εκκλησίας καθώς πολλές Εκκλησιαστικές Επαρχίες, που βρίσκονταν εντός του νέου κράτους, ήταν ακέφαλες λόγω του θανάτου πολλών ιεραρχών κατά τη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα 2. Στη ρύθμιση των σχέσεων των εκκλησιαστικών επαρχιών του ελληνικού κράτους με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, η επικοινωνία των οποίων

είχε διακοπεί λόγω της Επανάστασης 3. Στη μόρφωση του κλήρου και στην ηθική διαπαιδαγώγηση του λαού.

Πριν την επίλυση αυτών, θέλησε να ενημερωθεί λεπτομερώς για την ηθική, θρησκευτική και υλική κατάσταση της Εκκλησίας. Για το σκοπό αυτό διόρισε πενταμελή Εκκλησιαστική Επιτροπή, αποτελούμενη από τους πλέον μορφωμένους και έμπειρους στα εκκλησιαστικά πράγματα αρχιερείς: Γερασίμου Αιγίνης, Δανιήλ Τριπόλεως, Νεοφύτου Ταλαντίου, Ιωσήφ Ανδρούσης και Ιωνά Δαμάλων, οι οποίοι του υπέβαλαν διαφωτιστικές Εκθέσεις για την τότε κατάσταση της Εκκλησίας (Κωνσταντινίδης, 1977, σελ. 86-87). Λαμβάνοντας υπόψη αυτές, προχώρησε στην ίδρυση της *Γραμματείας για τα Εκκλησιαστικά πράγματα και τη Δημοσία Εκπαίδευση*, αποδεικνύοντας ότι αυτούς τους δύο τομείς του θεωρούσε στενά συνδεδεμένους. Πρώτο Γραμματέα διόρισε το Ν. Χρυσόγελο, εκπαιδευτικό, αγωνιστή και πολιτικό. Βασικές επιδιώξεις του Καποδίστρια ήταν η βελτίωση του κλήρου, η εκκλησιαστική ευνομία και ευταξία καθώς και η οικονομική εξασφάλιση του κλήρου της Ελλάδας, βασική προϋπόθεση για την απρόσκοπτη επιτέλεση του ιερού του έργου (Κωνσταντινίδης, 1977, σελ. 52-54). Προς αυτή την κατεύθυνση ήταν και οι ενέργειές του που αποσκοπούσαν στην αφαίρεση των πολιτικών ή δικαστικών εξουσιών από τον κλήρο και ιδίως του ανώτερου και ο περιορισμός του αποκλειστικά στη θρησκευτική δικαιοδοσία του (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 207-208).

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, και όντας και ο ίδιος βαθιά θρησκευόμενος, επέμενε στην ακριβή τήρηση των ιερών κανόνων, στη διαφύλαξη των εκκλησιαστικών κτημάτων με την απαγόρευση της εκποίησης ή της μακροχρόνιας ενοικίασης αυτών από τους ηγούμενους των μοναστηριών, καθώς και την καθιέρωση περιορισμών στην χειροτόνηση λειτουργών που ήταν ακατάλληλοι (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 208-209).

Ο Καποδίστριας φρόντισε επίσης και για τη μόρφωση του κλήρου καθώς πίστευε ότι μέσω της βελτίωσής του επιτυγχάνεται ταυτόχρονα και η επανόρθωση του λαού, η οποία συντελείται μόνο μέσω «της ιεράς θρησκείας και της ορθής παιδείας» (Κωνσταντινίδης, 1977, σελ. 61· Σφυρόερας, 1978, σελ. 29). Έτσι, στις 30 Οκτωβρίου 1830 στο μοναστήρι της Ζωοδόχου Πηγής, στον Πόρο έγιναν τα επίσημα εγκαίνια του πρώτου Εκκλησιαστικού

Σχολείου. Σ' αυτό, οι δεκαπέντε και πλέον υπότροφοι διδάσκονταν την Ελληνική Γλώσσα, την Ιερά Ιστορία, την Κατήχηση, την Τελετουργική, την ερμηνεία των Θείων Γραφών, τη Θεολογία, τη Ρητορική, τη Λογική, το Κανονικό Δίκαιο (Μπαμπούνης, 1999, σελ. 399-401). Ιδιαίτερο ήταν το ενδιαφέρον του και για τη διδασκαλία της εκκλησιαστικής μουσικής (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 207).

Σε ό τι αφορά το πρόβλημα των σχέσεων της Εκκλησίας της Ελλάδας με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, ο Κυβερνήτης επιδίωξε την επίλυση αυτού δια της κανονικής οδού δηλαδή της χορήγησης κάποιας μορφής ανεξαρτησίας στην Εκκλησία της Ελλάδος από το Οικουμενικό Πατριαρχείο κατόπιν διαπραγματεύσεων με αυτό, προσπάθεια όμως που δεν ολοκληρώθηκε λόγω της δολοφονίας του (Κωνσταντινίδης, 1970, σελ. 70· Μεταλληνός, 1989, σελ. 17-25 · Φειδάς, 1998, σελ. 26-27) .

2.2.4 Δημόσια Οικονομία

Ο μακροχρόνιος πόλεμος είχε φέρει την Ελλάδα σε εξαιρετικά δεινή οικονομική κατάσταση. Έτσι, με την έλευσή του ο Καποδίστριας είχε να αντιμετωπίσει όχι μόνο ένα δημόσιο ταμείο άδειο αλλά και επιβαρυσμένο αφενός με εξωτερικό χρέος 2.400.000 λιρών από τη σύναψη-με δυσβάσταχτους όρους- δύο δανείων (το 1824 και 1825) και αφετέρου με τις υπέρογκες απαιτήσεις των ξένων δυνάμεων με αφορμή τις πειρατικές πράξεις των ελληνικών πλοίων (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 275-276). Η κατάσταση γινόταν ακόμη πιο δύσκολη εξαιτίας της απουσίας κρατικών υπηρεσιών και σχετικής εμπειρίας στην οικονομική διαχείριση. Όλα τα παραπάνω αλλά και η ανάγκη της ανοικοδόμησης-ανασυγκρότησης της Ελλάδας, της ανάπτυξης όλων των πλουτοπαραγωγικών πηγών αυτής, της αποκατάστασης του κύρους της, της παύσης των κοινωνικών αντιθέσεων με την αποδυνάμωση της «επαρχιακής» ολιγαρχίας των κοτζαμπάσηδων (Λουλές, 1983, σελ. 139)-σταθεροί στόχοι της οικονομικής πολιτικής του- καθόρισαν τη δράση του Κυβερνήτη μέσω της οποίας επιδίωξε τόσο ριζικές λύσεις του ελληνικού οικονομικού προβλήματος όσο και προσωρινές ώστε να αντιμετωπιστούν τα κατεπείγοντα θέματα (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 88, 235). Προς αυτή την κατεύθυνση ήταν

και το πνεύμα της αυστηρής οικονομίας που εισήγαγε, δηλαδή της φειδωλούς διαχείρισης των δημόσιων χρημάτων και της αποφυγής δαπάνης χωρίς λόγο, ώστε να εξοικονομηθούν χρήματα για το Δημόσιο ταμείο (Βακαλόπουλος,1988, σελ. 274· Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 97).

Ο Καποδίστριας γνωρίζοντας ότι από την αντιμετώπιση του οικονομικού προβλήματος της χώρας εξαρτιόταν τόσο η συνέχιση του απελευθερωτικού πολέμου όσο και η δημιουργία του Κράτους, προχώρησε άμεσα και με επινοητικότητα στην εξεύρεση πόρων από το εξωτερικό. Μάλιστα, πιστεύοντας ότι η ελληνική οικονομία θα ήταν σύντομα σε θέση να καλύψει τη δαπάνες της ανασυγκρότησής της με τις ίδιες δυνάμεις της και θεωρώντας τις ξένες χορηγίες τροχοπέδη στη χάραξη ενός σταθερού οικονομικού προγραμματισμού, ζήτησε από τις δυνάμεις να εγγυηθούν τη χορηγία δανείου ύψους 60.000.000 φράγκων, συνυπολογίζοντας ότι από αυτό θα αποπληρωθεί και μέρος του εξωτερικού χρέους (Δερτιλής, 2005, σελ. 121-122). Με αυτό τον τρόπο απέβλεπε αρχικά στη σταδιακή οικονομική ανεξάρτηση της χώρας από τις προστάτιδες δυνάμεις, στην αποκατάσταση του κύρους της χώρας αλλά και των εμπορικών σχέσεων με τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη. Η προσπάθειά του δεν ευοδώθηκε στο βαθμό που το επιθυμούσε καθώς από τις δυνάμεις ανταποκρίθηκαν η Γαλλία και η Ρωσία και λιγότερο η Αγγλία. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το χορηγούμενο ποσό σε όλη τη διάρκεια της διακυβέρνησής του έφθασε μόλις τα 10.000.000 φράγκα (Λουlés, 1983, σελ. 130).

Εκτός, όμως, από το εξωτερικό στράφηκε και στο εσωτερικό της χώρας για εξεύρεση πόρων, πιστεύοντας ακράδαντα στον «κρυπτόν και μέγαν πλούτον της Ελλάδος» (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 263). Συγκεκριμένα, έδωσε εντολή στην Επιτροπή της Οικονομίας να βγάλει σε δημοπρασία τις προσόδους της Πελοποννήσου και κάποιων νησιών του Αιγαίου, ενέργεια που τελικά αποδείχθηκε ιδιαίτερα επωφελής (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 94). Παράγοντες που συντέλεσαν σ' αυτό ήταν η προηγούμενη εμπέδωση του αισθήματος της ασφάλειας, η καθιέρωση της ισότητας των φορολογουμένων, η οργάνωση των δημόσιων οικονομικών υπηρεσιών και ιδίως η ίδρυση του Γενικού Λογιστηρίου (8-9-1829), που δεν άφηνε περιθώρια για καταχρήσεις από την πλευρά των υπαλλήλων (Βακαλόπουλος,1988, σελ. 291). Η αύξηση, βέβαια, των προσόδων θα πρέπει επίσης να αποδοθεί και στο άλλο σκέλος της οικονομικής

πολιτικής του Κυβερνήτη που δεν ήταν άλλο από την εφαρμογή αιματηρών οικονομιών στην κρατική διοίκηση, από τις οποίες πράγματι εξοικονομήθηκε δημόσιο χρήμα αλλά ταυτόχρονα προκάλεσαν και έντονη δυσαρέσκεια, ενισχύοντας το ήδη υπάρχον αντιπολιτευτικό ρεύμα⁵ (Βακαλόπουλος,1988, σελ. 291-292· Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 97-98). Μάλιστα πρώτος εκείνος συνέλαβε τη σημασία της στατιστικής για την ορθολογική πορεία της πολιτείας και επιδίωξε να ιδρύσει ανάλογη υπηρεσία (Κανελλόπουλος, 1978, σελ. 42,44).

Ως προς το φορολογικό σύστημα, αν και το επιθυμούσε πολύ, δεν επέφερε καμία αλλαγή παρά μόνο μείωση του φόρου του τριτοδέκατου (φόρος των εθνικών κτημάτων) για τις εθνικές γαίες από 30% σε 25% (Βακαλόπουλος,1988, σελ. 297-298). Οι τελωνειακοί δασμοί ορίστηκαν 10% για την εισαγωγή και 6% για την εξαγωγή, ενώ στις 25 Μαρτίου 1830 δημοσιεύθηκε το πρώτο τελωνειακό δασμολόγιο που στόχο είχε την επιβολή συστηματικής φορολογίας και κατ' επέκταση την ενίσχυση του δημόσιου ταμείου (Βακαλόπουλος,1988, σελ. 292).

Επιπλέον, λόγω της απουσίας εθνικού νομίσματος και προκειμένου να ομαλοποιηθούν οι συναλλαγές μέσω της σταθεροποίησης των τιμών των προϊόντων, υπέγραψε, λίγες μόλις ημέρες από την ανάληψη της εξουσίας, το διάταγμα για τον προσδιορισμό και την αντιστοιχία των ξένων νομισμάτων, που κυκλοφορούσαν μέχρι τότε ενώ παράλληλα επιδίωξε να αντιμετωπίσει την τοκογλυφία με ήπια μέτρα στην αρχή και αργότερα πιο δυναμικά, με την ποινικοποίηση και την τιμωρία αυτής (Βακαλόπουλος,1988, σελ. 278). Το 1828, η εισαγωγή του νέου νομισματικού συστήματος με την κοπή εθνικού νομίσματος (του αργυρού φοίνικος), αν και αναμφίβολα αποτέλεσε σημαντικό μέτρο για την εξυπηρέτηση των συναλλαγών και γενικότερα για τη βελτίωση της εθνικής οικονομίας, η σημασία της ήταν πρωτίστως εθνική καθώς η χώρα με αυτό αποκτούσε κύρος και εξασφάλιζε την πιστοληπτική της ικανότητα (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 240). Χαρακτηριστικό της ένδειας του ελληνικού κράτους αλλά και του πνεύματος οικονομίας που χαρακτήριζε την πολιτική του Κυβερνήτη ήταν και το

---

⁵ « ...Ο αριθμός των υπαλλήλων είναι κατ' ανάγκην περιορισμένος, λόγω της 'χρηματικής δυσπορίας', εις 'τους μάλιστα αναγκαιοτάτους'. Εξάλλου, προκειμένου περί των μισθών των υπαλλήλων, ο Κυβερνήτης, καθορίσας ως αρχήν, ότι πας υπηρετών το Δημόσιον δικαιούται αντιμισθίας παρ' αυτού, ισαξίας των προσφερομένων υπηρεσιών, απευθύνει έκκλησιν προς τους δυνάμενους, όπως παραιτηθώσι προσωρινώς ή και οριστικώς του μισθού αυτών μερικώς ή ολικώς και όπως επιδείξωσιν εργατικότητα υπέρ το κανονικόν, μέχρις ότου δυνηθή η πατρίς να διέλθη τας δεινὰς στιγμάς..» Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 99.

γεγονός ότι τα πρώτα νομίσματα προήλθαν από το προϊόν της τήξης χρηστικών αντικειμένων όπως χάλκινα οικιακά σκεύη, ασημένια διακοσμητικά κτλ. (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 305). Παρά τα σφάλματα που έγιναν κατά την κοπή του νέου νομίσματος και την κερδοσκοπία που παρατηρήθηκε λόγω αυτού, το μέτρο είχε κάποια επιτυχία. Τέλος, η σχετική απόπειρα της Κυβέρνησης στις 30 Ιουνίου 1831, να αντιμετωπίσει την δύσκολη οικονομική κατάσταση με την εισαγωγή του χαρτονομίσματος απέτυχε καθώς αυτό δεν είχε σταθερό αντίκρισμα και επιπλέον η χρησιμοποίησή του ήταν προβληματική ακόμη και από τις προηγμένες οικονομικά χώρες (Λουλές, 1983, σελ. 134-135 · Δερτιλής, 2005, σελ. 108-109).

Στις 2 Φεβρουαρίου 1828 ίδρυσε την Εθνική Χρηματιστική Τράπεζα -σημαντικός νεωτερισμός για τα τότε ελληνικά δεδομένα- και στη συνέχεια με διάταγμά του στις 29 Μαρτίου όρισε ότι η διευθύνουσα Επιτροπή της Τράπεζας υπάγεται στο Τμήμα της Οικονομίας του Πανελληνίου, ενέργεια που δείχνει την πρόθεσή του να εξαρτήσει την Τράπεζα αυστηρά από το κράτος (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 283). Αρχικά, το αποθεματικό της κεφάλαιο σχηματίστηκε από χίλια αυστριακά τάλληρα που έδωσε ο ίδιος ο Κυβερνήτης, τα 5.000 ελβετικά φράγκα που εισέφερε ο φιλέλληνας τραπεζίτης Εϋνάρδος και διάφορα άλλα ποσά που προσέφεραν άλλοι Φιλέλληνες ενώ ταυτόχρονα επιδιώχθηκε η άμεση κινητοποίηση τόσο των κεφαλαίων του εσωτερικού δίνοντας ως κίνητρο τόκο 8% όσο και η προσέλκυση κεφαλαίων από το εξωτερικό με τη μορφή κατάθεσης σε αυτή (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 95). Αν και η επιτυχία αυτής ήταν μερική, λόγω της έλλειψης εμπιστοσύνης προς αυτή από τους μεγάλους κεφαλαιούχους της Χώρας αλλά και του υπάρχοντος αντιπολιτευτικού πνεύματος (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 96), παρόλα αυτά ο αρχικός στόχος της ίδρυσής της επετεύχθη καθώς κάλυψε σε πολλές περιπτώσεις τα ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού και μέσω της χρηματοδότησής της έγιναν σημαντικά δημόσια έργα που ανακούφισαν τον λαό. Ο Καποδίστριας, μάλιστα, προκειμένου να διαφυλάξει το ελληνικό τραπεζικό σύστημα από την ανάμιξη των ξένων δυνάμεων, απέκρουσε επανειλημμένως προσπάθειες οικονομικών κύκλων του εξωτερικού και ιδίως προερχόμενες από την Αγγλία να παρεισφρήσουν σε αυτό. Στην περίπτωση που χρειάστηκε να παρεκκλίνει από αυτή τη γραμμή, φρόντισε οι ξένοι να προέρχονται από μια ουδέτερη, προς τις τρεις προστάτιδες δυνάμεις, περιοχή, όπως ήταν για παράδειγμα η Γερμανία, η Ελβετία ή η Ιταλία.

Τέλος, με την εφαρμογή της ελευθερίας στο εμπόριο καθώς και με την ενθάρρυνση των πλοιοκτητών στη ναυπήγηση νέων πλοίων, η ελληνική εμπορική ναυτιλία προόδευσε, αντίθετα με την βιοτεχνία όπου παρά τις προσπάθειες, τόσο από το εσωτερικό όσο και από το εξωτερικό, για επέκταση των ήδη υπαρχόντων εργαστηρίων τα αποτελέσματα δεν ήταν τα αναμενόμενα (Λουλές, 1983, σελ. 133-135).

Σε κάθε περίπτωση, όμως, η γεωργία ήταν εκείνος ο τομέας της οικονομίας για τον οποίο ο Καποδίστριας έδειξε το μεγαλύτερο ενδιαφέρον καθώς πίστευε ότι μέσω αυτής μπορεί να επιτευχθεί αφενός η κοινωνική και οικονομική αλλαγή της μεγάλης μάζας του λαού (Λουλές, 1983, σελ. 135• Petropoulos, 1985, σελ. 133) και αφετέρου η πραγματική ανεξαρτησία της χώρας από τις ξένες δυνάμεις με την κατάκτηση της αυτάρκειάς της (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 231). Έτσι, δεν είναι τυχαίο, ότι το θέμα της διανομής των εθνικών κτημάτων—ανάμεσα σε αυτά και τα εκκλησιαστικά (βακουφικά), οι πρόσοδοι των οποίων αξιοποιήθηκαν κυρίως για την ίδρυση και τη συντήρηση σχολείων (Μπαμπούνης, 1999, σελ. 181-186• Λούκος, 2011, σελ. 73-74)- στους ακτήμονες και στους αγωνιστές αποτέλεσε το βασικό ζητούμενο της οικονομικής του πολιτικής. Αν και υπήρξαν αντικειμενικές δυσκολίες στην υλοποίηση αυτού του σχεδίου, όπως ότι τα εθνικά κτήματα ήταν υποθηκευμένα στους Άγγλους, εξαιτίας των δύο εξωτερικών δανείων που είχε συνάψει η Ελλάδα, ότι το Πρωτόκολλο του Λονδίνου του Μαρτίου 1829 τα θεωρούσε ιδιοκτησία των Τούρκων και ως εκ τούτου προέβλεπε αποζημίωση γι' αυτά αλλά και ότι οι αντιδράσεις των προκρίτων ήταν έντονες στην αλλαγή του μέχρι τότε καθεστώτος, παρόλα αυτά όλες οι ενέργειες του Καποδίστρια στόχευαν στην εξασφάλιση και διαφύλαξη της περιουσίας των αγροτών (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 240-241• Κωνσταντινίδης, 1970, σελ. 75). Προς αυτή την κατεύθυνση και μέσω της διπλωματίας, κατάφερε με το από 3 Φεβρουαρίου του 1830 Πρωτόκολλο να περιορίσει την αποζημίωση, που γενναιόδωρα είχαν παραχωρήσει οι Μεγάλες Δυνάμεις στους πρώην Τούρκους ιδιοκτήτες, μόνο στα ιδιωτικά και σε ένα μέρος των δημόσιων Οθωμανικών κτημάτων της Αττικής και της Εύβοιας (Λουλές, 1983, σελ. 136). Επιπλέον, στην προσπάθεια του να περισώσει την εθνική γη από τις ορέξεις των δυνατών, επιδίωξε για πρώτη φορά την καταγραφή της. Για το σκοπό αυτό, αφού πρώτα έδωσε εντολή στους κατά τόπους διοικητές να καταγράψουν την ιδιοκτησία των κατοίκων και

το ετήσιο εισόδημά τους, κατόπιν διόρισε μια τριμελή Πολιτειογραφική Επιτροπή, επιφορτισμένη με το έργο της καταγραφής των προπαρασκευαστικών πινάκων για κάθε επαρχία. Στη συνέχεια αυτοί οι πίνακες θα στέλνονταν στις επαρχίες ώστε να σημειωθούν οι κάτοικοι, οι ιδιοκτήτες τους και τα εθνικά κτήματα, με μακροπρόθεσμο σκοπό την κατάρτιση Κτηματολογίου και τη διανομή της γης (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 235). Οι αντιστάσεις, όμως, που σημειώθηκαν στο όλο εγχείρημα, τόσο στο εσωτερικό, από τους κοτζαμπάσηδες όσο και στο εξωτερικό, κυρίως από τους Άγγλους ομολογιούχους, λόγω της υποθήκευσης των εθνικών κτημάτων, ανέστειλαν τη διανομή της εθνικής γης. Εκ των πραγμάτων, βέβαια, ένα τέτοιο σχέδιο ήταν δύσκολο να εφαρμοστεί καθώς η πλήρης έλλειψη χρημάτων των Ελλήνων καθιστούσε αδύνατη τη χρηματική καταβολή του αντιτίμου της γης και παράλληλα ενείχε τον κίνδυνο λόγω της καταφυγής τους στο δανεισμό η εθνική γη να βρεθεί και πάλι στα χέρια των οικονομικά δυνατών. Σε κάθε περίπτωση, ο Καποδίστριας βλέποντας ότι στα μέσα του 1831 η αντιπολιτευτική δράση οδηγούσε σε εμφύλια σύρραξη και ως εκ τούτου ήταν άμεση ανάγκη να εξασφαλίσει τη λαϊκή υποστήριξη, αποφάσισε, για λόγους ηθικής τάξης και πολιτικής ευθύνης, να αποκαταστήσει οριστικά τους ακτήμονες αγωνιστές, σχέδιο που όμως δε θα ολοκληρωθεί τελικά λόγω της δολοφονίας του (Λουλές, 1983, σελ. 136-138).

2.2.5 Στρατός-Στόλος

Όταν ανέλαβε Κυβερνήτης ο Καποδίστριας, η κατάσταση του στρατού και του στόλου ήταν δραματική. Η ύπαρξη 20.000-30.000 άτακτων οπλοφόρων καθώς και 15.000 περίπου ανέργων ναυτών, υπάκουων μόνο στους αρχηγούς τους, ήταν μία πραγματικότητα. Εξαιτίας, μάλιστα, της εξαθλίωσης από τον επταετή αγώνα και της απώλειας της αξιόμαχης δύναμής τους, είχαν μεταβληθεί σε πηγή δεινών για τους κατοίκους, καθώς εκβίαζαν για τη συντήρησή τους. Η κατάσταση γινόταν ακόμη πιο εκρηκτική από τον ανταγωνισμό μεταξύ των υψηλόβαθμων αξιωματούχων του στρατού και του στόλου (Παπαδόπουλος, 1978, σελ. 70).

Δεδομένης της κατάστασης και θέτοντας ως μεγάλη πρόκληση της στρατιωτικής πολιτικής του την εμπέδωση, από την πλευρά των στρατευμάτων, της αντίληψης ότι ανήκαν στο

ελληνικό κράτος και όχι σε κάποιο κόμμα, οικογένεια ή επαρχία (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 111), ο Καποδίστριας ανέλαβε αυτοπροσώπως τη γενική διεύθυνση των πολεμικών επιχειρήσεων (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 107) και επιδίωξε άμεσα την ανασύνταξη των ενόπλων δυνάμεων, ώστε να επιτευχθεί η πειθαρχία και η αποτελεσματικότητά τους. Προς αυτή την κατεύθυνση και αμέσως μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, απηύθυνε στα στρατεύματα σχετική προκήρυξη στην οποία αξίωνε υπακοή στους νόμους και στις διαταγές της Κυβέρνησης και των ανωτέρων τους (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 103· Κούκκου, 2000, σελ. 570). Αυτό, εξάλλου, επέτασσαν οι ίδιες οι περιστάσεις, αφενός λόγω της άμεσης ανάγκης για την ανακατάληψη των προς διεκδίκηση εθνικών εδαφών, που μέχρι τότε βρίσκονταν στην κατοχή των οθωμανικών και αιγυπτιακών στρατευμάτων και αφετέρου λόγω του κυβερνητικού προγράμματος, η εφαρμογή του οποίου απαιτούσε μέσα επιβολής (Παπαγεωργίου, 1983, σελ. 169). Έτσι, αφού ίδρυσε το «Γενικόν Φροντιστήριο» με αποκλειστικό σκοπό τον έλεγχο της οικονομίας των υπηρεσιών που είχαν σχέση με τα θέματα πολέμου- το οποίο με τον καιρό απέκτησε καθήκοντα Γενικού Επιτελείου- και αφού διόρισε πρόσωπα κύρους στις τρεις μεγάλες στρατιωτικές περιφέρειες, της Πελοποννήσου, της Α. Στερεάς και της Δ. Στερεάς, τον Θ. Κολοκοτρώνη, το Δ. Υψηλάντη και τον Τσώρτς (Church) αντίστοιχα, έθεσε τις βάσεις για την κεντρική οργάνωση των άτακτων στρατευμάτων (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 107-109).

Ήδη από την 28 Ιανουαρίου 1828 και έχοντας ως βασική αρχή- δεδομένης της δύσκολης οικονομικής κατάστασης- να προχωρεί σταδιακά στη συγκρότηση των στρατιωτικών μονάδων, (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 105) υπέβαλε στο Πανελλήνιο προσωρινούς στρατιωτικούς κανονισμούς συνταχθέντες, υπό την καθοδήγησή του, από το Δ. Υψηλάντη (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 112) ενώ στο δίλημμα που προέκυψε, δηλαδή της διάλυσης των άτακτων σωμάτων ή της ένταξή τους σε ημιτακτικούς σχηματισμούς (με απώτερη προοπτική τον μετασχηματισμό τους σε τακτικά), επικράτησε η δεύτερη λύση ως πιο συμφέρουσα για την τότε κοινωνική και πολιτική κατάσταση της χώρας (Παπαγεωργίου, 1983, σελ. 169-170). Έτσι, στις αρχές Φεβρουαρίου άρχισε την συγκέντρωση των άτακτων στρατευμάτων σε στρατόπεδο που δημιουργήθηκε γι' αυτό το σκοπό στην Τροιζήνα, υπό την άμεση εποπτεία του Δ. Υψηλάντη και με προοπτική την οργάνωση των πρώτων μονάδων (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 112). Η

τακτικοποίηση των επαναστατικών σωμάτων μορφοποιήθηκε σε δύο σχήματα: στις *Χιλιαρχίες* και στα *Ελαφρά Τάγματα*, με το δεύτερο να αποτελεί το πλέον προχωρημένο στάδιο στην πορεία οργάνωσή τους (Παπαγεωργίου, 1983, σελ. 171).

Ειδικότερα, με την υπ. αριθ. 180/07-02-1828 Πράξη της Κυβέρνηση (*Στρατιωτικός Οργανισμός*) συγκροτήθηκαν οι Χιλιαρχίες και καθορίστηκε ο Κανονισμός τους (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 112). Μέσα στα πρώτα μέτρα του, περιλαμβάνονταν αφενός ο περιορισμός του αριθμού των ενόπλων (από 25000 σε 8000 περίπου), προωθώντας κυρίως τους λιγότερο επικίνδυνους ετερόχθονες στην κορυφή της στρατιωτικής ιεραρχίας – οι οποίοι ως πρόσφυγες δεν συνδέονταν με τοπικά δίκτυα εξουσίας, αλλά προσέβλεπαν στην κρατική εύνοια – και αφετέρου η καθιέρωση της κρατικής μισθοδοσίας, αποδυναμώνοντας έτσι την εξάρτηση των ενόπλων από τους καπεταναίους τους. Συνέπεια, επίσης, του νέου οργανισμού ήταν και ο έμμεσος αλλά σκόπιμος αποκλεισμός των ηλικιωμένων οπλαρχηγών οι οποίοι, κατέχοντας ήδη το αξίωμα του στρατηγού, δε θα δέχονταν εύκολα τον «ευτελή» χιλιαρχικό βαθμό (Παπαγεωργίου, 1983, σελ. 171-172). Εξάλλου, το ανυπότακτο πνεύμα, το σκληροτράχηλο του χαρακτήρα αλλά και η προχωρημένη ηλικία τους θεωρήθηκαν παράγοντες αρνητικοί για τη βελτίωση του τακτικού στρατού, προτιμώντας έτσι, για την επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου, νεαρότερους αξιωματικούς στη διοίκηση των στρατιωτικών δυνάμεων (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 105).

Στις 11 Μαρτίου 1828 και καθώς είχε ολοκληρωθεί πια η οργάνωση των τριών Χιλιαρχιών και της μίας πεντακοσιαρχίας, έγινε, παρουσία του Καποδίστρια, η ορκωμοσία και η παράδοση των σημαιών αυτών, ενώ την 1^η Απριλίου, με απόφασή του, αυτές μετακινήθηκαν και συγκεντρώθηκαν στα Μέγαρα και την Ελευσίνα, περιοχές κοντά στα σύνορα, με σκοπό την ανακούφιση των εκεί κατοίκων (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 106· Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 115). Προκειμένου μάλιστα ο Καποδίστριας να τους προφυλάξει από τις αυθαιρεσίες των στρατευμάτων αλλά και να διατηρήσει την αυστηρή πειθαρχία σ' αυτά, συνέστησε ένα διαρκές στρατοδικείο, το «*ανέκκλητον πολεμικόν συμβούλιον*», αρμόδιο να δικάζει τους στρατιωτικούς που παραβίαζαν τα 11 ποινικά άρθρα του οργανισμού των χιλιαρχιών, έργο

που τελικά αποδείχθηκε δύσκολο λόγω των όχι και τόσο αμερόληπτων αποφάσεων που εξέδιδε. Συνεπές με το πνεύμα οικονομίας, που χαρακτήριζε την άσκηση της δημόσιας πολιτικής του, είναι και το από 29 Μαρτίου 1828 Διάταγμα με το οποίο ιδρύθηκε τριμελής επιτροπή, το «Γενικόν Φροντιστήριον», έργο του οποίου ήταν να ελέγχει τη συνετή διαχείριση των οικονομικών του στρατού, προσπάθεια που, όμως, δεν έφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα λόγω της μη εμπέδωσης από το στρατό της ευταξίας και της ακρίβειας των διανομών και των λογαριασμών (Βακαλόπουλος,1988, σελ. 107-108· Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 117-120).

Η ολοκλήρωση της οργάνωσης του άτακτου στρατού περί τα τέλη Ιουλίου του 1828 με τη συγκρότηση συνολικά οκτώ χιλιαρχιών καθώς και η τελευταία επιτυχημένη μάχη του απελευθερωτικού αγώνα (Μάχη της Πέτρας, 12-09-1829) (Παπαγεωργίου, 1983, σελ. 171), σηματοδότησαν την έναρξη των νέων μεταρρυθμίσεων του Κυβερνήτη για την ανάπτυξη τακτικού σώματος του στρατού (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 117). Θέτοντας ως βασικούς στόχους του κατά πρώτον τον περιορισμό του στρατού στα καθαρά στρατιωτικά του έργα και κατά δεύτερον την οργάνωση των οικονομικών αυτού, προχώρησε, με Διάταγμα εκδοθέν 2 Φεβρουαρίου 1830, στη διάλυση των χιλιαρχιών και στην οργάνωση των Ελαφρών Ταγμάτων (Βακαλόπουλος,1988, σελ. 132-133). Καθώς προτεραιότητα της μεταρρύθμισής του ήταν ο σημαντικός περιορισμός του αριθμού των στρατιωτών, λόγω της λήξης του πολέμου, κατάφερε με εύσχημο τρόπο να απαλλαγεί από πολλούς Χιλίαρχους, οι οποίοι, θεωρώντας τον βαθμό του ταγματάρχη υποδεέστερο, αρνήθηκαν να τον αποδεχτούν. Έτσι μια νέα γενιά άγνωστων αξιωματικών συγκρότησε τις ταγματάρχες, η οποία μάλιστα έδειξε αφοσίωση στον Καποδίστρια μέχρι και το θάνατό του, γεγονός που θα πρέπει να αποδοθεί περισσότερο στο κύρος, στην αίγλη που ενέπνεε το πρόσωπο του Καποδίστρια καθώς και στις προνομιακές μισθολογικές απολαβές τους (Παπαγεωργίου, 1983, σελ. 172-173). Προκειμένου, όμως, να μετριάσει τη προκληθείσα δυσαρέσκεια των απολυμένων στρατιωτικών προέβη με συμπληρωματική στρατιωτική μεταρρύθμιση στη δημιουργία του *Ταξιαρχικού* Σώματος καθώς και του *Τυπικού* Τάγματος (είδος πρότυπου τάγματος), προορισμός των οποίων βάσει του από 18 Μαρτίου 1830 Διατάγματος ήταν για το μεν πρώτο να παρέχει ανάπαυση στους ανήμπορους πλέον για στρατιωτική υπηρεσία αλλά και βιοπορισμό για εκείνους που

επιθυμούσαν την παραμονή τους στο στρατό, για το μεν δεύτερο εξασφάλιση θέσης ανάλογης με την ικανότητα αυτών που ήθελαν να καταταγούν στο τάγμα. Η επιμονή του Καποδίστρια για την τακτικοποίηση των ελαφρών ταγμάτων αποτυπώθηκε και στο από 22 Φεβρουαρίου 1831 Διάταγμα με το οποίο προβλεπόταν η απόλυση εκείνων των ατάκτων που δεν επιθυμούσαν τη μετεκπαίδευση στο *Τυπικό*. Λόγω, όμως, των έντονων αντιδράσεων, τελικά η εφαρμογή του ατόνησε (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 140-142).

Και ενώ ο Κυβερνήτης ενδιαφέρθηκε πολύ για την οργάνωση των άτακτων σωμάτων, η πολεμική προσφορά των οποίων ήταν κυρίως στην απελευθέρωση των διεκδικούμενων εθνικών εδαφών, δεν έκανε το ίδιο και για τα τακτικά σώματα (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 144). Αυτά, διαθέτοντας δύναμη 3500 αφοσιωμένων αντρών και έχοντας την αποκλειστική φύλαξη της πρωτεύουσας και των φρουρίων της χώρας, συμμετείχαν στην καταστολή των ποικίλων εξεγέρσεων (της Μάνης, του Πόρου κλπ.) (Παπαγεωργίου, 1983, σελ. 174-176). Για την εκπαίδευση των νέων στελεχών του τακτικού στρατού ιδρύθηκε τον Ιούλιο 1828 το «*Κεντρικόν Πολεμικόν Σχολείον*» το οποίο αργότερα μετονομάστηκε «*Στρατιωτικήν Σχολήν Ευελπίδων*» ενώ συστήθηκε και σχολή υπαξιωματικών. Τέλος, ο Καποδίστριας φρόντισε για την οργάνωση δύο μονάδων ιππικού, τακτικού και ελαφρού, δύναμης 100-150 ανδρών η καθεμιά καθώς και τη συγκρότηση, με το από 17-08-1828 Διάταγμα, ενός τάγματος Πυροβολικού το οποίο, από το Νοέμβρη του 1829, μαζί με τη «*Στρατιωτική Σχολήν Ευελπίδων*» συναπάρτισαν τη *Στρατιωτική Κεντρική Σχολή* (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 153-154· Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 117· Μπαμπούνης, 1999, σελ. 385-394).

Σε ό τι αφορά το στόλο ο Καποδίστριας, ελλείψει οικονομικών μέσων, προχώρησε αρχικά στην οργάνωση στολίσκου, αποτελούμενου από τη φρεγάτα «Ελλάς», δύο ατμοκίνητα πολεμικά, την «Καρτερίαν» και την «Επιχείρησιν», τρεις κορβέτες, εννέα βρίκια και γολέτες, 20 περίπου μίστικα, φελούκες και κανονιοφόρους. Το πλήρωμα τους, ως επί το πλείστον νησιώτες στην καταγωγή, αριθμούσε περί τους 2.000 άντρες αρχικά και στη συνέχεια μειώθηκε περίπου στους 1.400. Μόλις στις 26 Φεβρουαρίου 1830 και εν μέσω πολλών διαμαρτυριών, διατίθενται 50.000 τάλιρα στους φτωχούς ναύτες των τριών ναυτικών νησιών (Υδρα, Σπέτσες, Ψαρά), προκειμένου να επισκευάσουν τα πλοία τους ή να ναυπηγήσουν νέα,

ενώ στις 20 Μαρτίου 1831 συστήνεται το *ναυτικό ταξιαρχικό σώμα*. Σ' αυτό κατατάσσονται πλοίαρχοι που υπηρέτησαν κατά τη διάρκεια του πολέμου και για τους οποίους προβλεπόταν η καταβολή μισθού έως ότου χορηγηθεί η προβλεφθείσα αποζημίωση που υποσχέθηκε το Ε΄ Ψήφισμα της Δ΄ Εθνικής Συνέλευσης.

Εντωμεταξύ ιδρύθηκε και οργανώθηκε ναύσταθμος στον Πόρο ενώ προχώρησε σταδιακά και η «εθνικοποίηση» του στόλου, με την αγορά πλοίων από την Κυβέρνηση, στόχος που επιτεύχθηκε ήδη από τον τρίτο χρόνο. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η βελτίωση του αξιόμαχου των ναυτικών πληρωμάτων καθώς στο εξής η στρατολόγηση βασίστηκε αποκλειστικά στο κριτήριο της ικανότητας των ναυτών και όχι στα ιδιωτικά συμφέροντα. Βασική μέριμνα του Κυβερνήτη ήταν και η προσεκτική επιλογή των αξιωματικών του ναυτικού για τους οποίους, με σχετικές διατάξεις, καθορίστηκε ο προβιβασμός τους, η στολή τους κτλ. (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 83-87). Η επιλογή του Μιαούλη ως αρχηγού της μοίρας του Αιγαίου και αντίστοιχα του Κανάρη στο στολίσκο των πυρπολικών ήταν αξιοκρατική, δεδομένης και της προηγούμενης δοκιμασμένης ναυτικής τους ικανότητας (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 110).

2.2.6 Γεωργία

Ο μακροχρόνιος πόλεμος του 1821 είχε καταστροφικές συνέπειες τόσο στον πληθυσμό της Ελλάδας όσο και στη γη. Ειδικότερα, τον Οκτώβριο του 1830 ο πληθυσμός ανερχόταν μόλις στους 700.000 με 800.000, εκ των οποίων οι περισσότεροι ήταν χήρες, ηλικιωμένοι και παιδιά. Από την άλλη, περιοχές όπως η Πελοπόννησος και η Στερεά Ελλάδα ήταν εντελώς καταστραμμένες από το μένος του εχθρού. Σ' αυτές επέστρεψαν, οι αγροτικοί πληθυσμοί μετά τη χρόνια παραμονή τους στα βουνά για να βρουν τις περιουσίες του να έχουν υποστεί σοβαρές ζημιές. Οι προσπάθειες ανοικοδόμησης αποδείχθηκαν δύσκολες καθώς έλειπαν τα εργατικά χέρια, τα μέσα ήταν πενιχρά και η πείνα θέριζε. Αντίθετα, στα νησιά, με εξαίρεση τη Χίο, η κατάσταση ήταν σαφώς καλύτερη καθώς η νησιωτική τους φύση τα προστάτεψε από τους εχθρούς (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 212-213).

Ο Καποδίστριας, γνωρίζοντας ότι η γεωργία απασχολούσε το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού και ότι ήταν η κυριότερη πλουτοπαραγωγική πηγή της χώρας, έθεσε πρωταρχικό στόχο της πολιτικής του την ανόρθωση αυτής⁶. Εξάλλου, τη θεωρούσε βασική προϋπόθεση της ευδαιμονίας του ελληνικού λαού αλλά και ένα μέσο για να απαλλαγεί από την ολιγαρχία των κοτζαμπάσηδων. Προς αυτή την κατεύθυνση, επιδίωξε με την εκσυγχρονισμένη αγροτική πολιτική που εφάρμοσε να ανορθώσει τη γεωργία στο επίπεδο που ήταν πριν τον πόλεμο. Έτσι, μέσω των διοικητικών ή τοπικών αρχών προσκάλεσε τους γεωργούς να επιστρέψουν στις εγκαταλελειμμένες εστίες τους, χορηγώντας τόσο σε αυτούς όσο και στους ήδη εγκατεστημένους οικονομική βοήθεια, ώστε απερίσπαστοι να επιδοθούν πια στα ειρηνικά έργα. Βέβαια, λόγω της δύσκολης οικονομικής κατάστασης της χώρας, η βοήθεια αυτή περιορίστηκε κυρίως στις περιοχές που είχαν πληγεί περισσότερο από τις εχθρικές επιδρομές και οι οποίες τελικά κατάφεραν να ορθοποδήσουν (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 237-238). Οι συνεχείς και αγωνιώδεις εκκλήσεις του προς τις Μεγάλες Δυνάμεις ήταν πάντα προς μία κατεύθυνση, αυτή της εξασφάλισης όσο το δυνατό περισσότερων κεφαλαίων ώστε να είναι σε θέση να προσφέρει στους γεωργούς τα απαραίτητα για την καλλιέργεια της γης δηλαδή σπόρους, ζώα και άροτρα (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 219-221).

Καθώς όμως αυτές οι χρηματικές ενισχύσεις από το εξωτερικό δεν ήταν εξασφαλισμένες, ο Καποδίστριας στράφηκε στο εσωτερικό της χώρας και επιδίωξε, μέσω της αγροτικής πολιτικής του, να αξιοποιήσει την περιουσία του έθνους, που δεν ήταν άλλη από την «εθνική γη», ώστε να πετύχει τη θεμελίωση των οικονομικών του κράτους σε υγιείς βάσεις και την επίλυση των άμεσων αναγκών. Ειδικότερα, ήθελε να μεταβάλει τον ερειπωμένο τόπο σε χώρα αγροτική και αυτάρκη, και γι' αυτό αρχικά επιδίωξε να ασφαλίσει και να διαφυλάξει την κυριότητα των κτημάτων αυτών, που μέχρι τότε ανήκαν στο κράτος και σε μερικές προνομιούχες οικογένειες και κατόπιν να τα διανείμει σε ακτήμονες καλλιεργητές. Με αυτό οραματιζόταν τη δημιουργία μίας τάξης μικροκαλλιεργητών που θα απέβαινε παραγωγικό στοιχείο για την εθνική οικονομία. Η παροχή εξάλλου ιδιοκτησίας σε πολεμιστές ή καλλιεργητές που μέχρι τότε δε διέθεταν κλήρο γης, εκτός από την οικονομική διάσταση, είχε και πολιτική σκοπιμότητα καθώς αφενός προετοίμαζε το έδαφος για την εγκατάσταση των κοινοτήτων και την κανονική

---

⁶ «Η ευημερία της Ελλάδας δεν βρίσκεται στο σπαθί αλλά στο αλέτρι», Λουλές, 1983, σελ. 133.

καθιέρωση του κοινοτικού συστήματος και αφετέρου την κατάκτηση θεσμών πιο πλατιών και απόλυτα συνταγματικών (Ιστορία Ελληνικού Έθνους, 1975, τόμος ΙΒ΄, σελ. 610, 615· Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 231-232). Κινούμενος έτσι προς την κατεύθυνση της δημιουργίας ενός συνταγματικού κράτους μικροϊδιοκτητών (Petrooulos, 1985, σελ. 133) επιδίωξε, μέσω του σχεδίου διανομής των εθνικών γαιών στους ακτήμονες χωρικούς και της παραχώρησης δικαιώματος ψήφου στους άρρενες που είχαν περιουσία, να εξουδετερώσει την τοπική ολιγαρχία, οι αντιστάσεις της οποίας όμως αποδείχθηκαν ιδιαίτερα ισχυρές ώστε να ματαιώσουν τελικά τα σχέδια του Καποδίστρια (Dakin, 1983, σελ. 366-367).

Πέρα όμως από το ζήτημα των εθνικών γαιών που ομολογουμένως αποτέλεσε πρωταρχικό θέμα στην γεωργική πολιτική του Καποδίστρια, μεγάλο ζήλο έδειξε και για την προαγωγή και την ανάπτυξη της ελληνικής γεωργίας με τη συνδρομή της γεωπονικής επιστήμης. Έτσι, μια σειρά ενεργειών όπως η υιοθέτηση νέων καλλιεργειών και νέων γεωργικών προϊόντων όπως αυτή της πατάτας, η ενίσχυση της μεταξοσκωληκοτροφίας, η εφαρμογή νέων καλλιεργητικών μεθόδων - οι μέχρι τότε θεωρούνταν πρωτόγονοι και οδηγούσαν σε εμφανώς μειωμένη γεωργική παραγωγή - η χρήση νέων τελειοποιημένων γεωργικών εργαλείων, οι ρυθμίσεις που ευνοούσαν την κυκλοφορία των αγροτικών προϊόντων, η στενή συνεργασία με ειδικούς επιστήμονες, η αποστολή περιοδεύόντων γεωπόνων στην ύπαιθρο, στόχευαν στον εκσυγχρονισμό της ελληνικής γεωργίας, διαδικασία που όμως θα αποδειχθεί ιδιαίτερα αργή παρά τις αναμφίβολα καλές προθέσεις του Καποδίστρια. (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 238). Προς αυτή την κατεύθυνση ήταν και η αρχική πρόθεση της μετάκλησης από το εξωτερικό (Ελβετία, Γερμανία, Ιταλία) γεωργών, ιδέα όμως που δεν εφαρμόστηκε λόγω των κατηγοριών που είχαν διαδοθεί με αφορμή αυτό και οι οποίες ήθελαν τον Κυβερνήτη να μοιράζει τις εθνικές γαίες στους ξένους (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 224).

Στο πλαίσιο της ανανέωσης της γεωργικής παραγωγής και γενικότερα της αναδιαμόρφωσης της αγροτικής ζωής, εντάσσεται και η ίδρυση του πρώτου *Γεωργικού Σχολείου* στην Ελλάδα υπό την αιγίδα του κράτους, με σαφή τον προσανατολισμό του στη θεωρία και κυρίως στην πράξη της γεωργικής τέχνης. Η Σχολή είχε έδρα την Τίρυνθα ενώ πρώτος διευθυντής του Σχολείου ορίστηκε ο Γρ. Παλαιολόγος, γεωπόνος με αξιόλογες σπουδές στο εξωτερικό, στα

χρόνια του οποίου η Σχολή μεταβλήθηκε σε ένα υποδειγματικό αγροκήπιο (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 221). Σύμφωνα με αυτόν, οι επιμέρους στόχοι της γεωργικής σχολικής μονάδας ήταν:

1. Η διανομή σε όλη την επικράτεια δέντρων από το φυτώριο της σχολής
2. Η διάδοση της χρήσης νέων γεωργικών εργαλείων
3. Η παραγωγή φυτικών ζωοτροφών και η μείωση των εισαγωγών
4. Η παραγωγή υγιέστερου κρέατος για τους καταναλωτές
5. Η ανάπτυξη της μελισσοκομίας και της μεταξοσκωληκοτροφίας
6. Η παραγωγή πατάτας και ζάχαρης
7. Η επικερδής καλλιέργεια σιτηρών
8. Η εύρυθμη λειτουργία της γεωργικής σχολής.

Τη γενική εποπτεία της σχολής, στα θέματα της γεωπονικής κατάρτισης, ανέλαβε η Γραμματεία της Οικονομίας ενώ βάσει του οργανωτικού σχεδιασμού η δυναμική της σχολής προέβλεπε τη μαθητεία τριάντα μαθητών, τη διαμονή και τη διατροφή των οποίων την ανέλαβε το κράτος. Τα μαθήματα ξεκίνησαν το 1829 με πρώτους επιλεγέντες μαθητές ορφανά παιδιά ενώ το 1837, λόγω κακοδιαχείρισης καταργήθηκε (Μπαμπούνης, 1999, σελ. 410-412). Η κριτική που ασκήθηκε για τη σχολή εντοπίζεται περισσότερο στη μη προσαρμογή της στα δεδομένα της Ελλάδας. Ειδικότερα, τα μαθήματα απέβλεπαν στη μίμηση ξένων πρότυπων ιδρυμάτων, κυρίως γαλλικών, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη, όμως, τις διαφορετικές κλιματικές συνθήκες στην καλλιέργεια των διάφορων προϊόντων αλλά ούτε τις συνήθειες των Ελλήνων (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 222).

2.2.7 Δικαιοσύνη

Κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, δεν υπήρχαν τακτικά δικαστήρια. Πηγές δικαίου θεωρούνταν τα κρατούντα έθιμα του κάθε τόπου παράλληλα με τα νομοθετήματα των

βυζαντινών αυτοκρατόρων. Μάλιστα, σε περίπτωση σύγκρουσης των δύο υπερείχε το εθιμικό δίκαιο (Βακαλόπουλος,1988, σελ. 174). Η απονομή της δικαιοσύνης αρχικά γίνονταν από τον Κλήρο και αργότερα και από διοικητικά όργανα (πρόκριτοι, κοτζαμπάσηδες), οι οποίοι, ασκώντας τα κοινοτικά τους χρέη, έκριναν σαν διαιτητές. Μετά την κατάλυση της τουρκικής κυριαρχίας, η δικαιοσύνη απονέμονταν από δικαστικούς επιτρόπους, οι οποίοι ορίζονταν από τη Διοίκηση. Εξαιτίας όμως των δραματικών συνθηκών της εποχής, η εκτέλεση των αποφάσεων ήταν δυσχερής καθιστώντας πολλές φορές την αυτοδικία ως το μόνο μέσο απόδοσης της δικαιοσύνης (Σερεμέτης, 1959, σελ.13, 21).

Ο Καποδίστριας ενήμερος για τα προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει και έχοντας γνώσεις δικαίου και πολιτικής, έδειξε από την πρώτη στιγμή μεγάλο ενδιαφέρον για την οργάνωση της δικαιοσύνης και την άμεση λειτουργία των Δικαστηρίων. Έτσι στις 28 Ιανουαρίου 1828, λίγες μέρες μετά την άφιξή του στην Ελλάδα, υπέβαλε στο Πανελλήνιο ορισμένες προτάσεις του για την έκδοση σχετικού ψηφίσματος, με την προτροπή για γρήγορη περαίωση αυτής της νομοθετικής εργασίας. Εντωμεταξύ τα δικαστικά καθήκοντα θα ασκούσαν προσωρινά από τους τοπικούς διοικητές (Βακαλόπουλος,1988, σελ. 176) ενώ δεν προβλεπόταν η ίδρυση Ανωτάτου (Ακυρωτικού) Δικαστηρίου, Ορκωτού (Κακουργιοδικείου), Εισαγγελικής Αρχής και εμπορικού Δικαστηρίου (Σερεμέτης, 1959, σελ. 232). Παρόλα αυτά οι εργασίες του Πανελληνίου σημείωσαν πολλές καθυστερήσεις οι οποίες μπορούν να αποδοθούν στους φόβους των μελών του για τις πραγματικές προθέσεις του Κυβερνήτη (Βακαλόπουλος,1988, σελ. 178).

Γνωρίζοντας τη σοβαρότητα του εγχειρήματος, ζήτησε να πλαισιωθεί από επιτελείο προσώπων έμπιστων, μορφωμένων, ικανών, προκειμένου από κοινού να καταλήξουν σε νομοθετικά και διοικητικά μέτρα για την Ελλάδα. Λόγω, όμως, της έλλειψης νομομαθών στην Ελλάδα, πήρε την πρωτοβουλία να καλέσει από το εξωτερικό τον αδελφό του Βιάρο μαζί με άλλους νομικούς, προκειμένου να βοηθήσουν την ανορθωτική του προσπάθεια. Πράγματι, μετά την έλευσή τους, συγκρότησε τριμελή νομοπαρασκευαστική Επιτροπή (τέλη Μαρτίου 1828) με τους Χ. Κλονάρη, Γρ. Σούτσο και Ι. Γεννατά, κύριος σκοπός της οποίας ήταν η σύνταξη αστικού και ποινικού κώδικα καθώς και πολιτικής δικονομίας. Παρά τις διαφωνίες που

σημειώθηκαν μεταξύ των μελών ως προς τη νομοθετική πολιτική που έπρεπε να ακολουθηθεί, τελικά επικράτησε η πιο συντηρητική πρόταση του Χ. Κλονάρη και πιθανόν του Γρ. Σούτσου, της διατήρησης δηλαδή της νομικής πραγματικότητας που ίσχυε στη χώρα με την επικράτηση του βυζαντινορωμαϊκού και του εθνικού δίκαιου (Ορφανουδάκης, 2015, σελ. 112-118).

Τα πρώτα σχέδια που υποβλήθηκαν δεν ήταν, κατά τον Καποδίστρια, εφικτό να εφαρμοστούν καθώς ούτε δοκιμασμένα ήταν ούτε προσαρμοσμένα στα οικονομικά της χώρας. Επειδή κατανοούσε ότι η οριστική οργάνωση της δικαστικής εξουσίας απαιτούσε χρόνο, όμως τα δικαστήρια έπρεπε να λειτουργήσουν, έσπευσε να υποβάλλει στο Πανελλήνιο προσωρινό οργανισμό. Κατόπιν, όμως, υπόδειξης του γραμματέα της επικράτειας Σπ. Τρικούπη ότι υπήρχε ήδη ειδικός νόμος (το από 02-05-1822 ΙΓ΄ ψήφισμα των Νόμων) για το δικαστικό οργανισμό της χώρας που προέβλεπε τέσσερα είδη δικαστηρίων: τα *ειρηνοποιά*, τα *πρώτα* ή *επαρχιακά*, τα *έκκλητα*, το *ανώτατο* ή *ακυρωτικό* και τους *νοταρίους*, ο Καποδίστριας παρήγγειλε στο Πανελλήνιο να λάβει υπόψη στο σχέδιο που θα εκπονήσει τις σχετικές διατάξεις του νόμου παρόλο που τον θεωρούσε θεωρητικό και ακατάλληλο για τις περιστάσεις (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 176-177). Λίγο πριν την ολοκλήρωση του έργου, με έγγραφό του ζήτησε από το Πανελλήνιο να προβεί στην κατάρτιση καταλόγων υποψήφιων δικαστών την επιλογή των οποίων θα έκανε αποκλειστικά εκείνος. Μάλιστα, επισήμανε ότι οι δικαστές δεν θα έπρεπε να διορίζονται στον τόπο καταγωγής τους, πρόταση που, όμως, τελικά δεν περιλήφθηκε στον Α΄ Οργανισμό (Σερεμέτης, 1959, σελ. 271).

Οι μετέπειτα διαφωνίες του με τα μέλη της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής αλλά και η σχετική αμηχανία του, θα πρέπει να αποδοθούν στην αγωνία του Καποδίστρια να εισάγει στην Ελλάδα ένα δικαστικό σύστημα απόλυτα προσαρμοσμένο στα ελληνικά δεδομένα, γεγονός που όμως απαιτούσε γνώση του τόπου και μελέτη των συνηθειών του. Επειδή αυτό προϋπόθετε χρόνο, στις 18 Μαΐου του 1829, συντάσσεται από τον Κλονάρη, ένας πρόχειρος οδηγός για τους δικαστικούς, νομικούς που στην πραγματικότητα αποτέλεσε το πρώτο σχέδιο ποινικής δικονομίας και το οποίο έφερε το όνομα «*Εγκληματική διαδικασία*». Σ' αυτό υπήρχαν διατάξεις που αφορούσαν τη διαδικασία για την απονομή δικαιοσύνης, τα καθήκοντα των

δικαστών, τα είδη των δικαστηρίων και η εκτέλεση των αποφάσεών τους, τον οργανισμό τους, τα καθήκοντα των αστυνομικών κ.ά. (Ορφανουδάκης, 2015, σελ. 126-127)

Εντωμεταξύ με το από 15-12-1828 ΙΘ΄ ψήφισμα και ειδικότερα με το άρθρο 38 ορίστηκε ότι τα δικαστήρια ως προς τις πολιτικές υποθέσεις ακολουθούν τους Βυζαντινούς νόμους που περιέχονται στην Εξάβιβλο του Αρμενόπουλου, ως προς τις εμπορικές υποθέσεις τον εμπορικό κώδικα της Γαλλίας και εν αναμονή της έκδοσης νεότερου ποινικού Κώδικα σε ότι αφορά το ποινικό δίκαιο αποφασίστηκε να ισχύουν οι νόμοι που ψήφισε η Β΄ Εθνοσυνέλευση (1823) και που περιλαμβάνονται στο «Απάνθισμα των Εγκληματικών» που εκδόθηκε γι' αυτό το σκοπό το 1829 στην Αίγινα. Επιπλέον, με το υπ. αρ. 8268/ 15-12-1828 «Διοργανισμό των Δικαστηρίων» προβλέφθηκε ότι η άσκηση της πολιτικής εμπορικής, διορθωτικής και εγκληματικής δικαιοσύνης ανατίθεται σε τακτικά δικαστήρια τεσσάρων ειδών: τα *ειρηνοδικεία* στα χωριά, τα *πρωτόκλητα δικαστήρια* στις διοικητικές περιφέρειες (τα σημερινά πρωτοδικεία), το *εμπορικό δικαστήριο* στη Σύρο (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 178-179) και το μοναδικό στην Ελλάδα *ανέκκλητο κριτήριο* (το σημερινό εφετείο), έδρα του οποίου δεν ορίστηκε η Αίγινα κατόπιν υπόδειξης του Καποδίστρια (Σερεμέτης, 1959, σελ. 242).

Στις 18 Φεβρουαρίου 1829 ο Κυβερνήτης, αναγνωρίζοντας τις ελλείψεις και τις αστοχίες της νέας ποινικής νομοθεσίας καθώς και την ανάγκη λειτουργίας των δικαστηρίων, προχώρησε, παρόλο τους αρχικούς δισταγμούς του, στην έκδοση του υπ. αριθ. 9470 ψηφίσματος, το οποίο διέταζε την εφαρμογή του ΙΓ΄ ψηφίσματος του Κώδικα των Νόμων. Έτσι, στα τέλη του ίδιου έτους άρχισε η κανονική λειτουργία κάποιων δικαστηρίων (ανάμεσά τους και το πρώτο Ανέκκλητο Δικαστήριο) και κατ' επέκταση η απονομή της δικαιοσύνης. Βέβαια, η εφαρμογή του νέου οργανισμού, δεν ήταν άμεση καθώς σε κάποιες περιοχές της επικράτειας συστήθηκαν δικαστήρια με σημαντική καθυστέρηση. Ενδεικτικά, αναφέρεται ότι η Στερεά Ελλάδα και οι Σποράδες απέκτησαν πρωτόκλητα δικαστήρια τέλη του 1829 ενώ το εμπορικό δικαστήριο της Σύρου συστήθηκε αρχές του 1830. Μετά τη δημοσίευση του νέου οργανισμού, που αναμφίβολα αποτέλεσε το θεμέλιο λίθο της δικαστικής οργάνωσης, ακολούθησε πλήθος ρυθμιστικών διαταγμάτων και ψηφισμάτων με σκοπό την καλύτερη οργάνωση της δικαστικής εξουσίας (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 179-180). Μάλιστα, στην προσπάθειά της η Κυβέρνηση να

προστατεύσει την κοινωνία από τους «ψευτοδικηγόρους», δημοσιεύει το υπ. αριθ. 5/25-09-1829 Διάταγμα με το οποίο αποκλείονταν οι δικηγόροι που δε διέθεταν τα νόμιμα προσόντα (Στρατηγοπούλου, 1988, σελ. 48-49).

Η ομοιόμορφη, όμως, απονομή της δικαιοσύνης στην ελληνική επικράτεια ήταν δυσχερής καθώς δεν υπήρχαν κοινοί γραπτοί κανόνες. Η ύπαρξη πολλών πηγών δικαίου: ρωμαϊκό, βυζαντινό, ορθόδοξο εκκλησιαστικό, εθιμικό, τουρκικό, οδηγούσε σε σύγχυση και πολλές φορές σε αυθαιρεσίες από την πλευρά των διοικητικών οργάνων. Έτσι, με το υπ. αριθ. 64/ 04-02-1830 διάταγμα ο Καποδίστριας καθόρισε το στόχο του που δεν είναι άλλος από τη σύνταξη ενός πολιτικού κώδικα που θα προέκυπτε από τη σύγκριση των υπαρχόντων γραπτών νόμων με τους άγραφους, προκειμένου να διασφαλιστεί το συμφέρον του λαού. Παρόλα αυτά, στις 15/27 Αυγούστου 1830 εκδίδεται νέος οργανισμός δικαστηρίων και νέα ποινική και πολιτική δικονομία ως αποτέλεσμα των ελλείψεων του ΙΘ΄ ψηφίσματος, των προκληθέντων δυσχερειών από τη συμπληρωματική έκδοση του ΙΓ΄ νόμου, αλλά και των διαφορετικών αντιλήψεων του Καποδίστρια για την άσκηση της εξουσίας. Έτσι, σύμφωνα με το νέο οργανισμό τα δικαστήρια ήταν έξι: τα *ειρηνοδικεία*, τα *πρωτόκλητα*, τα *έκκλητα* (τα σημερινά εφετεία), το *ανώτατο*, τα *εμποροδικεία* και τα *εξαιρετικά* (Σερεμέτης, 1959, σελ. 146-151, 166-168 · Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 180-185). Μέσα σε όλα αυτά, η αναποτελεσματικότητα των νέων νόμων οδήγησε τον Κυβερνήτη στην έκδοση συμπληρωματικών διαταγμάτων ενώ ως αντιστάθμισμα στη σοβαρή έλλειψη επιστημονικά μορφωμένων νομικών ορίστηκε το κριτήριο της τιμότητας και της μόρφωσης των υποψήφιων δικαστών, την επιλογή των οποίων ανέλαβε αποκλειστικά η Κυβέρνηση. Δεδομένου μάλιστα των ελλείψεων που είχαν να αντιμετωπίσουν, προτρέπονταν να καταφεύγουν στους νόμους των Βυζαντινών αυτοκρατόρων και τον Αρμενόπουλο, έχοντας πάντα την επιείκεια και τον ορθό λόγο κριτήρια για τη λήψη αποφάσεων⁷ (Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 183-185).

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί και η ιδιαίτερη μέριμνα που έδειξε ο Καποδίστριας για τους φυλακισμένους. Ειδικότερα, για πρώτη φορά αναγνωρίστηκε η υποχρέωση του κράτους να παρέχει στους ενδεείς φυλακισμένους δωρεάν τροφή, ένδυση και υγειονομική περίθαλψη ενώ

---

⁷ Πολιτική και Εγκληματική Διαδικασία, Εν Αιγίνη, Εκ της Εθνικής Τυπογραφίας, σελ.14.

επιδιώχθηκε και η βελτίωση των φυλακών με την εξεύρεση καταλληλότερων κτιρίων. Προς αυτή την κατεύθυνση, με διαδοχικά ψηφίσματα, στις 30 Σεπτεμβρίου 1830 και στις 14 Δεκεμβρίου 1830 (αριθ. 278) πάρθηκαν μέτρα ώστε να επιτευχθεί η καλή λειτουργία των φυλακών (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 230-231).

2.2.8 Εξωτερική πολιτική

Ο Καποδίστριας, διαθέτοντας μεγάλη διπλωματική εμπειρία, κατανόησε από νωρίς ότι η επίτευξη της πολιτικής αυθυπαρξίας του ελληνικού έθνους δεν εξαρτιόταν μόνο από τις στρατιωτικές επιτυχίες των επαναστατημένων Ελλήνων κατά των κατακτητών αλλά και από την αξιοποίηση αυτών στο διπλωματικό πεδίο. Επιδιώκοντας την έξοδο από τη διπλωματική απομόνωση, στην οποία είχε καταδικαστεί η χώρα, αγωνίστηκε για τη διεθνοποίηση του ελληνικού προβλήματος, αναλαμβάνοντας μόνος του την εξωτερική πολιτική του νεοσύστατου κράτους (Κούκκου, 2000, σελ. 527, 580). Γνώριζε, εξάλλου, ότι ο πραγματικός αντίπαλος στις ελληνικές επιδιώξεις, οι οποίες δεν ήταν άλλες από τη δημιουργία ανεξάρτητου ελληνικού κράτους και την απόκτηση βιώσιμων γι' αυτό εδαφικών συνόρων, δεν ήταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία αλλά κυρίως οι Μεγάλες Δυνάμεις, οι οποίες αρνητικά διακείμενες στα επαναστατικά κινήματα και φοβούμενες την ιδιαίτερα νευραλγική γεωγραφική θέση του υπό ίδρυση ελληνικού κράτους, αλλά και έχοντας αντικρουόμενα μεταξύ τους συμφέροντα θα υπέσκαπταν τις όποιες προσπάθειές του για ανεξαρτησία (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 173).

Όμως, παρά τις επιφυλάξεις του για τις «αγαθές» προθέσεις των Δυνάμεων (Γαλλία, Αγγλία, Ρωσία), αντιλήφθηκε έγκαιρα το επωφελές της αποδοχής της από 6 Ιουλίου 1827 Συνθήκης του Λονδίνου για την ειρήνευση στην Ελλάδα και προτρέπει την τότε προσωρινή ελληνική κυβέρνηση να την αποδεχθεί χωρίς καμία χρονοτριβή (Κούκκου, 1978, σελ.241). Πράγματι, η υπογραφή της έμελλε να αποτελέσει το πρώτο βήμα της θεμελίωσης της ελληνικής ανεξαρτησίας αλλά και σημείο αναφοράς στην άσκηση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής του Καποδίστρια, καθώς μόλις ένα μήνα μετά την υπογραφή της συνθήκης (14

Αυγούστου 1827) (Πετρίδης, 1974, σελ. 173) είχε αποδεχθεί την εκλογή του ως Κυβερνήτης της Ελλάδας. Ο Καποδίστριας υπολόγιζε ότι η αοριστία στη διατύπωση ορισμένων σημείων της συνθήκης θα μπορούσε τελικά να αποβεί υπέρ των Ελλήνων, εφόσον βέβαια εκπληρωνόταν -όπως και συνέβη- η προϋπόθεση της αποδοχής της ανακωχής και της αντιμετώπισης της εσωτερικής αναρχίας.

Έτσι, με την ανάληψη των καθηκόντων του και παράλληλα με το ανορθωτικό του έργο, μερίμνησε για την εκπλήρωση των όρων της συνθήκης του Λονδίνου (Πετρίδης, 1974, σελ. 178). Προς αυτή την κατεύθυνση, προχώρησε στην αναστολή του Συντάγματος της Τροιζήνας, απόφαση δικαιολογημένη καθώς αυτό, βάσει και του άρθρου 125, ερχόταν σε πλήρη αντίθεση με το πνεύμα της Συνθήκης του Λονδίνου, η οποία απέκλειε την ανεξαρτησία του ελληνικού κράτους (Πετρίδης, 1983, σελ. 87). Η ενέργειά του αυτή θα πρέπει να ενταχθεί στο γενικότερο πνεύμα της εξωτερικής του πολιτικής, αρχή της οποίας ήταν η προοδευτική διεκδίκηση των εθνικών επιδιώξεων και η αγωνιώδης αναζήτηση, για την επίτευξή τους, των ευνοϊκότερων συνθηκών. Έτσι δεν είναι τυχαίο ότι μόλις τρεις μήνες (3 Οκτωβρίου 1827), από την κύρωση της Συνθήκης του Λονδίνου, με την οποία εξασφαλίστηκε η συμπαράσταση των τριών Μ. Δυνάμεων και ως εκ τούτου αποσοβήθηκε ο κίνδυνος συντριβής της Ελληνικής Επανάστασης, έσπευσε να διεκδικήσει εντονότερα τη διεύρυνση των εθνικών ορίων στη γραμμή Αμβρακικού-Παγασητικού κόλπου, εντάσσοντας επιπλέον σε αυτά, για λόγους ιστορικούς τα νησιά του Αιγαίου, την Κρήτη, τις περιοχές της Μ. Ασίας και την Κύπρο (Πετρίδης, 1974, σελ. 178-179 • Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 178-179).

Επίσης, ένα χρόνο αργότερα, στις 11 Σεπτεμβρίου 1828, με αφορμή τη συνδιάσκεψη των αντιπροσώπων των τριών Δυνάμεων στον Πόρο και δεδομένων των κατάλληλων συνθηκών που είχαν δημιουργηθεί -είχε μεσολαβήσει η ναυμαχία του Ναυαρίνου, η κήρυξη του Ρωσοτουρκικού πολέμου, η εκστρατεία του Μαιζώνος, η βελτίωση της εσωτερικής και στρατιωτικής κατάστασης της χώρας- ο Καποδίστριας, καθώς θεωρούσε δυνατή από νομικής άποψης τη μεταβολή της συνθήκης, υπέβαλε εμπιστευτικό υπόμνημα (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 180-183), μέσω του οποίου καθιστούσε σαφές ότι η δυνατότητα υλοποίησης της Ιουλιανής συνθήκης εξαρτιόταν από την πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων και

συγκεκριμένα από τη δικαιότερη ρύθμιση των ορίων και από την αναγκαιότητα της αναγνώρισης της ελληνικής ανεξαρτησίας. Και ενώ αυτή η ανυποχώρητη και εθνικά υπερήφανα αλλά ταυτόχρονα και πραγματιστική στάση του Κυβερνήτη, σχετικά με το ζήτημα των εθνικών συνόρων και την πολιτειακή μορφή του νεοελληνικού κράτους, αιφνιδίασε αρχικά τους πρεσβευτές (Πετρίδης, 1983, σελ. 88-89), αυτοί στη συνέχεια υπέβαλαν σχετική έκθεση, υποδεικνύουσα ως συνοριακή γραμμή, τη γραμμή Άρτας-Βόλου, συμπεριλαμβανομένης και της Στερεάς. Τελικά, όμως, η υπογραφή του από 4/16 Νοεμβρίου 1828 Πρωτοκόλλου στο Λονδίνο έθεσε, υπό την προσωρινή εγγύηση των Μεγάλων Δυνάμεων και έως την οριστική λύση του ελληνικού ζητήματος, μόνο την Πελοπόννησο, τα παρακείμενα νησιά και τις Κυκλάδες, ενώ προβλεπόταν και η αναχώρηση από την Ελλάδα των γαλλικών στρατευμάτων (Πετρίδης, 1974, σελ. 183-184 • Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 185-186).

Μετά τη δυσμενή αυτή εξέλιξη, ο Καποδίστριας έσπευσε να υπεραμυνθεί των εθνικών δικαιών και, μέσω συνεχών και επίμονων διπλωματικών διαβημάτων, προσέγγισε, όχι τυχαία, τη Γαλλία και τη Ρωσία, επιτυγχάνοντας τελικά την υπονόμευση των αποφάσεων της Συνδιάσκεψης του Λονδίνου και την υιοθέτηση των προτάσεων του, που εν τέλει αποτυπώθηκαν στο από 10/22 Μαρτίου 1829 Πρωτόκολλο του Λονδίνου (Πετρίδης, 1983, σελ. 90-91). Βάσει αυτού καθορίστηκε συνοριακή γραμμή, η γραμμή Άρτας-Βόλου ενώ η Πελοπόννησος, η Εύβοια, οι Βόρειες Σποράδες και οι Κυκλάδες θα ανήκαν στο ελληνικό κράτος, χωρίς να προβλέπεται το ίδιο για την Κρήτη και τη Σάμο. Η Ελλάδα θα ήταν φόρου υποτελής στην Πύλη ενώ για πρώτη φορά τέθηκε το ζήτημα της μοναρχικής διοίκησης της χώρας από ηγεμόνα Χριστιανό επικεφαλής, εκλεγμένο από τις Μεγάλες Δυνάμεις, κατόπιν και της σύμφωνης γνώμης της Πύλης. Τέλος, το Πρωτόκολλο προέβλεπε την αποχώρηση των ελληνικών στρατευμάτων από τη Στερεά Ελλάδα (Πετρίδης, 1974, σελ. 184-185).

Οι αποφάσεις αυτές, καθώς ήταν αντίθετες με τη γνώμη του Κυβερνήτη και τα συμφέροντα του ελληνικού λαού, όπως ήταν αναμενόμενο, προκάλεσαν την έντονη δυσαρέσκειά του, την οποία έσπευσε να εκφράσει προς τις Μεγάλες Δυνάμεις. Καταγγέλλοντας, έτσι, την εξαίρεση της Κρήτης και της Σάμου, από το ελληνικό κράτος, τον αποκλεισμό των Ελλήνων από την εκλογή του μελλοντικού ηγεμόνα, την επαχθή υποχρέωση για καταβολή φόρου υποτελείας

καθώς και την παρότρυνση για ανάκληση των ελληνικών στρατευμάτων από τη Στερεά και «αποσιωπώντας» όλους τους ευνοϊκούς για την Ελλάδα όρους, αρνήθηκε να αποδεχθεί το Πρωτόκολλο ως οριστική διευθέτηση του ελληνικού ζητήματος. Προς αυτή την κατεύθυνση, δήλωσε αδυναμία να συμμορφωθεί με την εντολή των Δυνάμεων για αποχώρηση των ελληνικών στρατευμάτων από τη Στερεά Ελλάδα, προβάλλοντας ως βασικό του επιχείρημα ότι εκεί υπήρχαν μόνο οπλισμένοι κάτοικοι, υπερασπιζόμενοι τα εδάφη τους. Αυτή την αυτόνομη εθνική εξωτερική πολιτική του την ενέκρινε πανηγυρικά, το καλοκαίρι του 1829, και η Δ' Εθνική Συνέλευση, ενθαρρύνοντας, μάλιστα, την περαιτέρω διπλωματική του δράση (Πετρίδης, 1974, σελ. 185-186 • Πετρίδης, 1983, σελ. 91).

Παράλληλα, στις 18 Μαΐου του 1829, και στην αγωνιώδη προσπάθειά του να επιτύχει την καλύτερη δυνατή αντιμετώπιση των ελληνικών ζητημάτων από τους Μεγάλες Δυνάμεις, απηύθυνε επιστολή διαμαρτυρίας προς τον Πρίγκιπα Λεοπόλδο, πρόσωπο άμεσα ενδιαφερόμενο για την κατάληψη του ελληνικού θρόνου και ταυτόχρονα ισχυρό εξαιτίας των γνωριμιών του, για τις επαχθείς, για την Ελλάδα, αποφάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων.

Εντωμεταξύ, η νίκη της Ρωσίας επί της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η υπογραφή της συνθήκης της Αδριανούπολης (14-09-1829) άλλαξε τους συσχετισμούς, εξαναγκάζοντας την Πύλη να αποδεχθεί τις διεθνείς πράξεις που είχαν υπογραφεί από τις Μεγάλες Δυνάμεις για το ελληνικό ζήτημα και αναπτρώνοντας τις ελπίδες του Κυβερνήτη για μελλοντική επέκταση των ελληνικών συνόρων, δεδομένης και της ευνοϊκής διάθεσης της Ρωσίας έναντι της Ελλάδας (Πετρίδης, 1974, σελ. 186-187 • Λούκος, 2011, σελ. 231-232).

Και ενώ συνέβαιναν αυτά, οι διαβουλεύσεις της νέας Συνδιάσκεψης, για την τύχη της Ελλάδας, συνεχίζονταν στο Λονδίνο για να ολοκληρωθούν τελικά με την υπογραφή του από 3 Φεβρουαρίου 1830 Πρωτοκόλλου. Το τελευταίο - προϊόν των έντονων διπλωματικών ζυμώσεων μεταξύ των Τριών Δυνάμεων που εν πολλοίς χαρακτηρίζονταν από τα αντικρουόμενα συμφέροντά τους στην Ανατολή - προέβλεπε την αναγνώριση πλήρους ανεξαρτησίας στην Ελλάδα με την προϋπόθεση, όμως, του περιορισμού των εθνικών ορίων προς βορρά (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 198-199). Ειδικότερα, οριζόταν συνοριακή γραμμή η γραμμή Αχελώου-Σπερχειού, χωρίς την Κρήτη και τη Σάμο, ενώ παράλληλα προβλεπόταν η

εκκένωση από τον ελληνικό στρατό και τις άλλες αρχές των εκτός του ελληνικού κράτους περιοχών (Λούκος, 1988, σελ. 170). Επιπλέον, αποφασίστηκε ότι το πολίτευμα της Ελλάδας θα ήταν μοναρχικό με κληρονομική διαδοχή ενώ η εξουσία θα παραδιδόταν σε ξένο ηγεμόνα, που θα έφερε τον τίτλο του κυρίαρχου ηγεμόνα της Ελλάδας, τίτλος που τελικά δόθηκε στο Λεοπόλδο του Σαξωνικού Κοβούργου (Πετρίδης, 1983, σελ. 92).

Αν και το Πρωτόκολλο του Φεβρουαρίου αποτέλεσε σταθμό της ιστορίας του ελληνικού έθνους, καθώς σηματοδότησε το τέλος της Ελληνικής Επανάστασης με την επίτευξη του κορυφαίου στόχου του, δηλαδή της αναγνώρισης της ανεξαρτησίας της Ελλάδας, όμως στα περισσότερα σημεία του ήταν δυσμενές για τα ελληνικά συμφέροντα. Ενδεικτικό αυτού ήταν ότι ο Καποδίστριας αρνήθηκε για μία ακόμη φορά να αποσύρει τα ελληνικά στρατεύματα από τις περιοχές που είχαν απελευθερωθεί από το τουρκικό ζυγό. Παρόλα αυτά και υπό την πίεση των περιστάσεων, αποδέχθηκε με δική του ευθύνη, το πρωτόκολλο, ώστε να επωφεληθεί άμεσα η χώρα από τα πλεονεκτήματά του, ενώ εξέφρασε την επιφύλαξη της πλήρους αποδοχής του αποκλειστικά από την Εθνική Συνέλευση και τη Γερουσία, καθ' ύλην αρμόδιων οργάνων για να αποφασίζουν για τέτοια θέματα. Προς την κατεύθυνση αυτή, ανέθεσε στη Γερουσία τη διατύπωση των διαμαρτυριών για τις ειλημμένες αποφάσεις των Τριών Δυνάμεων, η οποία για να προλάβει τις πιθανές αντιδράσεις επέλεξε, ως μεσάζοντα τον Λεοπόλδο, πρόσωπο εμπιστοσύνης των Τριών Δυνάμεων και ως εκ τούτου κατάλληλο να λειτουργήσει πυροσβεστικά στην πιθανή εκδήλωση δυσαρέσκειας των Δυνάμεων προς την Ελλάδα (Dakin, 1983, σελ. 353-354· Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 202-205· Ορφανουδάκης, 2015, σελ. 191-192).

Παράλληλα, και καθώς το θέμα της εκλογής του ηγεμόνα απασχολούσε έντονα τον Καποδίστρια, απηύθυνε προς το Λεοπόλδο σειρά διαβημάτων, στα οποία, με τρόπο έμμεσο, εκθέτει τη βούληση του λαού που δεν ήταν άλλη από τη διεκδίκηση της δυνατότητας να επιλέγει ο ίδιος τον ηγέτη του με κριτήρια την ορθόδοξη πίστη του και το σεβασμό του στο ήδη διαμορφωμένο πολιτικό σύστημα. Τελικά, ο Λεοπόλδος, υπό το βάρος όλων αυτών αλλά κυρίως λόγω της άρνησης της αγγλικής πολιτικής να τροποποιήσει το Πρωτόκολλο προς όφελος της Ελλάδας, παραχωρώντας τα σύνορα Αμβρακικού-Παγασητικού, παραιτήθηκε,

καταγγέλλοντας με την αποχώρησή του την έξωθεν αθέμιτη παρέμβαση στην πολιτική ζωή της χώρας (Πετρίδης, 1983, σελ 92-93• Ορφανουδάκης, 2015, σελ. 192-194). Εντωμεταξύ ο Καποδίστριας, επωφελούμενος από την αλλαγή της στάσης της Αγγλίας μετά και την παραίτηση του Λεοπόλδου, κατάφερε μέσω διαβημάτων και διαμαρτυριών προς τη Συνδιάσκεψη του Λονδίνου να επηρεάσει τις Μεγάλες Δυνάμεις, οι οποίες τελικά με το από 26 Σεπτεμβρίου 1831 Πρωτόκολλο αναγνώρισαν ότι η συνοριακή γραμμή που επιβλήθηκε το Φεβρουάριο του 1830 παρουσίαζε μειονεκτήματα και γι' αυτό πρότειναν την επάνοδο στη γραμμή Άρτα-Βόλος (Πετρίδης, 1974, σελ. 201-202• Δεσποτόπουλος, 1996, σελ.209-210). Έτσι, στις 18/30 Αυγούστου 1832, και ενώ ο Καποδίστριας έχει ήδη δολοφονηθεί, παραχωρήθηκε οριστικά στην Ελλάδα ολόκληρη η Στερεά Ελλάδα, δικαιώνοντας την ανυποχώρητη, στις ξενικές επιταγές, αλλά και συνάμα απολύτως πραγματιστική εξωτερική του πολιτική και εξασφαλίζοντας για το νέο κράτος βιώσιμα πλέον σύνορα (Πετρίδης, 1983, σελ. 93-94• Ορφανουδάκης, 2015, σελ. 229) .

2.3 Αποτίμηση της αποτελεσματικότητας των δημόσιων πολιτικών του

Η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των δημόσιων πολιτικών του Καποδίστρια οφείλει να λάβει υπόψη της δύο περιοριστικούς, για τη δημόσια πολιτική του, παράγοντες: αφενός την απελπιστική κατάσταση στην οποία βρήκε τη χώρα και το ανύπαρκτο σχεδόν ως τότε ελληνικό δημόσιο και αφετέρου το περιορισμένο, δεδομένων των συνθηκών, χρονικό διάστημα των τεσσάρων περίπου ετών, κατά το οποίο άσκησε τα καθήκοντα του ως Κυβερνήτης. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, γίνεται κατανοητό ότι η αποτίμηση του έργου του αποδεικνύεται διαχρονικά μία ιδιαίτερα δυσχερής υπόθεση καθώς προϋποθέτει την ρεαλιστική αποτύπωση των αποτελεσμάτων των δημόσιων πολιτικών του σε άμεση συνάρτηση με το χρόνο που είχε στη διάθεσή του και τα προβλήματα που έπρεπε να αντιμετωπίσει. Λόγω του αναμφισβήτητα μεγάλου πολιτικού κεφαλαίου του, δημιούργησε υψηλές προσδοκίες και κρίθηκε ενίοτε αυστηρά για το έργο του, χωρίς να συνυπολογιστεί σε

αυτό, το γεγονός ότι δεν εξάντλησε χρονικά την κυβερνητική εντολή της επταετούς θητείας του.

Σε κάθε περίπτωση πάντως, επιδίωξε και εν πολλοίς κατάφερε να δημιουργήσει το σύγχρονο ελληνικό κράτος, αξιοποιώντας τις γνώσεις του από την Ευρώπη και θέτοντας τις βάσεις για τη μετέπειτα σωστή λειτουργία της δημοκρατίας (Παπαδόπουλος, 1978, σελ. 67). Έχοντας ως πολιτικό του ιδεώδες το ενιαίο, κατά το δυτικό πρότυπο, γραφειοκρατικό κράτος και την εφαρμογή φωτισμένης νομοθεσίας προς το συμφέρον όλου του λαού, κατάφερε να επιλύσει το κυβερνητικό και το συναφές πολιτικό ζήτημα της χώρας, καταρτίζοντας κυβέρνηση εθνικής ενότητας (Petropoulos, 1985, σελ. 132· Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 262). Αν και κατηγορήθηκε για αυταρχικότητα, όμως αυτή, δεδομένης της κρίσιμης κατάστασης της χώρας, ήταν απαραίτητη για να επιβληθεί η κεντρική εξουσία και να αντιμετωπιστούν οι φυγόκεντρες τάσεις των ηγετικών ομάδων. Εξάλλου, σύμφωνα με τον Καποδίστρια η χώρα έπρεπε πρώτα να διέλθει από ορισμένα, αυστηρά ελεγχόμενα, στάδια εξέλιξης πριν τον πλήρη εκδημοκρατισμό της γεγονός που δικαιολογεί και τον προσωρινό χαρακτήρα του καθεστώτος (Λούκος, 1988, σελ. 394). Δεν είναι τυχαίο ότι τους 45 μήνες που ήταν Κυβερνήτης το βασικό του μέλημα ήταν η κατάκτηση της καθολικής υποστήριξης του λαού. Επιπλέον, πέτυχε τη δημιουργία ενός κρατικού μηχανισμού λιτού, ολιγοδάπανου αλλά αποτελεσματικού να βελτιώσει, με την αποδυνάμωση των πολιτικών φατριών, την εσωτερική κατάσταση της χώρας και να διαψεύσει την έξωθεν εχθρική προπαγάνδα που ήθελε τους Έλληνες ανώριμους να αυτοκυβερνηθούν (Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 262).

Σε ό,τι αφορά τον τομέα της εκπαίδευσης, τα αποτελέσματα των μεταρρυθμίσεων του ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντικά. Με την επαναλειτουργία των σχολείων, την εισαγωγή νέων μεθόδων διδασκαλίας, σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, αλλά και το εκσυγχρονισμένο στυλ εκπαίδευσης, πέτυχε από τον πρώτο κιόλας χρόνο της διακυβέρνησής του, αφενός να λειτουργήσουν στην ελληνική επικράτεια 121 σχολεία με περισσότερους από 9.000 μαθητές, αριθμός υψηλός αν συγκριθεί με την πρότερη σχεδόν ανύπαρκτη μόρφωση των νέων και αφετέρου να εξασφαλίσει μέσω της κεντρικής εξουσίας την ομοιόμορφη εκπαίδευση όλων των κοινωνικών ομάδων (Παπαδόπουλος, 1978, σελ. 81· Στρατηγοπούλου, 1988, σελ. 29-30).

Παράλληλα, έχοντας ως προτεραιότητα της εκπαιδευτικής του πολιτικής πρωτίστως τη στοιχειώδη εκπαίδευση και την εργασία, έθεσε για πρώτη φορά τις βάσεις της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, δίνοντας στους νέους την ευκαιρία του βιοπορισμού μέσω αυτής αλλά και στη χώρα ειδικευμένο προσωπικό (Παπαδόπουλος, 1978, σελ. 79-80· Μπαμπούνης, 1999, σελ. 447). Πρώτος, επίσης, εγκαινίασε την κρατική πρόνοια για το απροστάτευτο παιδί, με τη δημιουργία του Ορφανοτροφείου στην Αίγινα, συντελώντας τόσο στην περίθαλψη σημαντικού αριθμού ορφανών όσο και στην ηθική και γνωστική τους ενίσχυση. Παρόλα αυτά, η πλημμελής κρατική μέριμνα για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση των κοριτσιών και η μη ίδρυση Πανεπιστημίου αποτελούν τα αδύναμα σημεία της εκπαιδευτικής του πολιτικής, με το δεύτερο να βαραίνει λιγότερο καθώς αποτελούσε συνειδητή επιλογή του Καποδίστρια, κατευθυνόμενη από την κοινωνική πραγματικότητα και την εκπαιδευτική κατάσταση της χώρας.

Αλλά και ως προς την εκκλησιαστική του πολιτική, αποδείχθηκε καινοτόμος. Με την ίδρυση της «Επί των Εκκλησιαστικών πραγμάτων και της Δημοσίου Εκπαιδύσεως Γραμματείας» κατάφερε να προσδέσει την Εκκλησία με τη Δημόσια Εκπαίδευση, αναβαθμίζοντας σημαντικά τη θέση της και προσδίδοντας της το ρόλο του ηθικού αναμορφωτή του λαού. Μάλιστα, πέτυχε την πνευματική προπαρασκευή, την ηθική προαγωγή και την μορφωτική βελτίωση των ιερωμένων, ιδρύοντας για πρώτη φορά την Εκκλησιαστική Σχολή στον Πόρο και συνδέοντας το όνομά του με αυτό το σπουδαίο γεγονός της νεώτερης ιστορίας της Εκκλησίας της Ελλάδος. Βέβαια, ο χρόνος θα αποδειχθεί εχθρός των αναμορφωτικών του προσπαθειών, καθώς λόγω της δολοφονίας δεν πρόλαβε να διευθετήσει το σοβαρό ζήτημα των σχέσεων της Ελλαδικής Εκκλησίας με το Οικουμενικό Πατριαρχείο αν και είχε ήδη επιδιώξει την ορθή επίλυση αυτού (Κωνσταντινίδης, 1977, σελ. 85-89· Μεταλληνός, 1989, σελ. 17-25· Μπαμπούνης, 1999, σελ. 447).

Στο δύσκολο τομέα των οικονομικών, ο Καποδίστριας άσκησε μία σύγχρονη οικονομική πολιτική, δείχνοντας εμπιστοσύνη περισσότερο στο εσωτερικό δυναμικό της χώρας και λιγότερο στην έξωθεν βοήθεια. Επιδιώκοντας την όσο το δυνατόν γρηγορότερη οικονομική ανάπτυξη της χώρας και την βαθιά κοινωνική αναδιάρθρωση, έθεσε ρεαλιστικούς στόχους και

τελικά κατάφερε την επαναλειτουργία της οικονομίας μέσω της εμπέδωσης του αισθήματος ασφάλειας (καταπολέμηση πειρατείας, ληστείας) και της δημιουργίας των κατάλληλων επικουρικών, προς αυτό το σκοπό, φορέων (ίδρυση ασφαλιστικού καταστήματος θαλάσσιων κινδύνων, ασφαλιστικής εταιρίας μεταφορών, κρατικής ταχυδρομικής υπηρεσίας, στατιστικής υπηρεσίας, εμποροδικείου στη Σύρο, ναυπηγείων στον Πόρο, τράπεζας κτλ.). Δεν θα πρέπει έτσι να θεωρηθεί τυχαία η ιδιαίτερη άνθιση που γνώρισε την περίοδο εκείνη η ναυτιλία, η κτηνοτροφία, το εμπόριο. Επιπλέον, η κοπή του πρώτου εθνικού νομίσματος, η περιστολή των καταχρήσεων και των δαπανών στο δημόσιο τομέα και ιδίως στο Στρατό, με την ίδρυση του *Γενικού Φροντιστηρίου* καθώς και η αποτελεσματική αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, με αποτέλεσμα τη μη επιβολή νέων φόρων, είναι μερικά μόνο από τα αποτελέσματα της επιτυχημένης οικονομικής του πολιτικής. Από την άλλη, η θέσπιση *επαρχιακού ταμείου*, με στόχο την αποκέντρωση των πόρων αλλά και η Εθνική Χρηματιστική Τράπεζα, αν και αποτέλεσαν καινοτόμες, στη σύλληψη, υπηρεσίες, ανταποκρινόμενες στις σύγχρονες αντιλήψεις, δεν επιτέλεσαν τον αρχικό τους σκοπό, με τη δεύτερη μάλιστα να περιορίζεται αποκλειστικά στην κάλυψη των δημοσιονομικών ελλειμμάτων του προϋπολογισμού.

Χωρίς αμφιβολία, όμως, την υψηλότερη θέση στην ατζέντα της οικονομικής του πολιτικής κατείχε ο τομέας της γεωργίας. Καθώς αποτελούσε το σοβαρότερο παραγωγικό κλάδο της εποχής του, επιδίωξε και πέτυχε τον εκσυγχρονισμό της, εφαρμόζοντας μέτρα όπως την εισαγωγή, στον τεχνικο-γεωπονικό τομέα, σημαντικών καινοτομιών που αφορούσαν τις καλλιέργειες και τις μεθόδους αυτών, την εκπαίδευση των αγροτών, ιδρύοντας το πρότυπο Αγροκήπιο στην Τίρυνθα και τοποθετώντας γεωπόνους στην ύπαιθρο, τα οποία αποδείχθηκαν ευεργετικά για το γεωργικό εισόδημα που επί των ημερών του τετραπλασιάσθηκε. Αντίθετα, στο θέμα της διανομής των εθνικών γαιών στους ακτήμονες και στους αγωνιστές, αν και εξαρχής ήταν υπέρμαχος της ιδέας, φάνηκε ιδιαίτερα διστακτικός, λόγω της μη χορήγησης από τις Δυνάμεις του αιτούμενου δανείου των 60.000 φράγκων, με αποτέλεσμα να μην προχωρήσει τελικά σε αυτή. Καθώς, όμως, έχασε την ευκαιρία να αξιοποιήσει γρήγορα έναν αδρανή και μοναδικό συντελεστή παραγωγής και κατ' επέκταση να εξουδετερώσει τις αντιδράσεις των ακτημόνων αγωνιστών, αυτό του χρεώθηκε ως το σοβαρότερο σφάλμα της

οικονομικής του πολιτικής (Κανελλόπουλος, 1978, σελ. 41-64· Παπαδόπουλος, 1978, σελ. 74-77 · Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 263).

Σημαντική, όμως, ήταν η μέριμνα του Καποδίστρια και για το θέμα των ενόπλων δυνάμεων. Ακολουθώντας στοχευμένη πολιτική που την αναπροσάρμοζε ανάλογα με τις ανάγκες, συντέλεσε στη σταδιακή ανασυγκρότησή τους και κατ' επέκταση στην ανάκτηση της χαμένης αίγλης τους. Στις μεγάλες επιτυχίες της στρατιωτικής του πολιτικής συγκαταλέγεται η τακτικοποίηση των άτακτων πολεμιστών, η «εθνικοποίηση» του στρατού και του στόλου, η χορήγηση για πρώτη φορά κρατικού μισθού, η οργάνωση των μονάδων ιππικού και του τάγματος πυροβολικού, η αναβάθμιση του προσωπικού, μέσω της απαιτούμενης εκπαίδευσης και οργάνωσης, η βελτίωση του αξιόμαχου του στρατεύματος, η οικονομική και ηθική αποκατάσταση των παλαίμαχων καθώς και η δραστική μείωση των δαπανών του στρατού. Μ' αυτό τον τρόπο έθεσε για πρώτη φορά τις βάσεις για πειθαρχημένο και αποτελεσματικό στράτευμα, άμεσο αποτέλεσμα του οποίου ήταν η επιτυχημένη ανακατάληψη του μεγαλύτερου μέρους της Στερεάς Ελλάδας και η δημιουργία τετελεσμένου γεγονότος υπέρ της Επανάστασης (Παπαδόπουλος, 1978, σελ. 70-71· Παπαγεωργίου, 1983, σελ. 169-176 · Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 110-129 , 262).

Σε ό τι αφορά τη δικαιοσύνη το έργο που είχε να επιτελέσει ήταν αντικειμενικά πολύ δύσκολο αν αναλογιστεί κανείς ότι τα μόνα δικαστήρια που λειτουργούσαν την εποχή εκείνη ήταν το Εμποροδικείο στη Σύρο και το Δικαστήριο «Λειών» στο Ναύπλιο. Παρόλα αυτά, διέγνωσε έγκαιρα την ανάγκη εισαγωγής ελληνικού δικαίου, ανταποκρινόμενο στη νομική πραγματικότητα της εποχής και του τόπου και τελικά πέτυχε με την έκδοση του ψηφίσματος περί διοργανισμού των δικαστηρίων, παρά τις επί μέρους ατέλειές του, να αντιμετωπίσει ορθά το νομοθετικό πρόβλημα της χώρας, αναγνωρίζοντας την αρχή της ισοτιμίας του εθίμου με τον νόμο. Με αυτό τον τρόπο, αφενός ανασυνδέθηκε σταδιακά το νεοελληνικό δίκαιο με το παρελθόν και αφετέρου προσαρμόστηκε προς τις ισχύουσες ιστορικές προϋποθέσεις. Η πολιτική του στη Δικαιοσύνη συμπληρώθηκε και τροποποιήθηκε, κυρίως το 1830, με άλλα νομοθετήματα με σημαντικότερα αυτά που αφορούσαν την ίδρυση του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, του πρώτου Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, του οργανισμού Συμβολαιογραφείων,

εκ των οποίων το πρώτο δεν πρόλαβε να λειτουργήσει. Και ενώ η δεύτερη περίοδο της πολιτικής του δε διακρίθηκε για τον προοδευτικό της χαρακτήρα, καθώς λόγω της σφοδρής πολεμικής, συστήθηκε έκτακτο δικαστήριο για τις κατηγορίες κατά των αξιωματούχων του κράτους και ενισχύθηκε η δικαιοδοσία της αστυνομίας, μειώνοντας έτσι το γόητρο και την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης, όμως δεν μπορεί να μην αναγνωριστεί η ανθρωπιστική πνοή και η μέριμνα υπέρ των αδύνατων μελών της κοινωνίας, ανάμεσα σε αυτούς για πρώτη φορά και οι φυλακισμένοι, που διέκρινε τη νομολογία των Δικαστηρίων του Καποδίστρια, σε αντίθεση με το ατομικιστικό πνεύμα του ρωμαϊκού δικαίου που είχε υιοθετηθεί από όλες τις Ευρωπαϊκές νομοθεσίες. Σε κάθε περίπτωση, αν και δεν κατόρθωσε να λύσει οριστικά το πρόβλημα του Αστικού Κώδικα, όμως ήταν ο πρώτος που κατάφερε να βάλει μία τάξη στην νομοθεσία, κυρίως όμως στην οργάνωση των δικαστηρίων και στην εύρυθμη λειτουργία τους στο ελεύθερο κράτος (Σερεμέτης, 1959, σελ. 281-282· Ζέπος, 1978, σελ. 27-28· Παπαδόπουλος, 1978, σελ. 78-79· Πανταζόπουλος, 1983, σελ. 60-61· Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 226-231).

Τέλος, ο Καποδίστριας, διεκδικώντας επιμόνως ανεξαρτησία και όσο το δυνατόν ευρύτερα σύνορα για την Ελλάδα, εγκαινίασε μία ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική, η οποία σημειωτέον όχι μόνο έμεινε ακλόνητη μέχρι το τέλος, παρά τις ασφυκτικές πιέσεις των ξένων, αλλά με αυτήν ο Καποδίστριας έθεσε και εθνικά ζητήματα όπως το Κυπριακό, το Κρητικό, το Δωδεκανησιακό, εκ των οποίων το πρώτο –αν και σε διαφορετική βάση πλέον- ακόμη και σήμερα παραμένει άλυτο. Ειδικότερα, επί των ημερών του, πέτυχε να εδραιωθεί στην Ευρώπη η βεβαιότητα της ύπαρξης ενός νέου κράτους, του Ελληνικού που γνώριζε καλά να διεκδικεί και να υπερασπίζεται τα δικαιώματά του. Ασκώντας προσεκτική πολιτική ισόρροπης φιλίας προς τις τρεις Μεγάλες Δυνάμεις και αξιοποιώντας αφενός το διεθνές κύρος του, τις σημαντικές γνωριμίες και φιλίες του στο κύκλο των πολιτικών ανδρών της Ευρώπης και αφετέρου τα πολεμικά κατορθώματα των επαναστατημένων Ελλήνων, πέτυχε με αριστοτεχνικά υπομνήματα και με δραστήριες ενέργειες στο διπλωματικό πεδίο να ανατρέψει τους δυσμενείς όρους των διαδοχικών πρωτοκόλλων, να προωθήσει τη διευθέτηση του ελληνικού ζητήματος ώστε αντί της απλής αυτονομίας της Πελοποννήσου και λίγων νησιών υπό την επικυριαρχία του Σουλτάνου, όπως προβλεπόταν αρχικά, να αναγνωριστεί με το

Πρωτόκολλο του Λονδίνου του 1830 ανεξάρτητο ελληνικό κράτος, με συμπερίληψη στα εδάφη του και του μεγαλύτερου τμήματος της Στερεάς Ελλάδας και ολόκληρης της Εύβοιας ενώ μόλις δύο χρόνια μετά καθορίστηκαν ως σύνορα προς το Βορρά η γραμμή Αμβρακικού-Παγασητικού, εξασφαλίζοντας έτσι το απαραίτητο ελάχιστο γεωπολιτικό βάθος για την ύπαρξή του. Γίνεται έτσι σαφές ότι η ευόδωση της Ελληνικής Επανάστασης και η αποκατάσταση της πολιτικής ανεξαρτησίας του Ελληνικού Έθνους δεν ήταν έργο ή δώρο των Τριών Δυνάμεων αλλά πρωτίστως το αποτέλεσμα των προσπαθειών τόσο του ελληνικού λαού όσο και της πολιτικής ηγεσίας του, με αξιότερο αντιπρόσωπο αυτής, τον Καποδίστρια. Είναι χαρακτηριστικό ότι, ενώ σε άλλους τομείς της δημόσιας πολιτικής του κατηγορήθηκε από τους αντιπάλους του για συντηρητισμό, στην εξωτερική του πολιτική, όπου υπήρξε περισσότερο από κάθε άλλον τομέα συγκεντρωτικός, ασκώντας την αποκλειστικά και μόνο ο ίδιος, τα απίστευτα επιτυχή αποτελέσματα που έφερε αποσόβησαν τη σχετική κατηγορία (Δεσποτόπουλος, 1978, σελ. 114-119• Σφυρόερας, 1978, σελ. 33-34• Πετρίδης, 1983, σελ. 89-94• Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 211 , 262-263).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο : ΑΝΑΣΤΑΛΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

3.1 Πολιτικοί Παράγοντες

Ο λιγοστός χρόνος και η δεινή κατάσταση της χώρας δεν ήταν οι μόνοι «εχθροί» του Καποδίστρια στην άσκηση της δημόσιας πολιτικής του. Σε αυτούς θα πρέπει να προστεθεί και η αντιπολιτευτική δράση των λίγων πολιτικών αντιπάλων του αλλά αρκετών για να δυσκολέψουν το ανορθωτικό του έργο. Έτσι, ενώ η πλειοψηφία του λαού τον υποδέχτηκε ένθερμα, υπήρξαν όμως και κάποιοι που εξαρχής ήταν επιφυλακτικοί με την έλευσή του, καθώς έβλεπαν ότι δεν συμβιβάζεται η προσωπική τους φιλοδοξία και τα συμφέροντά τους με την εξουσία του Κυβερνήτη (Ζέπος, 1978, σελ. 29-30).

Αυτοί δεν ήταν άλλοι από μερικούς οπλαρχηγούς, κάποιους Φαναριώτες, τους Έλληνες από τα αγγλοκρατούμενα Επτάνησα ή από άλλα κέντρα του Ελληνισμού της Διασποράς, που αν και ανομοιογενείς σαν ομάδα, όμως αποτελούσαν την άρχουσα τάξη της σχηματιζόμενης νεοελληνικής κοινωνίας. Σε αυτή ξεχώριζαν και οι κοτζαμπάσηδες, οι οποίοι καθώς ανήκαν στην ανώτατη ντόπια κοινωνική βαθμίδα, φιλοδοξούσαν περισσότερο από όλους να αναλάβουν τη διοίκηση των κοινών. Όλοι οι παραπάνω κινούμενοι από την υπέρμετρη ατομική ή οικογενειακή φιλοδοξία τους οργανώθηκαν σε αντικαποδιστριακές φατρίες (Συνταγματικούς), οι οποίες στην αρχή άσκησαν ήπια αντιπολίτευση στην πολιτική του, φοβούμενοι την επιρροή του στο λαό και τις Μεγάλες Δυνάμεις. Αργότερα, η αντιπολιτευτική τους τακτική έγινε σφοδρή, λόγω και της έμπρακτης πλέον υποστήριξης της Αγγλίας -αργότερα και της Γαλλίας- δημιουργώντας φανερά ή κρυφά προσκόμματα στην αναμορφωτική του προσπάθεια (Παπαδόπουλος, 1978, σελ. 68• Λούκος, 1988, σελ. 45-46 , 67).

Ειδικότερα, την περίοδο 1828-1831 διακρίνονταν τέσσερις ξεχωριστές ομάδες Συνταγματικών: η «αγγλική» φατρία, η φατρία των Κουντουριώτηδων, η φατρία των Μαυρομιχαλαίων και η «γαλλική» φατρία. Μοναδικός συνδετικός δεσμός αυτών ήταν η κοινή σκληρή γλώσσα που χρησιμοποιούσαν και η σταθερή επιθυμία τους να ανατρέψουν τη μισητή για αυτούς, δεσποτική, αυθαίρετη και προπαντός ρωσόφιλη διακυβέρνηση του Καποδίστρια. Για να το επιτύχουν προσπάθησαν αφενός να υποσκάψουν την απήχησή του στους Έλληνες και αφετέρου να αυξήσουν τους οπαδούς τους, εκμεταλλευόμενοι τα λάθη και τις αδυναμίες της κυβέρνησης και κυρίως τη δυσαρέσκεια από τα μέτρα που είχαν ληφθεί για την αποτελεσματική λειτουργία του κρατικού μηχανισμού. Αυτή η ενεργή αντιπολίτευση, καθώς εκδηλώθηκε βασικά σε τοπικό ή προσωπικό επίπεδο, δεν πήρε ποτέ τη μορφή ενός συνταγματικού κινήματος εθνικής κλίμακας (Dakin, 1983, σελ. 365 , 368• Petropulos, 1985, σελ. 144 -145• Λούκος, 1988, σελ. 73 , 241-245).

Πρόσχημα για την προπαγάνδα της αντιπολίτευσης αρχικά ήταν η παραβίαση του Συντάγματος, και κατόπιν οι πολιτικές επιλογές του Κυβερνήτη και η πιθανή προσπάθεια του να παρέμβει στην αποδοχή του θρόνου από τον ορισθέντα από τις τρεις δυνάμεις πρώτο Ηγεμόνα της Ελλάδας, Λεοπόλδο (Λούκος, 1988, σελ. 89 , 193-194 , 286-287 • Ορφανουδάκης,

2015, σελ.180). Στην πραγματικότητα, όμως, αυτό που δημιουργούσε έντονη δυσφορία ήταν η συγκεντρωτική πολιτική του Καποδίστρια, που είχε ανατρέψει την κατεστημένη κοινωνική ισορροπία, αφενός περιορίζοντας τις δυνατότητες άσκησης εξουσίας από τους τοπικούς ηγετικούς παράγοντες και αφετέρου αποκλείοντας από τον κρατικό μηχανισμό δημόσιους υπαλλήλους ή αυτούς που προσδοκούσαν να ενταχθούν σε αυτόν (Αναστασιάδης, 1983, σελ. 115-116 • Dakin, 1983, σελ. 365 • Πανταζόπουλος, 1983, σελ. 43).

Τα έτη 1830 και 1831 σηματοδότησαν το αποκορύφωμα της αντιπολιτευτικής δράσης, καθώς η αντιπολίτευση, μέσω της εφημερίδας *Απόλλων*, ασκούσε οξεία κριτική στο καποδιστριακό καθεστώς (Λούκος, 1988, σελ. 359-361). Κατά την περίοδο αυτή, οι νησιώτες πλοιοκτήτες, ιδίως της Ύδρας, ζητούσαν φορτικά την καταβολή αποζημιώσεων για τις δαπάνες που κατέβαλαν κατά τη διάρκεια του Αγώνα, αίτημα που ακουγόταν και από άλλους ηγέτες της ξηράς. Εντωμεταξύ ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης απαιτούσε την αποκλειστική είσπραξη των φόρων της Μάνης, ενώ δεν έλειπαν και οι διαμαρτυρίες με αφορμή απόφαση του Εμποροδικείου της Σύρου, που διέταζε την είσπραξη τελωνειακών δασμών υπέρ του Δημοσίου (Ζέπος, 1978, σελ. 30 • Dakin, 1983, σελ. 370). Οι εξεγέρσεις που σημειώθηκαν στη Μάνη από τους Μαυρομιχαλαίους, στην Ύδρα από το «αγγλικό» κόμμα και τη φατρία των Κουντουριώτηδων και στη Ρούμελη από τον Τσάμη Καρατάσο, ήταν ενδεικτικές του αντιπολιτευτικού μένους εναντίον του Καποδίστρια, το οποίο και θα κορυφωθεί με τη δολοφονία του (Petrooulos, 1985, σελ. 145).

3.2 Συστημικοί Παράγοντες

Στους παράγοντες, που χωρίς αμφιβολία έδρασαν ανασταλτικά στο σχεδιασμό και την εφαρμογή των δημόσιων πολιτικών του, θα πρέπει να συνυπολογιστούν και οι συστημικοί. Συγκεκριμένα, με την έλευσή του στην Ελλάδα ο Καποδίστριας είχε να αντιμετωπίσει ένα συνταγματικό πλαίσιο, το οποίο, αν και ψηφίστηκε από τις διάφορες Εθνοσυνελεύσεις, όμως αποδείχθηκε αδύνατο να λειτουργήσει καθώς δεν εξέφραζε τους κοινωνικούς συσχετισμούς και δεν ήταν οργανικά συνυφασμένο με την υφιστάμενη κοινωνικοοικονομική διάρθρωση. Οι

εμφύλιοι πόλεμοι που προηγήθηκαν και υπήρξαν αποτέλεσμα αφενός του αδιεξόδου στο οποίο είχε περιέλθει η ηγεσία των επαναστατημένων Ελλήνων και αφετέρου της αδυναμίας των οικογενειακών φατριών να εξασφαλίσουν την απαραίτητη δύναμη, ώστε να επιβληθούν και να κυβερνήσουν, οδήγησαν αναπόδραστα στην εξασθένηση της τότε κεντρικής εξουσίας. Την ευκαιρία αυτή άδραξαν οι ξένες δυνάμεις για να εμπλακούν περισσότερο στα εσωτερικά της χώρας, προσθέτοντας ακόμη ένα στοιχείο διαίρεσης που έμελλε να αποδειχθεί το διαρκέστερο και καθοριστικότερο από οποιοδήποτε άλλο (Λούκος, 1988, σελ. 18).

Από την άλλη, δε θα πρέπει να παραβλεφθεί το γεγονός ότι ο Καποδίστριας ανέλαβε τη διακυβέρνηση μιας χώρας στην οποία η δημόσια διοίκηση βρισκόταν σε εμβρυακό στάδιο και ως εκ τούτου η ανάγκη της εκ του μηδενός δημιουργίας πολλών κρατικών υπηρεσιών και επαρχιακής διοίκησης, ώστε να ευοδωθεί το κυβερνητικό έργο, ήταν επιτακτική. Επιπλέον, όσοι δημόσιοι λειτουργοί υπήρχαν, δε διακρίνονταν για την εξειδίκευση και την κατάρτισή τους σε κρίσιμους τομείς του δημόσιας διοίκησης. Η απουσία των ειδικών ήταν ιδιαίτερα εμφανής στον τομέα της Δικαιοσύνης και της Οικονομίας, στη δεύτερη μάλιστα να γίνεται ακόμη περισσότερο αντιληπτή μετά και τις αλληπάλληλες αστοχίες του Κυβερνήτη στα νομισματοπιστωτικά κυρίως θέματα. Αντιστάθμισμα σ' αυτή τη σοβαρή έλλειψη τεχνοκρατών ήταν η αγωνιώδης αλλά όχι πάντα έγκαιρη αναζήτηση στο εξωτερικό ανθρώπων που διέθεταν τις απαιτούμενες, κατά τον Καποδίστρια, ικανότητες (Κανελλόπουλος, 1978, σελ. 43· Petropoulos, 1985, σελ. 138· Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 176 , 302-303).

3.3 Ζητήματα τακτικής

Οι δυσκολίες, όμως, που αντιμετώπισε ο Καποδίστριας στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή των δημόσιων πολιτικών του, δεν μπορούν να αποδοθούν αποκλειστικά στους πολιτικούς και συστημικούς παράγοντες. Αντίθετα, θα πρέπει να αναζητηθούν και σε εκείνον, καθώς με τη άστοχη τακτική που ακολούθησε σε ορισμένα ζητήματα, υπέσκαψε την ίδια την προσπάθειά του.

Ειδικότερα, αν και ως διπλωμάτης γνώριζε καλά τι ήθελε η Ιερή Συμμαχία, ως πολιτικός όμως δεν κατόρθωσε να καταλάβει έγκαιρα ότι αυτό που επιθυμούσε ο ελληνικός λαός πρώτα από όλα, ήταν η ελευθερία του, που τόσο την είχε στερηθεί (Κανελλόπουλος, 1978, σελ. 45-46· Παπαδόπουλος, 1978, σελ. 67-68· Λούκος, 1988, σελ. 319). Ακολουθώντας έτσι μέχρι τέλους συγκεντρωτική πολιτική, απέκλεισε εκείνο το ανθρώπινο δυναμικό που αφενός με τις γνώσεις, την οικονομική του επιφάνεια αλλά και την επαναστατική του πρακτική θα μπορούσε να φανεί βοηθητικό με την κριτική του στην επεξεργασία πιο σύνθετων στρατηγικών για την αντιμετώπιση των πολύπλοκων προβλημάτων και το οποίο θα διαμόρφωνε στο εσωτερικό ευνοϊκότερες ισορροπίες για την Κυβέρνηση. Η άρνησή του να συμμορφωθεί με κατεστημένες νοοτροπίες, που είχαν δημιουργηθεί κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας, προκάλεσε έντονη δυσαρέσκεια, η οποία τελικά του στέρησε εκείνες τις συμμαχίες που ήταν απαραίτητες για την μέχρι τέλους εφαρμογή του προγράμματός του.

Προς την ίδια κατεύθυνση, λειτούργησαν και οι κοινωνικές αντιλήψεις του. Καθώς προ πολλού είχε ενστερνιστεί την αντίληψη ότι οι κοινωνικές ομάδες, που δεν ταυτίζονταν με τους αγρότες, ήταν καταπιεστές και εκμεταλλευτές του λαού, ακολούθησε μεροληπτική πολιτική απέναντί τους, η οποία τον εμπόδισε να διακρίνει τις πραγματικές ανάγκες κάθε κοινωνικής τάξης. Υποτιμώντας, όμως, τη δύναμη και την επιρροή τους και παραγνωρίζοντας το φιλότιμό τους, έχασε την ευκαιρία να εξασφαλίσει τη συναίνεση ισχυρών κοινωνικών παραγόντων. Με μόνα ερείσματα της εξουσίας του το καποδιστριακό κόμμα (με κύριο άξονα τη ρωσική φατρία και την αφοσιωμένη υπαλληλία) και την παθητική συναίνεση των αγροτικών στρωμάτων, η διακυβέρνησή του δεν μπόρεσε να είναι χωρίς κλυδωνισμούς, παρότι δεν κατέστη δυνατόν να ανατραπεί παρά μόνο με τη δολοφονία του (Petrooulos, 1983, σελ. 133· Λούκος, 1988, σελ. 41-42).

Πολιτικό, επίσης, απόηχο μπορεί να θεωρηθεί και το γεγονός, ότι, αν και διέθετε συνεργάτες, που ξεχώριζαν για την άρτια εκπαίδευση και την πολιτική τους εμπειρία, πολλές φορές τους επικάλυπτε ιδεολογικά, στερώντας έτσι από την κυβέρνησή του τον ιδεολογικό πλουραλισμό και κατ' επέκταση την ευελιξία στην αντιμετώπιση κρίσιμων ζητημάτων. Έτσι, δεν ήταν λίγες οι φορές που αν και ο ίδιος δε διέθετε το σχετικό θεωρητικό υπόβαθρο (π.χ.

στον τομέα των Οικονομικών), έδειχνε απροθυμία να ακούσει τη γνώμη των ειδικών, προχωρώντας σε προσωρινά αλληπάλληλα σχέδια, συχνά ασυνάρτητα και ασυντόνιστα μεταξύ τους. Αυτή η συνεχής μεταβολή των μέτρων και των αποφάσεών του, έδινε περισσότερο την εντύπωση πειραματισμών, παρά οριστικών μεταρρυθμίσεων. Επιπλέον, η παραχώρηση καίριων κυβερνητικών θέσεων και αξιωμάτων σε συγγενείς και φίλους του, καλλιέργησε την εντύπωση της οικογενειοκρατίας, προκαλώντας τη δυσaréσκεια και καχυποψία των αντιπάλων του (Δάφνης, 1978, σελ. 93-94· Παπαδόπουλος, 1978, σελ. 70-71· Dakin, 1983, σελ. 301, 377· Βακαλόπουλος, 1988, σελ. 302-303 , 722-723· Λούκος, 1988, σελ. 42 , 393-395 , 398· Δεσποτόπουλος, 1996, σελ. 251-252).

Αυτό, όμως, που βάρυνε περισσότερο από όλα τα πολιτικά του λάθη ήταν ότι στην αρχή τουλάχιστον ακολούθησε μία ήπια πολιτική, με την οποία πίστευε ότι θα προσεταιριζόταν αυτούς που τον εχθρεύονταν. Ο σεβασμός, η υπομονή και η μετριοπάθεια που τον χαρακτήριζαν αλλά και οι παραχωρήσεις που έκανε κατά καιρούς, μάλλον θεωρήθηκαν από τους αντιπάλους του αδυναμία παρά πολιτική ευπρέπεια (Τσάτσος, 1978, σελ. 11-12· Dakin, 1983, σελ. 303-304 · Πανταζόπουλος, 1983, σελ. 63-64).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Γενικά Συμπεράσματα

Το κυβερνητικό έργο του Καποδίστρια χαρακτηρίστηκε από την πλούσια και έντονη διπλωματική και πολιτική δράση και ως τέτοια δε θα μπορούσε να είναι μόνο επιτυχημένη. Τα οποιαδήποτε όμως πολιτικά λάθη ή λάθη τακτικής, που δεν είναι αχώριστα από την ανθρώπινη φύση, δεν μπορούν να αμαυρώσουν το αναμφισβήτητο μεγάλο έργο του. Αντίθετα, μαρτυρούν την ένταση και την έκταση των προσπαθειών του, προκειμένου να συγκροτήσει γρήγορα και απρόσκοπτα ελληνικό κράτος. Δεν είναι τυχαίο εξάλλου ότι η νεοελληνική ιστορία δεν έχει να επιδείξει άλλον πολιτικό ο οποίος σε διάστημα σαράντα πέντε μηνών αντιμετώπισε τόσα τεράστια εσωτερικά και εξωτερικά προβλήματα και που κατάφερε

από το χάος που παρέλαβε να συγκροτήσει τελικά κράτος. Έτσι, η επίλυση του κυβερνητικού ζητήματος, η διεύρυνση του ελληνικού χώρου, η διασφάλιση των αδιαμόρφωτων ακόμη συνόρων, η συγκρότηση πειθαρχημένου στρατού, η περιστολή της πειρατείας και της ληστείας, η δημιουργία ενός υποτυπώδους φορολογικού συστήματος, η μόρφωση των νέων, η ανάπτυξη της γεωργίας, της κτηνοτροφίας, της ναυτιλίας είναι μερικά μόνο από τα σημαντικότερα επιτεύγματα της πολιτικής που εφάρμοσε και των οποίων η σημασία βαραίνει ακόμη περισσότερο αναλογιζόμενοι την προηγούμενη απουσία εδραιωμένων κρατικών θεσμών. Εξαιτίας αυτών των μεταρρυθμίσεων, το όραμα για μια ελεύθερη Ελλάδα, ανεξάρτητη και κοινωνικά δίκαιη, βρήκε πρόσφορο έδαφος και δικαίωση κατά τη βραχύβια αλλά κατά τα άλλα γόνιμη κυβερνητική τετραετία του Καποδίστρια. Έτσι δε θα ήταν υπερβολή να διατυπωθεί ότι η θεμελίωση της καποδιστριακής πολιτείας αποτέλεσε το επιστέγασμα της αταλάντευτης ανορθωτικής και εκσυγχρονιστικής πορείας του νέου ελληνισμού μετά το ξέσπασμα της Επανάστασης του 1821.

Καθώς, όμως, διαχρονικά η έντονη δράση προκαλεί αντίδραση, ο Καποδίστριας δεν αποτέλεσε την εξαίρεση σε αυτό. Η ομολογουμένως μεγάλη του θητεία στα πολιτικά πράγματα της Ευρώπης, οι σπάνιες ικανότητές του, το μεγάλο του έρεισμα που δεν ήταν άλλο από τον ελληνικό λαό δεν στάθηκαν αρκετά για να εγγυηθούν την πολιτική του μακροημέρευση στη χώρα που ομολογουμένως υπηρέτησε με περισσή αυτοθυσία και αφοσίωση. Αν και έμπειρος πολιτικά ανάμεσα σε ανθρώπους που δε διέθεταν αντίστοιχη πολιτική κουλτούρα και πολιτικό κεφάλαιο και που κατ' επίφαση διεκδικούσαν δικαιώματα, Σύνταγμα, ελευθερία αλλά στην πραγματικότητα κινούνταν από ιδιοτελή κίνητρα, βρέθηκε να αντιμάχεται με εκείνες τις παραδοσιακές κοινωνικές δυνάμεις της χώρας, η συμμαχία των οποίων όμως του ήταν απαραίτητη για την μέχρι τέλους εφαρμογή του προγράμματός του. Έχοντας θέσει εξ αρχής ως πολιτικό του στόχο τη δημιουργία ενιαίου συγκεντρωτικού κράτους, ικανού να προστατέψει το λαό από τις αυθαιρεσίες των ηγετικών ομάδων και μην υποχωρώντας σε κανένα πρόσκομμα και σε καμία πολιτική αντιξοότητα, συσπείρωσε το κατεστημένο εναντίον του και στήριξε την εξουσία του σε ένα σύστημα εύθραυστων πολιτικών ισορροπιών. Η οριστική διατάραξη αυτών, αποτέλεσμα του δογματισμού του ως προς την εσωτερική κοινωνικο-πολιτική διάρθρωση της χώρας, δεν του επέτρεψε αφενός να

εκμεταλλευτεί τις αντιθέσεις των κοινωνικών ομάδων και αφετέρου να αποτρέψει τη συνένωση αυτών εναντίον του. Όπως σημειώνει και ο στρατηγός Μακρυγιάννης: «οι μεγάλοι άνθρωποι κάνουν μεγάλα λάθη και ο Κυβερνήτης εχάθη διά τα μεγάλα του λάθη» (Κανελλόπουλος, 1978, σελ. 48).

Έτσι, η ανάπτυξη της αντιπολίτευσης, κυρίως το 1831, και η ξένη επέμβαση, που κατά μία έννοια αποτέλεσαν συγκοινωνούντα δοχεία, κατάφεραν να υψώσουν σοβαρά εμπόδια στο ανορθωτικό έργο του, οδηγώντας αρχικά στο σοβαρό κλονισμό της Κυβέρνησης και στη συνέχεια στη δολοφονία του, στις 27 Σεπτεμβρίου 1831. Αυτή η πρόωγη απώλεια του Καποδίστρια αναμφίβολα καθυστέρησε την ομαλή εξέλιξη της ελληνικής πολιτικής ζωής και τη δημιουργία ολοκληρωμένου κρατικού μηχανισμού και απέδειξε για ακόμη μια φορά ότι για να διοικηθεί σωστά μια χώρα είναι ζήτημα πολλών παραγόντων και συνδυασμός δυνάμεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ελληνική

- Αναστασιάδης, Γ. (1983), «Σύνταγμα, νομιμότητα και κυβερνητικό σύστημα στην καποδιστριακή περίοδο» στο: *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους*, Εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 111-125.
- Βακαλόπουλος, Α. (1988), *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού: Η μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829)*, τόμος Η': *Ιωάννης Καποδίστριας ή η επώδυνη γένεση του Νεοελληνικού Κράτους*, χ.ό Θεσσαλονίκη.
- Βακαλόπουλος, Κ. (1975), *Σχέσεις Ελλήνων και Ελβετών Φιλελλήνων κατά την Ελληνική Επανάσταση του 1821. Συμβολή στην Ιστορία του Ελβετικού Φιλελληνισμού*, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη.
- Δασκαλάκης, Α. (1958), *Κοραής και Καποδίστριας: Οι κατά του Κυβερνήτου λίβελλοι*, χ.ό. Αθήνα.
- Δερτιλής, Γ. (2005), *Ιστορία του Ελληνικού Κράτους: 1830-1920*, τόμος Α', Εκδόσεις Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Αθήνα.
- Δεσποτόπουλος, Α. (1978), «Η ελληνική πολιτική του Καποδίστρια» στο: *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια: Διακόσια χρόνια από τη γέννησή του*, Τετράδια «Ευθύνης» 5, Αθήνα, 98-120.
- Δεσποτόπουλος, Α. (1996²), *Ο κυβερνήτης Καποδίστριας και η απελευθέρωση της Ελλάδος*, Εκδόσεις Μορφωτικών Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα.
- Dakin, D. (1983), *Ο αγώνας των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία, 1821-1833*, μετ. Ρ. Σταυρίδη-Πατρικίου, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα.
- Ζάννου, Κ. (2015), «Σταχυολογήματα από την ανέκδοτη αλληλογραφία Καποδίστρια-Μουστοξύδη», στο: Γιώργος Γεωργής (επιμ.), *Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας: Κριτικές προσεγγίσεις και επιβεβαιώσεις*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 122-146.
- Ζέπος, Π. (1978), «Καποδίστριας» στο: *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια: Διακόσια χρόνια από τη γέννησή του*, Τετράδια «Ευθύνης» 5, Αθήνα, 18-31.
- *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (1975), *Η ελληνική Επανάσταση (1821-1832)*, τόμος ΙΒ', Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Αθήνα.
- Κανελλόπουλος, Α. (1978), «Η Οικονομική Πολιτική του Κυβερνήτη» στο: *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια: Διακόσια χρόνια από τη γέννησή του*, Τετράδια «Ευθύνης» 5, Αθήνα, 41-64.

- Κόκκωνας, Γ. (1997), *Οι μαθητές του Κεντρικού Σχολείου (1830-1834)*, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών-Εθνικό Ίδρυμα ερευνών, Αθήνα.
- Κοντογιώργης, Γ. (1983), «Κοινοτική αυτοδιοίκηση και καποδιστριακό πολιτειακό σύστημα» στο: *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους*, Εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 95-109.
- Κούκκου, Ε. (1978), *Ιωάννης Καποδίστριας, ο άνθρωπος-ο διπλωμάτης 1800-1828*, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα.
- Κούκκου, Ε. (2000), *Ιωάννης Καποδίστριας, Ρωξάνδρα Σ. Στούρτζα, μια ανεκπλήρωτη αγάπη: ιστορική βιογραφία*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.
- Κούκκου, Ε., (2003-2005), «Κρίσεις Ευρωπαίων ιστορικών και διπλωματών για τη διπλωματική σταδιοδρομία του Ιωάννη Καποδίστρια», *Μνημοσύνη* 16, 115-125.
- Κωνσταντινίδης, Ε. (1970), *Η εν Ελλάδι Εκκλησία κατά την επαναστατική και την μέχρι της αφίξεως του Όθωνος μεταβατικήν εποχήν (1821-1833)*, χ.ό., Αθήνα.
- Κωνσταντινίδης, Ε. (1977), *Ιωάννης Καποδίστριας και η εκκλησιαστική του πολιτική: επί τη 200ετηρίδι από της γεννήσεως του (1776 - 1976)*, χ.ό., Αθήνα.
- Λαδή, Σ. – Νταλάκου, Β. (2008), *Εισαγωγή στη Δημόσια Διοίκηση και Δημόσια Πολιτική*, τόμος Α΄, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.
- Λάσκαρις, Μ. (1978), *Το ανατολικόν Ζήτημα (1800–1923)*, Τόμος Α΄ (1800–1878), Εκδόσεις: Πουρνάρας, Θεσσαλονίκη.
- Λούκος, Χ. (1988), *Η αντιπολίτευση κατά του Κυβερνήτη Ιω. Καποδίστρια 1828-1831*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα.
- Λούκος, Χ. (2011), «Καποδίστριας και Ρωσία» στο: Όλγα Κατσιαρδή-Hering, Αθηνά Κόλια-Δερμιτζάκη, Κατερίνα Γαρδίκια (επιμ.), *Ρωσία και Μεσόγειος* (Πρακτικά Α΄ Διεθνούς Συνεδρίου, Αθήνα, 19-22 Μαΐου 2005), τόμος Β΄, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα, 225-234.
- Λουλές, Δ. (1983), «Κατευθύνσεις και προοπτικές της οικονομικής πολιτικής του Ι. Καποδίστρια, 1828-1831» στο: *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους*, Εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 127-139.
- Μεταλληνός Γ. (1989), *Ελλαδικού αυτοκεφάλου παραλειπόμενα*, Εκδόσεις Δόμος, Αθήνα.
- Μηλιώνης, Ν. (2006), *Ο θεσμικός ρόλος του Ελεγκτικού Συνεδρίου*, Β΄ Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα.
- Μηνάογλου, Χ. (2017), «Η πολιτική θεωρία του Ιωάννη Καποδίστρια», στο: ο ίδιος, *Ιστορία του ρωσικού κόμματος: δώδεκα μελέτες για τις απαρχές*, Αθήνα: χ.ο., 259-267.
- *Μνήμη Ιωάννη-Γαβριήλ Εϋνάρδου, 1775-1863* (1977), Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα.

- Μπαμπούνης, Χ. (1999), *Η εκπαίδευση κατά την Καποδιστριακή περίοδο: διοικητική οργάνωση και εκπαιδευτική λειτουργία*, Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, Αθήνα.
- Νάκος, Γ. (1983), «Προσπάθειες εφαρμογής της 'πολιτικής ενότητας' της Ελληνικής Επικράτειας επί Καποδίστρια» στο: *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους*, Εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 141-165.
- Ορφανουδάκης, Σ. (2015), *Χριστόδουλος Κλονάρης, Πρώτος πρόεδρος του Αρείου Πάγου: Από το ορεινό Λιασκοβέτσι Ζαγορίου στη δίνη της Εθνεγερσίας*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο.
- Πανταζόπουλος, Ν. (1983), «Ο Καποδίστριας και ο πολιτικοκοινωνικός πλουραλισμός της εποχής του» στο: *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους*, Εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 11-70.
- Παπαγεωργίου, Σ. (1983), «Η στρατιωτική πολιτική του Ι. Καποδίστρια» στο: *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους*, Εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 167-176.
- Παπαδόπουλος, Σ. (1978), «Ιωάννης Καποδίστριας, ο θεμελιωτής του Νεοελληνικού Κράτους» στο: *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια: Διακόσια χρόνια από τη γέννησή του*, Τετράδια «Ευθύνης» 5, Αθήνα, 65-84.
- Πετρίδης, Π. (1974), *Η διπλωματική δράσις του Ιωάννου Καποδίστρια υπέρ των Ελλήνων 1814-1831*, Ινστιτούτο Διεθνούς Δημοσίου Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.
- Πετρίδης, Π. (1983), «Η εξωτερική πολιτική του κυβερνήτη και η συμβολή της στην κατοχύρωση της εθνικής ανεξαρτησίας 1828-1831» στο: *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους*, Εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 81-94.
- Petropoulos, J. (1985), *Πολιτική και Συγκρότηση Κράτους στο Ελληνικό Βασίλειο (1833-1843)*, μετ. Ν. Διαμαντούρος, τόμος Α', Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα.
- Σερεμέτης, Δ. (1959), *Η δικαιοσύνη επί Καποδίστρια. τ. Α' Πρώτη περίοδος: 1828 - 1829*, Σπουδαστήριο Ιστορίας Ελληνικού και Ρωμαϊκού Δικαίου, αρ. 8, Θεσσαλονίκη.
- Στρατηγοπούλου, Χ. (1988), *Κοινωνικο-νομικές απόψεις της διοικήσεως του Ιωάννη Καποδίστρια (1828-1831)*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Σφυρόερας, Β. (1978), «Η ελληνική πολιτική του Ιωάννου Καποδίστρια», *Επίσημοι λόγοι εκφωνηθέντες κατά το έτος 1976-1977*, τομ. ΚΑ', Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα, 23-34.
- Σφυρόερας, Β. (1983), «Οι στόχοι της εκπαιδευτικής πολιτικής του Καποδίστρια» στο: *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους*, Εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 71-80.

- Τσάτσος, Κ. (1978), «Ιωάννης Καποδίστριας: Διακόσια χρόνια από τη γέννησή του 1776-1976» στο: *Δάφνη στον Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια: Διακόσια χρόνια από τη γέννησή του*, Τετράδια «Ευθύνης» 5, Αθήνα, 9-17.
- Φειδάς, Β. (1998), «Η ρωσική πολιτική και τὸ Αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», *Πρακτικά Συνεδρίου «Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἕξ Οἰκονόμων» (Τσαριτσάνη 25 Μαΐου 1996)*, Αθήνα, 26-27.
- Χασιώτης, Ι. (1983) «Ο Ιωάννης Καποδίστριας, Ευρωπαίος πολιτικός» στο: *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους*, Εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 121-135.

Ξενόγλωσση

- Anderson, M. S. (1966) *The Eastern Question, 1774-1923: A Study in International Relations*, New York.
- Kennedy-Grimstead, P. (1968), «“Kapodistrias and a new order” for Restoration Europe : the “ Liberal Ideas” of a Russian Foreign Minister, 1814-1822», *The Journal of Modern History* 40, no 2, 166-192.
- Kissinger, H. (1957), *A World Restored: Metternich, Castlereagh, and the Problems of Peace 1812-1822*, Cambridge.